

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Ο περιηγητής W. M. LEAKE στή Νάουσα

«Φυλακισμένος Ηλίας» του Γ. Μπαδόλα

Κ. ΚΟΥΛΗΣ
ο αετός της Νάουσας

Το μονοτονικό
σύστημα

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

τοῦ ἔτους 1981

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΕΙ

ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-ΓΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΟ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Νέα διεύθυνση Βασιλέως Κων)ντίνου 40, κάθε Δευτέρα Τρίτη Πέμπτη 6-9 ἀπόγευμα.

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

“Έτος ΣΤ’ ΤΟΜΟΣ Γ’ Τεύχη 20 — 21

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Οδ. Ντινόπουλος, Έλένη Μήτσαλα
Λευκή Σαμαρά, Χρ. Μουχάγιερ

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Βασ. Κωνσταντίνου 44

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Καρατσιώλης Γεωπόνος ΔΕΗ τηλ. 22557

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

Μακέττα «Φυλακισμένος Ήλιος» του Γ. Μπαδόλα

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ — ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

«Τυπογραφία» Αντώνη Μαυρογένη
Αντωνίου Καμάρα 3 τηλ. 260-140 και 226-924
Θεσσαλονίκη

Περιεχόμενα

Ίστορικά — Λαογραφικά

ΣΠΟΡΕΛΛΑ Κ.: Ο W.M. LAEKE στη Νάουσα	92
ΠΑΠΟΥΛΙΔΗ Κ.: Μνήμη στον Δημ. Τσάμη Καρατάσιου	95
ΜΗΤΣΑΛΑ ΖΕΓΓΙΝΗ ΕΛΕΝΗ: Η εκπαίδευση στη Νάουσα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας	96
ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ ΝΙΚΟΥ: Ιωάννης Κωπτούνιος	99
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΕΦ.: Οι Έλληνικοί Φιλεκα- να δευτοκαί σύλλογοι της Οθωμανικής Αυ- τοκρατορίας	102
ΜΟΥΪΜΤΖΗ ΜΙΧ.: «Δημήτρια» Θεσσαλονίκης	106
ΣΠΑΡΤΣΗ ΝΙΚ.: «Τότι και τώρα»	109
ΜΗΤΣΑΛΑ ΕΛΕΝΗ: Κριτική της Ίστορίας Ε. Στου- γιαννίδη	111
ΤΑΚΗ ΜΠΑΪΣΗ: Η Απελευθέρωση της Νάουσας — Κ. Κούλης ο άετος της Νάουσας	121

Κοινωνικά — Λογοτεχνικά — Χαρακτική

ΞΗΡΟΥΤΥΡΗ ΙΩΑΝΝΟΥ: Η έλξη των δύο φύλων	112
ΣΙΑ ΜΙΜΗΣ: Ο εαυτός μου το έτος 2000	115
ΜΟΥΜΤΖΙΔΟΥ ΚΙΚΗΣ: Σκηνές της έποχής	117
ΤΣΙΩΜΗ ΚΩΝ.: Τα δύο φύλα	118
ΣΙΟΥΓΓΑΡΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΗ	123
ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ ΑΛΚΗ: Εισαγωγή στη χαρακτική	124
ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΑ: Οκτώ ποιήματα	128
ΜΑΝΙΟΥ — ΒΑΚΑΛΗ — ΜΑΡΚΟΥΛΗ Δ. — ΧΑΡΙΤΙ- ΔΗ Λ.: Το μονοτονικό σύστημα	129

Επιστημονικά Ίατρικά

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓ.: Η άνθεκτικότητα των εντόμων στα έντομοκτόνα	131
ΣΠΑΡΤΣΗ ΝΙΚΟΥ: Η διαιτητική αξία των λαχανικών	138
ΤΖΑΝΑΚΑΚΗ Μ.: Οι ψείρες του ανθρώπου	138
ΨΑΝΤΙΔΗ ΙΩΑΝΝ.: Διατροφή των Αγελάδων	140

Γεωργικά Δενδροκομικά

ΚΟΡΟΪΕΝΙΔΗ Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ: Αοθέσωση έδαφών	142
ΣΑΖΑΚΛΙΔΗ Η. — ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔΥΣ.: Μούτσου Τζουγκάλντ	144
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔ.: Η μέλισσα και οι επικονιστές	145
Βορδιγάλλειος Πολτός	147

Διάφορα

Ευρωπαϊκά — Δραστηριότητες Συλλόγων	149
-------------------------------------	-----

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

εϋχεται

στούς συνεργάτες και
τούς αναγνώστες

ΚΑΛΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ
ΚΑΙ ΧΑΡΟΥΜΕΝΟ 1983

Αγαπητέ φίλε

Η «Νάουστα» βρίσκεται και πάλι κοντά σου. Στο τεύχος αυτό δημοσιεύουμε ενδιαφέροντα άρθρα και συνεργασίες που έχουν σχέση με την νεότερη Ίστορία του Τόπου. Δημοσιεύουμε επίσης απόσπασμα από το νέο βιβλίο του Κ. Παπουλίδη «Μνήμη Δημητρίου Τσάμη Καρατάσιου».

Αγαπητέ φίλε,

Ύστερα από την καθιέρωση του μονοτονικού συστήματος από την πολιτεία, δημοσιεύουμε μερικά άρθρα και συνεργασίες με το νέο σύστημα. Επίσης και ειδική μελέτη για τα πλεονεκτήματα του νέου συστήματος.

Αγαπητέ φίλε

Στο τεύχος αυτό δημοσιεύουμε άρθρα γενικού ενδιαφέροντος και άρθρα που αφορούν την υγεία και διατροφή του ανθρώπου. Επίσης όπως πάντοτε άρθρα επίκαιρα δενδροκομικής φύσης. Στις σελίδες του περιοδικού δημοσιεύουμε ειδήσεις γύρω από την δράση των πολιτιστικών Συλλόγων της πόλης που ανέπτυξαν μέσα και έξω από την χώρα μας.

Αυτά για τώρα θα είμαστε και πάλι κοντά σας σε τρεις μήνες.

Γειά σας
Ο Ντίν

Ετήσια συνδρομή Ίδιωτών δρχ.	350
Δήμοι Κοινότητες Συν)σμοί	800
Έξωτερικού δολάρια	15

Ο περιηγητής W. M. LEAKE στή

Νάουσα

Ὁ ἑλληνκὸς χῶρος δὲν ἔπαψε ποτὲ σ' ὅλη τή διάρκειά τῆς τουρκοκρατίας νὰ ἀποτελεῖ πόλο ἑλξεως γιὰ πλῆθος ἐπισκέπτες ἀπὸ τή Δύση μὲ κίνητρα ποικίλα: ἀπὸ ἀρχαιολατρεία μέχρι ἀρχαιοκαπηλεία· θρησκευτικὸ ἢ ἐπιστημονικὸ ἐνδιαφέρον ἕως ἐμπορικὴ καὶ διπλωματικὴ ἐκμετάλλευση. Ρομαντικοὶ προσκυνητὲς τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαίας μας δόξας ὁδοιποροῦσαν πλὰι σὲ κερδοσκόπους· ἱερωμένοι ἀντάμα μὲ τυχιδιώκτες.

Ἡ προοδευτικὴ κατάρρευση τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὁ αὐξανόμενος ἀνταγωνισμὸς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων γιὰ κυριαρχία στήν Ἀνατολική Μεσόγειο κατὰ τή διάρκειά τῶν ναπολεόντειων πολέμων, πολλαπλασίασαν τίς ἀποστολὲς προξενικῶν ὑπαλλήλων ἢ στρατιωτικῶν συμβούλων - μυστικῶν πρακτόρων, πού σκοποῦσαν ἀντικειμενικὸ εἶχαν τή συλλογὴ κάθε εἴδους πληροφοριῶν σχετικῶς μὲ τήν κατάστασι στίς τουρκοκρατούμενες χῶρες, προκειμένου οἱ κυβερνήσεις τους νὰ χάραξουν μιὰ πιὸ ρεαλιστικὴ καὶ ἀποτελεσματικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ἀπέναντι στοῦ πολυπλόκου «ἀνατολικὸ ζήτημα». Στὰ πλαίσια τοῦ ἀνταγωνισμοῦ αὐτοῦ γιὰ τήν κληρονομιά τῆς Τουρκίας ἐντάσσονται καὶ τὰ ταξίδια πού πραγματοποιοῦν τήν ἐποχὴ αὐτὴ στίς ἑλληνικὲς ἐπαρχίες περιηγητὲς καθῶς —ἀναφέρω τοὺς πιὸ σημαν-

τικούς — FELIX BEAUJOUR, FR. ROUQUEVILLE γιὰ λογαριασμὸ τῆς Γαλλίας, W. M. LEAKE γιὰ τή Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ κ.ἄ.

Ὁ WILLIAM MARTIN LEAKE γεννήθηκε στὸ Λονδίνο στὰ 1777 καὶ πέθανε στὸ Μπράιτον στὰ 1860. Οἱ διάφοροι ἐρευνητὲς, ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τῶν στοιχείων πού δανεῖζονται ἀπὸ τίς σημειώσεις του, τὸν ἀναφέρουν ὡς τοπογράφου, ἀρχαιολόγου, νομισματολόγου, γλωσσολόγου, γεωγράφου

Ἀνατολὴ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα, εἶχε καταθορυθῇ τῇ Μ. Βρεταννίᾳ πού ἀπειλοῦνταν νὰ ἀποκοπῇ ἀπὸ τίς ζωτικὲς γι' αὐτὴν σημασίας ἀποικίες τῆς στήν Ἰνδία καὶ τήν ἀνάγκασαν νὰ ἀντιδράσῃ μὲ κάθε προσοχή. Ἐνῶ ἀπὸ τὰ προληπτικὰ μέτρα πού ἐπρόκειτο νὰ πάρει ἦταν καὶ ἡ ὀργάνωσις τῆς ἀμυνας στίς παραλίερες τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου, γιὰ νὰ ἀποτρέψῃ μιὰ ἐνδεχόμενη ἀπόβασιν τῶν Γάλλων σ' αὐτές. Καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάδα μὲ τή νέα διαμόρφωσις τῆς κατάστασις,

Παρουσίασις — Μετάφρασις Κ. ΣΠΟΡΕΛΑ φιλόλογου

ἢ λαογράφου. Ἀληθινά, ὑπῆρξε μιὰ πολυδιάστατη φυσιογνωμία, ἕνα ἀνήσυχο καὶ ἐρευνητικὸ πνεῦμα, πού κάλυψε τὸν πλοῦτο τῶν ἐνδιαφερόντων του καταγράφοντας μὲ σχολαστικότητα κάθε λεπτομέρεια ἀπὸ τίς περιηγήσεις του στίς χῶρες τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου. Πέρα ὅμως ἀπὸ τὸ προσωπικὸ τοῦ ἐνδιαφέρον, ἡ περιέργεια καὶ ἡ φιλομάθειά του ἱκανοποιοῦσαν τίς ἀπαιτήσεις τῆς κύριας ιδιότητάς του ὡς ἐντεταλμένου στρατιωτικοῦ συμβούλου καὶ διπλωμάτη τῆς Μ. Βρεταννίας στήν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία.

Ἡ εὐκόλῃ ἐπικράτησις τοῦ Ναπολέοντα στήν Αἴγυπτο καὶ Μέση

ἀποκτοῦσε ξεχωριστὴ σημασία γιὰ τή στρατιωτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐπόπτευσις τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου.

Τὴν ἐκτέλεσις τοῦ σχεδίου τοῦ αὐτοῦ οἱ Ἀγγλοὶ ἀνέθεσαν στὸν W. M. LEAKE, πού παρὰ τή μικρὴν τοῦ ἡλικία συνδύαζε τόλμη, ἀποφασιστικότητα, φυσικὴ ἀντοχή, γνώσεις καὶ διπλωματικὴ δεξιότητά. Ἐτσι γιὰ πέντε σχεδὸν ὁλόκληρα χρόνια, ἀπὸ τὸ Φεβρουάριον τοῦ 1804 ἕως τὸ Μάρτιον τοῦ 1810 ὁ LEAKE, λοχαγὸς τότε τοῦ πυροβολικοῦ θὰ διασχίζει τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη καὶ παράλληλα μὲ τή βοήθειά πού θὰ προσφέρει στοὺς Τούρκους διοικητὲς γιὰ τή

βελτίωση τῶν φρουρίων τους, θὰ γεμίζει καὶ τὸ σημειωματόριό του μὲ πολύτιμες πληροφορίες σχετικές μὲ τὴν κατάσταση στὴν Ἑλλάδα. Ἡ ξαφνικὴ διακοπὴ τῶν σχέσεων Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας στὶς ἀρχὲς τοῦ 1807 καὶ οἱ μεταξὺ τους ἐχθροπραξίες στάθηκαν ἀφορμὴ νὰ τὸν συλλάβουν οἱ τουρκικὲς ἀρχὲς καὶ νὰ γνωρίσει γιὰ μερικοὺς μῆνες τὰ μπουντρούμια τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὅταν ὁ ἀγγλογαλλικὸς ἀνταγωνισμὸς ξαπλώθηκε μέχρι τὴν αὐλὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ποὺ ἀνήσυχος ἀπὸ τὶς ἐπιτυχίες τῶν Γάλλων στὴ Δαλματία, ἄρχισε νὰ ἐρωτοτροπεῖ μὲ τοὺς Ἀγγλους, ὁ LEAKE ξαναφανερώνεται στὸ προσκήνιο καὶ γίνεται ὁ σύνδεσμος ἀνάμεσα στὸ δυνάστη τῆς Ἡπείρου καὶ τὴν κυβέρνησή του. Οἱ Γάλλοι δὲν ἔμειναν μὲ σταυρωμένα χέρια. Γιὰ νὰ μὴ χαλαρώσει ἡ ἐπιρροή τους πάνω στὸν Ἀλῆ, ἐστείλαν σὲ παρόμοια ἀποστολὴ στὰ Γιάννενα τὸν ἐπίσης γνωστὸ μας Γάλλο περιηγητὴ καὶ ἱστορικὸ τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασης ROUQUEVILLE. Ὅμως ὁ LEAKE ἔπαιξε τὸ ρόλο του πιὸ σωστά. Κατάφερε γιὰ χρόνια νὰ ὑπηρετεῖ τὰ ἀγγλικά συμφέροντα μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία. Παράλληλα, τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ γνωρίσει ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὲς τὴν Ἡπειρο καὶ τὴν Ἀλβανία.

Στὰ 1813 πῆρε τέλος καὶ αὐτὴ ἡ ἀποστολὴ του καὶ τοῦ ἔδωσαν τὸ βαθμὸ τοῦ συνταγματάρχη. Στὰ 1815 μετὰ ἀπὸ σύντομη παραμονή του στὴν Ἑλβετία, ἐπέστρεψε ὀριστικὰ στὴν πατρίδα του καὶ ζήτησε νὰ τὸν ἀποστρατεύσουν, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἀφιερωθεῖ ἀπερίσπαστος στὴν ἐπεξεργασία καὶ δημοσίευση τῶν ἐντυπώσεών του ἀπὸ τὰ πολλὰ ταξίδια ποὺ εἶχε πραγματοποιήσει.

WILLIAM MARTIN
LEAKE

Handwritten signature or mark.

Τὰ ἔργα του στὸ μεγαλύτερο μέρος τους ἀναφέρονται στὴν Ἑλλάδα. Ἡ δημοσίευσή τους ἔγινε σταδιακὰ ἀπὸ τὸ 1815 ἕως τὸ 1857. Τὰ πιὸ σπουδαῖα: «Περιήγησις στὴ Βόρεια Ἑλλάδα» (Λονδίνο, 1835), «Περιήγησις στὴν Πελοπόννησο» (Λονδίνο, 1830), «Πε-

ριήγησις στὴ Μικρὰ Ἀσία» (Λονδίνο, 1824), «Ἱστορικὸ διάγραμμα τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασης» (1830) κ.ἄ. γνώρισαν πλατεῖα κυκλοφορία καὶ — πέρα ἀπὸ τὴν ὠφέλεια ποὺ πρόσφεραν στὴν ἀγγλικὴ διπλωματία — ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία στὸ εὐρωπαϊκὸ κοινὸ

νά ενημερωθεί με περισσότερη υπευθυνότητα πάνω στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα. Ο LEAKE έγινε παρίγνωστος και αναδείχτηκε στο σημαντικότερο περιηγητή της προεπαναστατικής εικασίας στον ελληνικό χώρο.

Οι ταξιδιωτικές του έντυπώσεις εξακολουθούν και σήμερα να παραμένουν αναντικατάστατη πηγή για τη μελέτη των τελευταίων χρόνων της τουρκοκρατίας στον ελληνικό χώρο. Η φωτοανατύπωσή του «Περιήγηση στη Βόρεια Ελλάδα» από τον οίκο HAKERT του AMSTERDAM στα 1967 επιβεβαιώνει τη διαπίστωση αυτή.

Ο LEAKE είναι ο παλιότερος Άγγλος και ένας από τους πρώτους Εύρωπαίους που πέρασαν από τη Νάουσα και έγραψαν γι' αυτήν⁽¹⁾. Τρία ταξίδια πραγματοποίησε στη Βόρεια Ελλάδα. Τη Νάουσα την επισκέφτηκε στο τελευταίο, που κράτησε από τις 9 Σεπτεμβρίου ως τις 22 Δεκεμβρίου του 1806.

Ξεκίνησε με ένα ιστιοφόρο από την Κέρκυρα και με ένδιόμεσους σταθμούς τα νησιά του Ιονίου και τις Κυκλάδες άγκυροβόλησε στη Μονή Ξηροποτάμου, στο Άγιο Όρος. Το δρομολόγιό του στο βόρειο ελληνικό χώρο κάλυπτε τους σημαντικότερους σταθμούς

καθώς: Σέρρες, Λαγκαδά, Θεσσαλονίκη, Γιαννιτσά, Έδεσσα, Νάουσα, Βέροια, Κοζάνη, Τύρναβο, Λάρισα, Άμπελάκια, Λιτόχωρο, Κατερίνη για να καταλήξει ξανά στη Θεσσαλονίκη. Έκεί πιθανότατα τον έπιασαν οι τουρκικές αρχές (Φεβρ. 1807)².

Στη Νάουσα ήρθε την 1η Δεκεμβρίου του 1806 και έφυγε την επομένη. Κι άμέσως γεννιέται η άπορία: γιατί κάθησε τόσο λίγο και πότε πρόλαβε να συλλέξει τις πληροφορίες που μās άφησε για την πόλη; Καθώς αναφέραμε παραπάνω, η περιήγησή του ήταν άποστολή στρατιωτική - κατασκοπευτική, που έπρεπε να τελειώσει μέσα σε τακτό χρόνο και να εκπληρώσει το σκοπό της στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό. Γι' αυτό τις κινήσεις του τις είχε ο ίδιος αυστηρά προκαθορίσει. Φτάνει σε σημείο να αναφέρει με ακρίβεια τις ώρες εισόδου και εξόδου από κάθε σταθμό, και αν κάπου χρονοτριβήσει, τα λεπτά που έχασε. Μιά, δυο το πολύ μέρες του άρκουσαν για να γνωρίσει τον κάθε τόπο. Έξαιρέση έκανε για τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα (Θεσσαλονίκη, Λάρισα), στα όποια ξμεινε περισσότερο ή τα επισκεπτόταν και για δεύτερη φορά. Πουθενά δεν άναπαυόταν. Η κούραση δεν τον τρόμαζε, ούτε οι κακουχίες τον κατέβαλλαν. Άψηφούσε το κρύο και τις άρρώστιες. Βέβαια είχε και εύκολίες πολλές. Τα

χρήματα δεν του έλειπαν και το σουλτανικό φερμάνι μαζί με τις συστατικές έπιστολές που κρατούσε στα χέρια του του άνοιγαν τις πόρτες στα καλύτερα σπίτια, όπου κι αν σταματούσε. Ο προσωπικός του μάγειρας φρόντιζε άνελλιπώς για τα γεύματά του.

Διέθετε ακόμα το χάρισμα μιās σπάνιας παρατηρητικότητας και είχε όργανωμένο σύστημα συλλογής πληροφοριών. Μπορούμε να υποθέσουμε βásiμα ότι σε γενικές γραμμές φρόντιζε να πληροφορείται από πριν για τον επόμενο σταθμό του ταξιδιού του. Σ' αυτό τον βοηθούσαν και οι άφηγήσεις περιηγητών που προηγέθηκαν από αυτόν και που είχε υπόψη του ο LEAKE (Ε. BEAUJOUR κ.ά.). Έτσι, μόλις έφτανε κάπου —άφου γνώριζε τα ελληνικά— δεν έκανε τίποτα άλλο από το να ρωτά και να σημειώνει, να παρατηρεί και να καταγράφει. Γνωρίζουμε, έξάλλου, ότι το ύλικό του το δούλεψε με προσοχή, προτού το δημοσιεύσει.

Η άφήγησή του είναι γενικά άχρωμη και δεν συναρπάζει. Όστόσο μέσα στο μωσαϊκό των πληροφοριακών στοιχείων έπιχειρεί συχνά σωστές συγκρίσεις, βásiμες υποθέσεις, πετυχημένες άναφορές στο παρελθόν, καταλήγει σε λογικά προσωπικά συμπεράσματα, πάντα με πνεύμα αντικειμενικότητας και άκριβολογίας.

(Συνέχεια στο επόμενο τεύχος)

Μνήμη Δημ. Τσάμη Καρατάσου

Σημ. ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ:

Ἀπόσπασμα

ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ Ν. Παν/α-
λέοντος ποὺ περιέχεται στὸ νέο
βιβλίο τοῦ κ. Κ. Κ. Παπουλίδη,
τὸ ὁποῖο θὰ κυκλοφορήσει στίς
γιορτές ὁ Σύλλογός μας.

Ἐξ ἄρκτου κατὰ τὸ 1854 ἠκού-
σθη φωνή προσκαλοῦσα ἐν ὀνό-
ματι τῆς ὀρθοδοξίας τοὺς ὑποδου-
λωμένους λαοὺς εἰς τὴν ἐλευθε-
ρίαν· ὑπῆρχε τότε ἰδέα ὅτι εἰς
τὸν ἐπικείμενον διαμελισμὸν τῆς
πνεύσης τὰ λοιπὰ Ὁθωμανι-
κῆς Αὐτοκρατορίας ἢ Ἑλλάς ἔ-
μελλε νὰ περιλάβῃ εἰς τοὺς κόλ-
πους τῆς τὰς δύο ὀρφανὰς θυγα-
τέρας τῆς, τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἡ-
πειρον, ἐξαιρουμένης τῆς Μακε-
δονίας καὶ Θράκης.

Πολλοὶ συνεβούλευσαν τὸν Κα-
ρατάσον νὰ τρέξῃ εἰς τὴν Θεσσα-
λίαν, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἀκούει εἰμὴ
τὸ αἶσθημα τῆς φιλοπατρίας του
καὶ ἐπιχειρεῖ τὴν κινδυνεστέραν
ἐκστρατείαν εἰς Μακεδονίαν ἐν
καιρῷ βαρυτάτου χειμῶνος, μέ μι-
κρὰ μέσα συλλέγει περὶ τοὺς χι-
λίους ἀνδρείους, ὀπλίζει αὐτοὺς
ὅπως ἠδυνήθη, παρασκευάζει στό-
λον, διαφεύγει τὴν προσοχὴν το-
σούτων συμμαχικῶν Ἀγγλογαλ-
λικῶν καὶ Τουρκικῶν πλοίων, φθά-
νει εἰς τὴν παραλίαν τῆς Μακε-
δονίας ὅπου ἀποβιβάζεται μετὰ
τοῦ στρατοῦ του κατὰ τὴν Χαλ-
κιδικὴν Χερσόνησον, ἱερεῖς, μονα-
χοί, καὶ πολῖται πάσης τάξεως
καὶ ἡλικίας τὸν προϋπάντησαν ὡς
σωτῆρα μὲ ἀγκάλας ἀνοικτάς ἐ-
πειδὴ τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου προη-
γεῖτο ὁ σταυρὸς τῆς ὀρθοδοξίας,
τὸ ἅγιον καὶ ἱερὸν τοῦτο σύμβολον
τῆς ἐνώσεως καὶ ἐλπίδος· ἀποβάς

εἰς τὴν παραλίαν Μακεδονίας ὁ
Τζάμης, ἐπαναστάτης τολμηρὸς,
ἀφίνει νὰ πυρποληθῇ ὁ ἀποβιβά-
σας τὸν στρατὸν του στολίσκος
συγκείμενος ἐκ μικρῶν πλοίων διὰ
ν' ἀφοσιώσῃ τοὺς στρατιώτας του
εἰς τὴν νίκην ἢ εἰς τὸν εὐκλεῖ ὑ-
πέρ πατρίδος θάνατον, προβαίνει
εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μακεδονίας,
δὲν χάνει οὔτε στιγμήν, ἐπιπίπτει
κατὰ τῆς ἐν τῷ χωρίῳ Συκιᾷ φρου-

τοῦ κ. Κ. Παπουλίδη

ρᾶς ἐκ 200 περίπου ἐμπειροπολέ-
μων Τούρκων, τοὺς πολιορκεῖ, τοὺς
προτείνει φιλανθρώπους συνθήκας,
νὰ παρδώσουν ἐντὸς 24 ὥρων τὰ
ὄπλα των ν' ἀπέλθωσιν ἐλεύθεροι·
οὔτοι δὲν παραδέχονται, ὁ Τζά-
μης ἐφορμᾷ μετὰ τῶν στρατιω-
τῶν του καὶ παραδίδει τοὺς πο-
λιορκουμένους ἐχθροὺς ὀλοκαύτω-
μα εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρί-
δος, τρέχει διὰ ξηρᾶς εἰς τὰ χω-

ρία τῆς Μακεδονίας, ὅπου συγκρο-
τεῖ διαφόρους πεισματώδεις μάχας
πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, ὁδηγεῖ παν-
τοῦ καὶ ἐμψυχώνει τοὺς στρατιώ-
τας του, διατρέχει τὸν ἔσχατον
τῶν κινδύνων καὶ διατηρεῖται ἐπὶ
τρεῖς μῆνας ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ὀ-
θωμανικῆς δυνάμεως, παλαίων
πρὸς παντοδαπὰς στερήσεις, ἐπα-
ναστάτης ἐπίφοδος· Ἀνίκανος δὲ
ἡ Τουρκία νὰ τὸν ἐξώσῃ ἐκ τῶν ὀ-
χυρωμάτων του ἐπικαλεῖται τὴν
μεσολάβησιν τῶν τότε συμμάχων
τῆς Ἀγγλογάλλων, ἐνῷ δὲ ὁ Τσά-
μης μάχεται πρὸς τοὺς Τούρκους
καὶ κινδυνεύει, παρουσιάζονται
συμμαχικὰ πλοῖα καὶ τὸν ἀναγκά-
ζουσι νὰ κόψῃ τὸ γλυκύτατον ἐ-
κείνο στάδιον τῆς ζωῆς του, νὰ
ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι
οἱ δυνατοὶ τῆς γῆς ἀντέστησαν
εἰς τὸν ἀγῶνα ἐκείνῳ τῶν Ἑλλή-
νων, παρεξηγήσαντες ἔνεκα ὀλί-
γων τ' ἀκραιφνῆ τῶν πλειοτέρων
αἰσθήματα.

1922. Οἰκογένειες ναυοσaiων πρωτεργατῶν τῆς βαμβακουρ-
γίας Τσίτοη, Κύρτοη, Κόκκινου, Πλιατσούκα, Σεφερτζῆ κ.ἀ.
(Ἡ φωτογραφία ἀνήκει στὸν κ. Γρ. Βαρβαρέσο).

Ἡ ἐκπαίδευση καί ἡ κοινωνική δραστηριότητα στή Νάουσα στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας

Προσπάθειά μας εἶναι νὰ συγκεντρώσουμε στίς σελίδες τῆς «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» οτιδήποτε ἔχει δημοσιευθεῖ κατά καιροῦς ἀπό ιστορικούς ερευνητές καί ἔχει σχέση με τὴν πόλιν μας. Με τὸν τρόπο αὐτὸ αἰσιοδοξοῦμε νὰ δώσουμε σε κάθε Ναουσαῖο μιὰ ολοκληρωμένη εἰκόνα τῆς Νάουσας τοῦ παρελθόντος καί στον εἰδικὸ ἓνα κέντρισμα γιὰ περαιτέρω ἐρευνα.

Κοντὰ στίς ἄλλες ἐργασίες ποὺ ἔχουν δημοσιευθεῖ σε προηγούμενα τεύχη ἀπὸ πολλοὺς αξιόλογους συνεργάτες θὰ προσθέσουμε στο περιοδικὸ αὐτὸ, ὅσα στοιχεῖα θρήκαμε γιὰ τὴν παιδεία καί τὴν κοινωνικὴ δραστηριότητα τῆς πόλης ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Οσίου Θεοφάνη μέχρι τὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα.

Παραθέτουμε πρὶο κάτω κατὰ χρονολογικὴ σειρά δημοσίευσης τὰ σχετικὰ κείμενα.

Α. Ευσταθίου Στουγιαννάκη

«Ἱστορία τῆς πόλεως Ναούσης»¹

Παιδεία καί λόγιοι τῆς Ναούσης σελ. 49—51.²

Απολαμβάνοντας οἱ Ναουσαῖοι τὰ αγαθὰ τῆς μακροχρονίου εἰρήνης γρήγορα ἐπιδόθηκαν σὲ ωφέλιμα ἔργα μέσα στὴν κοινωνικὴ ζωὴ. Ἐπιδόθηκαν στὴν καλλιέργεια τῶν γραμμάτων καί τὴν

διανοητικὴ καί ἠθικὴ τους μόρφωση. Σ' αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ συνετέλεσαν καί οἱ διάδοχοι τοῦ Οσίου Θεοφάνους καί σαν δασκαλοὶ καί σαν θρησκευτικοὶ λειτουργοί, ἄξιοι γενικὰ τοῦ προσρισμοῦ στον ὁποῖο ἐκλήθησαν.

(Υπῆρξαν βέβαια καί μερικοὶ α-

Ἐπιμέλεια
Ἑλένη Μήτσαλα - Ζεγκίνη
Δασκάλα

πὸ αὐτοὺς ἀνάξιοι τῆς ιερωσύνης, ἐκμεταλλευθέντες τὸ ἀξίωμά τους κατὰ τὸν χειρότερο τρόπο, ἀλλὰ αὐτοὶ με παραδειγματικὴ τιμωρία πλήρωσαν ἀκριδὰ τὶς παρεκτροπές τους.)

Ἐπεὶδὴ ὅμως παραμελήθηκε ἡ ἐγκαιρὴ συλλογὴ πληροφοριῶν ἀναφερομένων στὴν παιδεία καί γενικὰ στὴν ἱστορία τῆς πόλης δὲν μποροῦμε νὰ πούμε κάτι περισσότερο γιὰ τὴν παιδεία παρὰ μόνον ὅτι ἡ κατάστασή της μέχρι τὸ τέλος τοῦ 18οῦ αἰῶνα ἦταν ἀνθηρὴ, τὰ δὲ εκπαιδευτήρια τῆς Ναούσης καθόλου δὲν υστειροῦσαν ἀπὸ τὶς γύρω πόλεις. Στὰ μέσα τοῦ 18οῦ αἰῶν. (1750) δίδασκε σ' αὐτὰ ὁ Θεοφάνης ὁ Ναουσαῖος, μοναχός. Αὐτός ἐγράψε «Μεγαλυνάρια εἰς τὸν αγ. Θεοφάνην συνεκδοθέντα μετὰ τῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ ἐν Βενετίᾳ τῷ 1764 παρὰ Νικ. Γλυκεῖ εἰς 4ον». Σ' αὐτὸν ἀναφέρεται καί μίᾳ σημείωση ποὺ ὑπάρχει σὲ κώδικα

τῆς Ἱεροσολ. Βιβλιοθήκης. Μετὰ δώδεκα χρόνια θρῖσκουμε, νὰ διδάσκει στὴ Νάουσα, τὸ Δημήτριο Ἀνασῶτη, μαθητὴ τοῦ Γ. Σπανοπούλου, ὁ ὁποῖος κλήθηκε ἀπὸ τὴν Κοζάνη ὅπου δίδασκε ἀπὸ τὸ 1760. Στὰ χρόνια 1765—1775 σχολάρχης στὴ Νάουσα εἶναι ὁ Ἀμφιλόχιος Παρασκευάς ὁ ὁποῖος κατὰγεται ἀπὸ τὰ Γιάννενα. Αὐτὸν διαδέχθηκε ὁ Ναουσαῖος Ἀναστάσιος Καμπίτης (1775)³ ὁ ὁποῖος υπῆρξε μαθητὴς τοῦ Καλλίνικου Μπαρκόζη, τοῦ Πεζάρου καί τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου ἀργότερα ὁ Καμπίτης πήρε τὴ θέση τοῦ δασκάλου τοῦ Παρίου.

Αὐτὸς πιθανῶς δίδαξε καί στὴν Καστοριά καί ἀπὸ κει στο Βελιγράδι ὅπου δίδαξε τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα. Κατὰ τὸν Ζαβίρα (σ.191) ἐγράψε πραγματεία κατὰ Λατίνων καί ἦταν γνώστης τῆς ἐλληνικῆς καί τῆς εβραϊκῆς γλῶσσας, ἀναφέρονται δὲ σ' αὐτὸν τρία ἐπιγράμματα με στίχους ἡρωελεγίους, ἰαμβικούς καί σαπφικούς εἰς τὸν Καμπανίαν Θεόφιλον.

Ὅταν μετατέθηκε ὁ Καμπίτης στὴ Θεσσαλονίκη τὴ σχολarchία στὴ Νάουσα ἀνέλαβε ὁ Νικόλαος Ἀγγελάκης καί ὁ Εμμανουὴλ Φωτιάδης, καταγόμενοι καί οἱ δύο ἀπ' αὐτὴν. Ἀργότερα δίδαξαν καί στὴ Θεσσαλονίκη. Τὸ 1817 δίδασκε κάποιος Βαρλάντας καί ὁ Ἰωάννης Παναγιώτου κατὰ τὴν

καταστροφή της πόλης το 1822. Ναουσαίος υπήρξε και ο Αγγελάκης που δίδασκε στη Βέροια το 1817. Εκτός από τους παραπάνω θλαστούς της Νάουσας και τροφίμους των σχολείων της έχουμε και τους εξής δασκάλους και λόγιους: Τον Μανουήλ Αντωνιάδη, τον Δημ. Μπαρλαούταν που αποκεφαλίστηκε το 1822 στη Νάουσα, τον Αναστασίου Ζίντζιον Ζαφείριον Θεοδοσίου Λογοθέτη, Γρηγ. Πρωτοσύγγελον Παπαγεωργίου από την Κουτσούφλιανη, Παπαδημήτριον, Αναστ. Τσαρλιάρη, Ζαφειρ. Γ. Μπόγιου, Δημ. Θωμά Πατητιάν, δύο γιούς του γιατρού Αντωνίου Περδικάρη Γρηγόριον και Αναστάσιον και τον Αναστ. Αγγελάκη.

Σπουδαιότερος όμως και αρχαιότερος απ' όλους είναι ο Αναστάσιος Μιχαήλ⁴.

Β. Στεφάνου Πσπαδόπουλου.

«Εκπαιδευτική και κοινωνική δραστηριότητα του Ελληνισμού της Μακεδονίας κατά τον τελευταίο αιώνα της Τουρκοκρατίας» σελ. 88—90.

«Δεύτερο, μετά τη Βέροια, μεγάλο κέντρο του καζά ήταν η Νάουσα, που αν και καταστράφηκε ολοκληρωτικά κατά την επανάσταση του 1821, δεν άργησε να ανασυγκροτηθεί και να γίνει μιά από τις πιο ανθηρές οικονομικά πόλεις της Μακεδονίας, χάρη στην αναπτυσσόμενη γεωργία και δενδροκομία της, καθώς και στο εμπόριο και στη βιομηχανία των βαμβακοκλωστηρίων της.

Στις αρχές του 20ου αιώνα ο πληθυσμός της πόλης αυτής έφθανε τους 9.000 κατοίκους, από τους οποίους 1.500 περίπου ήταν μουσουλμάνοι και οι υπόλοιποι Έλ-

ληνες. Από τους τελευταίους λίγοι ήταν θλαχοφωνοί, κυρίως νομάδες στο επάγγελμα, και μερικοί σλαδόφωνοι.

Πριν ακόμη από την καταστροφή της πόλης, ήδη κατά τα μέσα του 18ου αιώνα, είχε ιδρυθεί στη Νάουσα σχολείο, που λειτούργησε κανονικά ως την επανάστασή του 1821. Μάλιστα κατά τα έτη 1765—1775 σχολάρχης σε αυτό ήταν ο γνωστός ιερομοναχός Αμφιλόχιος Παρασκευάς. Μετά τον ανασυνοικισμό της πόλης φαίνεται πως ξανάρχισε και η λειτουργία του σχολείου της, και ιδρύθηκαν εκεί και άλλα εκπαιδευτήρια. Κατά τα τέλη του 19ου αιώνα, στα 1898, υπήρχαν ήδη στη Νάουσα ένα διτάξιο «ελληνικόν σχολείον» με 40 μαθητές, εξατάξιο αρρεναγωγείο με 450 μαθητές, τετρατάξιο παρθεναγωγείο με 80 μαθήτριες και διτάξιο νηπιαγωγείο με 120 νήπια. Τέλος, στις αρχές του αιώνα μας στη Νάουσα λειτουργούσαν τα εξής ελληνικά σχολεία: οκτατάξιο αρρεναγωγείο με 10 δασκάλους και 540 μαθητές, πεντατάξιο παρθεναγωγείο με 4 δασκάλες και 135 μαθήτριες και δύο νηπιαγωγεία με 4 νηπιαγωγούς και 320 νήπια. Τα δύο πρώτα ιδρύματα στεγάζονταν σε οικήματα που ανήκαν στην κοινότητα, γενικά όμως, παρά την οικονομική ευρωστία του τόπου, η λειτουργία των σχολείων δεν ήταν απόλυτα ικανοποιητική, ιδιαίτερα από την άποψη διδακτικού προσωπικού και εποπτικών μέσων, γιατί οι Ναουσαίοι δεν έδειχναν και μεγάλο ενδιαφέρον για την οικονομική ενίσχυση των σχολείων.

Το 1875 είχε ιδρυθεί και στη Νάουσα ένας φιλεκπαιδευτικός σύλλογος με την επωνυμία «πειρία» που συγκέντρωσε αμέσως

90 μέλη και καταπιάστηκε με την ίδρυση παρθεναγωγείου. Επίσης, στις αρχές του 20ου αιώνα δρούσαν εκεί και τα εξής άλλα σωματεία: 1) Η «Φιλόπτωχος Αδελφότης», που είχε ιδρυθεί πριν από δύο περίπου δεκαετίες. Αυτή διέθετε αρκετούς πόρους, δικό της φαρμακείο και ενισχυόταν καμιά φορά και από απόδημους Ναουσαίους. Με τα έσοδα της φρόντιζε για την ιατρική περίθαλψη των απόρων, μοίραζε δωρεάν φάρμακα και επιδόματα, και επί πλέον διέθετε κάθε χρόνο και ένα χρηματικό ποσό για τα σχολεία. 2) Ο «Προοδευτικός Σύνδεσμος Αναμόρφωσης», που ίδρυσε γυμναστήριο και διοργάνωσε και διαλέξεις για την επιμόρφωση του κοινού. 3) Η «Φιλοπρόοδος των Κυριών Αδελφότης», που είχε ως σκοπό τη βελτίωση της λειτουργίας του παρθεναγωγείου, και 4) Ο «Λαϊκός Σύνδεσμος»⁵ για τη δράση του οποίου δεν έχουμε πληροφορίες.

Γ. Έγγραφο του Μητροπολίτου Βεροίας - Ναούσης Κων)νου Ισαακίδη «Προς αξιότιμον Προεδρείον της Φιλεκπαιδευτικής και Φιλανθρωπικής αδελφότητος «Αγαπάτε αλλήλους» εν Κων)πόλει.⁶

Το έγγραφο εστάλη το 1869 και αναφέρει ότι κατά τα δύο προηγούμενα έτη οι μαθητές των σχολείων της Ναούσης ανήλθαν σε 2.000, και συνεχίζει.

«... Αξιοσημείωτον είναι ακόμη ότι η πόλις Νάουσα καίτι πολύ μικροτέρα της γειτονός της είχε μόνον 50 ολιγωτέρους μαθητάς και μαθητριάς των εν Βεροία αν και οι κάτοικοι είναι σχετικώς

πτωχοί.»

Όπως βλέπουμε η εκπαίδευση στη Νάουσα, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας παρουσιάζει αξιόλογη άνθηση, αλλά και η κοινωνική δραστηριότητα έχει βαθείες τις ρίζες της αφού στον τελευταίο αιώνα της Τουρκικής κατοχής, όπως μας λέει στο βιβλίο που προαναφέραμε ο καθηγητής Στεφ. Παπαδόπουλος, υπήρχαν και δρούσαν στη μικρή αυτή πόλη των 9.000 κατοίκων 8 σωματεία (2 φιλεκπαιδευτικοί σύλλογοι, 2 φιλανθρωπικοί, 1 πολιτικός, 1 γυμναστικός, 1 αναγνωστήριο και 1 κοινωνικό φαρμακείο). Ο αριθμός αυτός δεν είναι καθόλου ευκαταφρόνητος, αν λάβουμε υπόψη ότι σ' ολόκληρη τη Μακεδονία μόνο η Θεσσαλονίκη, οι Σέρρες και η Κοζάνη έχουν να επιδείξουν μεγαλύτερη κοινωφελή δράση η πρώτη με 20 σωματεία, η δεύτερη με 12 και η τρίτη με 9.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

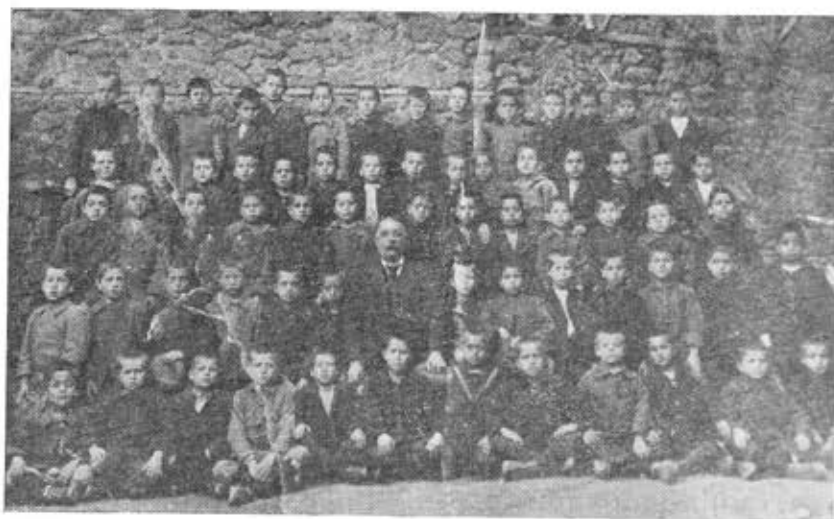
1. Το κείμενο του Ευστ. Στουγιαννάκη έχει αποδοθεί στη δημοτική.
2. Πολλές από τις πληροφορίες αυτές αναφέρονται και από τον καθηγητή Απόστολο Βακαλόπουλο στο βιβλίο του «Ιστορία της Μακεδονίας 1354 — 1833» σελ. 332—333.
3. Κατά τον Αποστ. Βακαλόπουλο «Ιστορία της Μακεδονίας 1354—1833» ο Αναστάσιος Καμπίτης διδάσκει στη Νάουσα από το 1790 και διαδέχεται τον Αθανάσιο Πάριο στο Ελληνομουσείο της Θεσσαλονίκης το 1806—1821.
4. Περισσότερα στοιχεία για τη

ζωή και το έργο του Αναστασίου Μιχαήλ υπάρχουν στην «Ιστορία της πόλεως Ναούσης» του Ευστ. Στουγιαννάκη σελ. 51—53.

5. Πρόκειται για το Λαϊκό Σύνδεσμο «Ο Άγιος Δημήτριος» που ιδρύθηκε στη Νάουσα το 1908. Περισσότερες πληροφορίες για το Λαϊκό Σύνδεσμο υπάρχουν στο τεύχος 10 της «ΝΙΑΟΥ-

ΣΤΑΣ»: Εμ. Βαλσαμίδα «Κανονισμός του εν Ναούση Λαϊκού Συνδέσμου Ο Άγιος Δημήτριος» και Χρ. Μουχάγιερ «Τρία ντοκουμέντα από τη δράση του Πούπουλου». Τεύχος 12 Στ. Δάδη «Η λαϊκή ποίηση για το Πούπουλο».

6. «Τα σχολεία Βεροίας και Ναούσης» Γ. Χιονίδη, Μακεδονικό Ημερολόγιο Σφενδόνη 1963 σελ. 139—142.

Μία φωτογραφία του 1920. Είναι μαθητές της Δ' τάξης του σχολείου Χ' Καρκάτα με το δάσκαλο Σταύρο Χωνό στο κέντρο. Τη φωτογραφία μας παραχώρησε ο κ. Φίλιππος Φτεργιώτης.

Μερικοί από τους εικονιζόμενους είναι:

1η σειρά (καθισμένοι 2ος Γκέσιος Θ., 3ος Κασίδας Α., 4ος (άπεβίωσε) Καζαντζής Α., 5ος Χ' Δημητρίου Ε., 6ος Φειδάντης Β., 7ος Αντιφάκος, 8ος (άπεβ.) Πείρος Δ., 9ος Φραγκότσης, 10ος Άνδρέου Χρ. (άπεβ.), 11ος Τζιώνας Γ.,

2η σειρά 1ος (άπεβ.) Γουρλομάτης Θ., 3ος Τζίμπας Δ., 5ος Άγγελάκης Β., 8ος Νταλάνας Α., 9ος Μήκας Δ., 10ος Μήτσας Γ.

3η σειρά 1ος (άπεβ.) Χ' Δημητρίου Δ., 4ος Γιόκαλας Κ., 6ος (άπεβ.) Μέσκος Κ., 7ος Γκόγκας Στ., 9ος Φτεργιώτης Φ.

4η σειρά 1ος (άπεβ.) Βάνκας, 2ος Δήμπαλας, 9ος Παπαετρή, 10ος Χωνός Άλ., 11ος Γούναρης Θ., 14ος (άπεβ.) Γουσόπουλος Κ.

5η σειρά 1ος (άπεβ.) Λίτης Γ., 2ος Μήκας Π., 3ος (άπεβ.) Τζιώνας Κ., 7ος Κατσιώκαλης Μ., 8ος (άπεβ.) Οσλιανίτης Α., 10ος (άπεβ.) Ρούκαλης, 11ος Μησκολάδας, 12ος (άπεβ.) Σαράτης Μ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΩΤΤΟΥΝΙΟΣ

(1572-1657)

Η ΖΩΗ ΤΟΥ

Η Βέροια τίμησε την Παρασκευή 9-4-82 το σοφὸ μεγάλο πρόγονό της Ι. Κωττούνιο, πὸν πέθανε πρὶν περισσότερα ἀπὸ (300) τριακόσια χρόνια, ἀποκαλύπτωντας τὴν προτομή του στὴν τοποθεσία ΕΛΙΑ Ὁ ἀνδριάντας του δωρήθηκε ἀπὸ τὸν συμπολίτη μας κ. Δημήτριο Πολυζωΐδη καὶ φιλοτεχνήθηκε ἀπὸ τὸν γλύπτη κ. Θ. Μινόπουλο.

Με πολλὴ γλαφυρότητα καὶ διάζουσα θερμὴ ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν κ. Κ. Βαβοῦσκος ἀναφέρθηκε στὴν τελετὴ τῶν ἀποκαλυπτηρίων στὰ βασικὰ στοιχεῖα τῆς σταδιοδρομίας τοῦ Κωττούνιου καὶ στὶς προσπάθειές του νὰ προβάλει τὴν ἐλληνικὴ γνώση στὰ μεγάλα καὶ ἀρχαιότερα πανεπιστήμια τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ κόσμου στὴν ἐποχὴ ἐκείνη, καθὼς καὶ στὴν ἐπιμονὴ καὶ τὸν πατριωτισμό του νὰ ἐργασθεῖ γιὰ τὴν ἐλευθερίᾳ τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τὸ βαρὺ ζυγὸ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ νὰ εὐεργετήσῃ τοὺς ὑπόδουλους ἀδελφούς του μετὰ τὸ κληροδότημα ποὺ ἄφησε γιὰ νὰ σπουδάζουν Ἑλληνόπουλα στὰ πανεπιστήμια τῆς Πάδοβας.

Γεννήθηκε στὴ Βέροια τὸ 1572 ὅπου πῆρε καὶ τὴν πρώτη μόρφωσή του. Καταγότανε ἀπὸ εὐγενικὴ οἰκογένεια. Ὁ πατέρας Δημήτριος Κωττούνιος, ἐγκατεστημένος μόνιμα στὴ Βέροια, ἀσχολούνταν μετὰ τὸ ἐμπόριο. Ἡ κατα-

Τελετὴ ἀποκαλυπτηρίων τῆς προτομῆς.

Ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ: Ὁ ὁμιλητὴς Καθηγητὴς κ. Κ. Βαβοῦσκος, ὁ Δήμαρχος Βέροιας κ. Κ. Γαμπούνης, ὁ Νομάρχης κ. Ν. Πινakiδης, ὁ Διτὴς τοῦ Β' Σ' Σ' κ. Παπανικολάου καὶ ὁ βουλευτὴς Ἡμαθίας κ. Δ. Χατζηδημητρίου.

Τοῦ Νίκου Ἀδαλόγλου Λογοτέχνη

γωγὴ του ἦταν ἀπὸ τὰ Κῶθηρα.

Ἡ οἰκογένειά του εἶχε δικό της οἰκόσημο. Εἶχε δυὸ ἀδελφία, τὸν Ἀγγελὸ καὶ τὸν Λάμπρο καὶ μιὰ ἀδελφή, τὴν Θεολόγα. Ὁ Γιάννης ἔφυγε ἀπὸ τὴ Βέροια ποὺ ἦταν τουρκοκρατούμενη. Σὲ μιὰ περιοδείᾳ του στὴ Ρουμανία, ὅπου πρωτοπῆγε γιὰ ἐμπορικὲς ὑποθέσεις τοῦ πατέρα του τὸν ἔπασσαν αἰχμάλωτο οἱ Τάταροι. Στὸ διάστημα τῆς αἰχμαλωσίας του αὐτὴς μπόρεσε νὰ μάθει τὰ Ρουμανικά, ποὺ τὸν βοήθησαν πολὺ στὴν ἐκμάθηση τῆς Λατινικῆς ἀρ-

γότερα ὅταν ὕστερα ἀπὸ σκληρὲς ταλαιπωρίες δραπέτευσε ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία του. Τράβηξε γιὰ τὴν Τυβίγγη (1605). Ἀπὸ τὴν Τυβίγγη πῆγε στὴ Ρώμη μετὰ τὸ πόθο νὰ ζήσει λεύτερα νὰ δουλέψῃ καὶ νὰ δημιουργήσῃ. Γιὰ νὰ μορφωθεῖ μπαίνει στὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου Ρώμης, ὅπου σπουδάζει Ἑλληνικά, Φιλοσοφία, Θεολογία καὶ Ἱατρική. Στὸ κολλέγιο αὐτὸ ὁ Κωττούνιος παρέμεινε σὰν μαθητὴς ἀπὸ τὶς 3 Δεκ. τοῦ 1605 ὡς τὸν Ἰούνιο τοῦ 1608 καὶ ἔγινε τακτικὸ μέλος τῆς Ἀδελφότητας.

Τὸ 1613 ποὺ ἐκλέχτηκε γιὰ τρίτη φορὰ πρόεδρος τῆς Ἀδελφότητας φεύγει ὀριστικὰ ἀφοῦ εἶχε καταλάβῃ ὅλα τὰ ἀξιώματα τῆς

Σχολῆς καὶ εἶχε ἀναγορευθεῖ διδάκτορας τῆς Φιλοσοφίας. Ἀπὸ τὸ Φυτώριο αὐτοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου βγήκαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς διασημότερους φιλενωτικούς ἀνθρωπιστὲς ποὺ κατεῖχαν τιμητική θέση στοὺς πνευματικὸς κύκλους τῆς Ἰταλίας, ποὺ βοήθησαν μὲ διάφορους τρόπους στὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ... Ἀπὸ τὴ Ρώμη ἔφυγε τότε καὶ ἦρθε στὴν Πάδοβα.

Τὸ πέρασμά του καὶ ἀπὸ τὴν Πάδοβα εἶναι καρποφόρο. Ὑστερα ἀπὸ 3 χρόνια σπουδῶν παίρνει καὶ τὸ πτυχίο τῆς Ἰατρικῆς. Στὸ πανεπιστήμιο αὐτὸ δίδαξε ἀργότερα, 25 χρόνια ὁλάκερα φιλοσοφία μέχρι τὸν θάνατό του.

Στὶς 18 Νοέμβρη τοῦ 1657, σὲ ἡλικία 85 χρονῶν, ὁ ἀξιολογότερος αὐτὸς ἄνθρωπος ποὺ ἀνέδειξε ἡ Βέροια πέθανε καὶ τάφηκε μὲ πολλὰς τιμὰς σὲ παρεκκλήσι τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, πολιοῦχου τῆς Πάδοβας, ὅπου τὴν ἐπιτύμβια στήλη του ἔγραψε ὁ φίλος του Ἰάκωβος Κάϊμος. Στὴν εἰσοδο τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βολωνίας σώζεται ἀκόμη ἐντοιχισμένη ἡ μαρμαρινὴ πλάκα, στὴν ὁποία διαβάζει κανεὶς τὰ ἑξῆς κολακευτικὰ γιὰ τὸν Κωττούνιο

«Ἰωάννης Κωττούνιος, εὐπατρίδης ἐκ Βεροίας, Ἑλληνας τὴν ἐθνικότητα, διδάκτορας τῆς Φιλοσοφίας, τῆς ἱατρικῆς καὶ τῆς ἀγίας Θεολογίας καὶ ἱππότης, ὁ ὁποῖος συνέχισε 13 χρόνια ἐτίμησε μὲ ἀπίστευτὴ εὐγλωττία τὴν πρώτη ἔδρα τῆς ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, ἀνεδείχθηκε στὴν ἔδρα τῆς Φιλοσοφίας μὲ τὴν ἐξαίρετη φροντίδα τῆς Βολωνικῆς Γερουσίας γιὰ τὸ κοινὸν συμφέρον, τὴν ἔδρα δὲ αὐτὴ διεκόσμησε καὶ ἐδόξασε καὶ γι αὐτὸ τὸ Πανεπιστήμιο ἐντετεύχισε αὐτὸ τὸ μνημεῖο

Μία εἰκόνα τοῦ Ἰωάννη Κωττούνιου τοῦ Κολλεγίου τῆς Πάντοβας Ἰταλίας

μὲ τίς δικῆς του δαπάνες...»...

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Ὁ Κωττούνιος ὑπῆρξε συγγραφέας ἐνὸς μεγάλου σημαντικοῦ φιλοσοφικοῦ ἔργου ἐπιδιδόμενος ὁλοκληρωτικὰ στὴ συγγραφή μὲ ὑπομνήματα καὶ σχόλια, προπάντων στὸ ἔργο τοῦ Ἀριστοτέλη, ποὺ θὰ πρέπει τὰ σχόλιά του νὰ ἀποδίδουν τόσο πιστὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀριστοτέλη, ὥστε σ' ἓνα χαρακτηριστικὸ ἐπίγραμ-

μα ποὺ τοῦ ἀφιερώσαν ἐπισημαίνεται, σὲ μετάφραση: «Ἡ Βέροια σὲ γέννησε ποὺ ἀπέχει ἀπὸ τὰ Σιάγειρα χίλια βήματα, ἐσὺ ὅμως στὸ πνεῦμα οὔτε ἓνα ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη».

Τὸ 1653 ἐκδίδει σ' ἓνα τόμο γραμμένα σὲ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ λατινικὴ μετάφραση τὰ «Ἑλληνικὰ Ἐπιγράμματα σὲ δύο βιβλία» καὶ ποὺ ἀποδεκνύεται ὁ μεγαλύτερος ἑλληνας ἐπιγραμματοποιὸς τὸν αἰῶνα του. Τὸν ἴδιο χρόνο συγκέντρωσε μεγάλη

περιουσία καὶ ἵδρυσε ἓνα δικό του γυμνάσιο — Ἑλληνομουσεῖο σὴν Πάδοβα σὰν παράρτημα τοῦ Πανεπιστημίου της, γιὰ τὰ ἑλληνόπουλα τὸ «Κωττούνιο», ὅπου περιθάλφθηκαν καὶ πῆραν τὴν ἑλληνορθόδοξη μόρφωση τυραννισμένα ἑλληνόπουλα ἀπὸ κάθε γωνιά τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Μέχρι τὸ τέλος τοῦ θανάτου του συγγράφει καὶ ἐκδίδει τὰ ἔργα του ποὺ γνωρίζουν μεγάλη ἐκδοτικὴ ἐπιτυχία. Ἔχουν τοὺς τίτλους τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλη, Λατινικοὺς. Τὰ μαθήματα ποὺ παρέδιδε ἐκδίδονταν σὲ ὀγκώδεις τόμους. Ὁ Κωττούνιος ἦταν ὄχι μόνο συγγραφέας ἐνὸς πολὺ σημαντικοῦ φιλοσοφικοῦ ἔργου, ὄχι μόνο ἄξιος συνεχιστὴς ἐπιγραμματικῶν, ὄχι κορυφαῖος Πανεπιστημιακὸς Δάσκαλος ἀλλὰ καὶ μέγας Ἑθνικὸς Εὐεργέτης, γιατί μὲ τοὺς πολλοὺς ὑποτρόφους τοῦ Κολλεγίου, βοήθησε σὴν πνευματικὴ ἵναγέννηση τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Βεροιώτης φιλόσοφος γνώριζε 6 γλώσσες. Ἐγραψε 17 ἔργα τὰ περισσότερα σὴν Λατινικῇ μὲ πρὸ μεσιτὰ σχόλια γιὰ τὸν Ἀριστοτέλη, τὰ ὁποῖα κοσμοῦν τίς βιβλιοθήκες τῶν Εὐρωπαϊκῶν Πανεπιστημίων...

Ὁ Κωττούνιος δὲν ὑπῆρξε μόνο ἓνας ἀνιδιοτελὴς κι ἀφοσιωμένος ὑπηρετὴς τῆς Ἐπιστήμης. Μὲ τὸ φιλολογικὸ καὶ λογοτεχνικὸ του ἔργο πρόβαλε σὲ εὐρωπαϊκὴ κλίμακα τὴν πατρίδα του καὶ συνέβαλε σὴν ἀνάπτυξη τοῦ Φιλελληνισμοῦ... Τέλος ἀνέβασε πολλὰ ψηλὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἑλλήνα Δάσκαλου σὴν Δύση μὲ τὰ ἀσύγκριτα πνευματικὰ του καὶ ἄλλα χαρίσματα. Εἶναι γνωστὸ ὅτι σὰ παλιότερα καὶ νεώτερα χρόνια πολλοὶ διανοούμενοι ἔγραψαν βιβλία, ἔκαναν διαλέξεις καὶ δημοσιεύσεις καθὼς καὶ ἡ Εταιρεία Μα

Ἡ προτομή τοῦ Ἰωάννη Κωττούνιου σὴν τοποθεσίᾳ «Ἑλῆ» Βέροιας ἔργο τοῦ γλύπτη Θαν. Μινόπουλου

κεδονικῶν Σπουδῶν γιὰ νὰ παρουσιάσουν τὸ μεγάλο ἔργο τοῦ Κωττούνιου σὲ κοινὸ τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου μας γιὰ μιὰ καλύτερη γνωριμία καὶ γνώση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΙΩΑΝ. ΚΩΤΤΟΥΝΙΟΥ

1) Βασοραβέλλη Ι.Κ. Ἰωάννης Κωττούνιος, ὁ ἐκ Βεροίας σοφός. Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη ἀριθμ. 4 δημοσιεύματα τῆς Ε.Μ.Σ. Θεσ)νίκη 1943.

2) Βασοραβέλλη Ι.Κ. Συμπληρωματικὰ διὰ τὸν Ἰωάννην Κωττούνιον. Μακεδονικά, τόμος 9ος Θεσ)νίκη 1869. σελ. 339 - 347.

3) Καραθανάση Ἀθ. Νεώτερες εἰδήσεις γιὰ τὸν Ἰωάννη Κωττούνιο (1572 - 1657). Μακεδονικά τόμος

13ος σελ. 267 - 273.

4) Στεργέλλη Ἀριστ. Νέα βιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν Ἰωάννη Κωττούνιο (1572 - 1657) «Θησαύρισμα» τόμος 5ος 1968, Βενετία σελ. 249 - 254.

5) Τσιροπανλῆ Ζαχ. Οἱ Μακεδόνες σπουδαστὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου Ρώμης καὶ ἡ δράση τους σὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλία. Θεσ)νίκη 1971. Δημοσίευμα τῆς Ε.Μ.Σ

6) Χιονίδης Γιώργος Ἱστορία τῆς Βέροιας, τόμος 2ος Θεσ)νίκη 1970, σελ. 58 - 73.

7) Χριστοδούλου Ἀναστ. Ἱστορία τῆς Βεροίας, Βέροια 1960. σελ. 70 - 75.

8) Τριανταφυλλίδη Ἠλία Ἰωάννης Κωττούνιος ἓνας φιλόσοφος ἀπὸ τὴν πόλιν μας ἐλάχιστα γνωστὸς. Βέροια 1981.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19^ο ΚΑΙ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Α'

Ἀπὸ τὸ τεῦχος αὐτὸ ἀρχίζει ἡ δημοσίευσή ἐνὸς σχετικὰ ἀγνωστοῦ κεμένου τοῦ Στέφ. Παπαδόπουλου, ποὺ δημοσιεύτηκε τὸ 1962 στὸ Περ. «Παρνασσός» (περ. Β, τόμ. Δ, σ. 247 - 258). Τὸ κείμενο αὐτό, πέρα ἀπὸ τὸ γενικότερο ἐνδιαφέρον ποὺ παρουσιάζει, δίνει μιὰ σχετικὰ πλήρη εἰκόνα γιὰ τὰ αἷτια τῆς ἴδρυσης τῶν Ἑλληνικῶν Φιλεκπαιδευτικῶν Συλλόγων στίς περιοχὲς τοῦ ἀλύτρωτου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ 19ο καὶ 20ο αἰ. Οἱ σύλλογοι αὐτοί, ὅπως εἶναι γνωστό, μὲ τὴν πολὺπλευρη (μορφωτικὴ καὶ ἐθνικὴ) δράση τους στήριζαν τὸ σκληρὰ δοκιμασμένο ἑλληνισμὸ καὶ ἐβαλαν τίς βάσεις γὰ τὴν τόνωση τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος καὶ ἐνίσχυσαν τίς ἐλπίδες γὰ τὴν ἀποτίναξη τοῦ τουρκοικοῦ ζυγοῦ καὶ τὴν ἔνωση μὲ τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα.

Χ.Μ.

Ἡ ἐκδοσὴ τοῦ «χάτι — χουμαγιούν» τῆς 18ης Φεβρουαρίου 1856, ποὺ ἀνακοινώθηκε ἐπίσημα ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς πληρεξουσίου κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Συνεδρίου τῶν Παρισίων καὶ ποὺ ἐξασφάλισε θεωρητικὰ τὴν ἰσότητά ὅλων τῶν ὑπηκόων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας χωρὶς διάκριση φυλῆς ἢ θρησκευήματος, ἐγκαινίασε τὴ δεύτερη περίοδο τῶν μεταρρυθμίσεων (τανζιμάτ) στὴν Τουρκία καὶ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα κάποια προσωρινὴ ἀναδιοργάνωση

καὶ πρόοδο τοῦ παρηκμασμένου κράτους τῶν σουλτάνων.¹ Τὸ γενικὸ πνεῦμα τῆς προόδου κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ ἐνένησε ἐπίσης καὶ τὴν πολιτιστικὴ κίνησι τῶν μὴ μουσουλμάνων ὑπηκόων τοῦ σουλτάνου καὶ ἰδιαίτερα τῶν Ἑλλήνων, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸ πιὸ ἀνεπτυγμένο ἀπὸ κάθε ἄποψη χριστιανικὸ στοιχεῖο. Ἔτσι, μερικὰ χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὸν Κριμαϊκὸ πόλεμο, βλέπουμε νὰ παρατηρεῖται στὴν Ἀνατολή μιὰ μεγάλῃ πνευματικὴ κίνησι, ποὺ χαρα-

πορέβλεπαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ ρύθμισι τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, καὶ ἓνα ὁμοίμορφο σύστημα διοικήσεως τῶν κοινοτήτων, καθὼς καὶ τὰ καθήκοντα καὶ τὴ δικαιοδοσία τῶν δημογεροντιῶν, ποὺ θὰ καθορίζονταν ἀπὸ καταστατικά, τὰ ὁποῖα θὰ συντάσσονταν ἀπὸ τὰ μέλη τῆς κοινότητος καὶ θὰ ἐπιτυρόνονταν ἀπὸ τοὺς κατὰ τόπους μητροπολίτες¹. Ἡ ὑπαρξὴ λοιπὸν τῶν ὁργανισμῶν αὐτῶν εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ἀποτελέσει ἀφοργὴ καὶ ταυτόχρονα ὑπό-

Τοῦ Στέφ. Ἰ. Παπαδόπουλου

Καθηγητὴ Φιλοσοφικῆς Σχολῆς

Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων

κηρύσσεται ἀπὸ τὴν ἴδρυσι διαφόρων ἑλληνικῶν συλλόγων στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ στὰ ἄλλα κέντρα τοῦ ἀλυτρώτου ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἴδια κίνησι παρατηρεῖται παρᾶλληλα καὶ στὴν πρωτεύουσα τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ βασιλείου ἢ, θὰ μπορούσε καλύτερα νὰ πῇ κανεῖς, ἔχει τὴν ἀφρηρία τῆς στὴν Ἀθήνα².

Μὲ τὴν κίνησι αὐτὴ ἐπίσης δὲν εἶναι ἴσως ἄσχετοι καὶ οἱ «Ἑνικοὶ Κανονισμοί», ποὺ συνέταξε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο (Αὐγουστὸς 1858 — Φεβρουάριος 1860) ἐφαρμόζοντας τίς διατάξεις τοῦ «χάτι — χουμαγιούν». Οἱ «Κανονισμοί» αὐτοί, ποὺ ἐπιτυρώθηκαν μὲ σουλτανικὸ κρεβάτι τὸ 1860 καὶ ἴσχυσαν ὡς τὴ συνθήκη τῆς Λωζάνης (1923)³.

δειγμα καὶ γιὰ τὴν ἴδρυσι ἄλλων συλλόγων καὶ σωματείων.

Ἡ δράσι τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν συλλόγων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ περισσότεροι ἔχουν χαρακτηρηστικὰ φιλεκπαιδευτικὸ — αὐτὴ ἐξ ἄλλων ἵνα καὶ ἡ συνηθισμένη ἐπωνυμία τους — ἢ φιλανθρωπικὸ, εἶναι πραγματικὰ ἀξιόλογη καὶ ἀξίζει νὰ ἐρευνηθῇ. Ὡς τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἡ ἐκπαίδευσι τοῦ ὑποδοῦλου ἑλληνισμοῦ ἀποτελοῦσε ἀντικείμενο φροντίδας τῶν τοπικῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ κοινωτικῶν ἀρχῶν καὶ καμμιά φορά, τῶν επαγγελματικῶν συντεχνιῶν ἢ καὶ μερικῶν ἀτόμων. Τώρα ὁμῶς στοὺς παράγοντες αὐτοὺς προστίθεται καὶ ἓνας νέος, ἡ συμβολή

της καλύτερης κοινωνικής τάξεως με τη μορφή συλλόγων, και το βάρος της φροντίδας για την παιδεία άρχίζει σιγά — σιγά να μετατοπίζεται προς τα εκεί. Στους συλλόγους αυτούς όφείλεται σχεδόν αποκλειστικά ή διατήρηση και ή ενίσχυση της παιδείας στις Τουρκοκρατούμενες ακόμη ελληνικές περιοχές κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου και τις αρχές του 20ου αϊ. Η δραστηριότητα, ό ζήλος και ή άφοσίωση, με την οποία εργάζονται για το σκοπό τους, προκάλουν πολύ καλή έντιμηση στην Εύρωπη και προμηνούν μια πνευματική αναγέννηση του ελληνικού έθνους⁵, πράγμα που θα έπηρεάσει αργότερα ευνοϊκά ένα μέρος της ευρωπαϊκής διπλωματίας στη ρύθμιση των ελληνικών ζητημάτων.

Οί ίδιοι επίσης σύλλογοι μπορούν να χαρακτηρισθούν και ως το πρώτο όπλο με το οποίο ό ελληνισμός θα άμυνθώ εναντίον του πανσλαβισμού⁶, άφού ο τσάρος, έπειτ' από τον Κριμαϊκό πόλεμο, εγκαταλείπει το ρόλο του προστάτη των ορθοδόξων γενικά χριστιανών και μεταβάλλεται σε προστάτη των Σλάβων, άγκαλιάζοντας και ενισχύοντας ένα νέο έθνος, τους Βουλγάρους⁷.

Άρετηρία στην Ιστορία της δράσεως των ελληνικών συλλόγων, ιδίως των φιλελευθέρων, αποτελεί ή ίδρυση στην Αθήνα του «Σύλλογου προς διάδοση των ελληνικών γραμμάτων» (17 Απριλίου 1869). Ο σύλλογος αυτός, ό πιο δραστήριος απ' όλους, εκτός από την τεράστια εκπαιδευτική δράση που ανέπτυξε, υπήρξε ταυτόχρονα και το κυριώτερο όργανο της ελληνικής προπαγάνδας στις ευρωπαϊκές επαρχίες της οθωμανικής αυτοκρατορίας, καθώς και ό πιο στενός συνεργάτης της ελληνικής κυβερνήσεως στον άγώνα της εναντίον του πανσλαβισμού.

Ός την εποχή εκείνη τόσο ή κυβέρνηση όσο και ό λαός ήταν άπασχολημένοι με την Κρητική επανά-

σταση του 1866-1869 και δεν μπορούσαν ν' αντιληφθούν τον κίνδυνο που προερχόταν από Βορρά με την εξάπλωση της πανσλαβιστικής κινήσεως. Παρ' όλο μάλιστα που από το 1865 ακόμη ό "Ελληνας πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη είχε υποδείξει και τονίσει τη σημασία του σλαβικού κινδύνου⁸, οί κατά καιρούς κυβερνήσεις δεν έδωσαν την προσοχή που έπρεπε, ίσως γιατί βασίζονταν υπερβολικά στην πνευματική υποροχή του ελληνισμού απέναντι στις άλλες βαλκανικές εθνότητες, καθώς και στην αντίσταση του Οικουμενικού Πατριαρχείου εναντίον των βουλγαρικών απαιτήσεων για δημιουργία ανεξάρτητης Έκκλησίας. Στην παραπλάνηση αυτή συνετέλεσε ακόμη πολύ και ή ευνοϊκή, ίσως από σκοπιμότητα, στάση της Ρωσίας στο ζήτημα της Κρήτης, που κράτησε τους Έλληνες με τα μάτια διαρκώς στραμμένα προς το Νότο⁹.

Η διένεξη μεταξύ Πατριαρχείου και Βουλγάρων, που ζητούσαν ν' απαλλαγούν από την εξάρτησή του και νά δημιουργήσουν αυτόνομη Έκκλησία, αποτελεί την πρώτη κίνηση για επίσημη αναγνώριση του βουλγαρικού έθνους, την οποία υποστήριξε και ή Ρωσία μέσω του Ίγνάτιεφ, πρεσβευτού της στην Κωνσταντινούπολη. Με τον τρόπο αυτό οί Ρώσοι ήθελαν νά κρατήσουν τους Βουλγάρους μακριά από την επίδραση της προπαγάνδας του καθολικισμού¹⁰ και νά εξυπηρετήσουν α γενικότερα πανσλαβιστικά σχέδιά τους, για τα οποία το θρησκευτικό αυτό φαινόμενο αιτία των Βουλγάρων χρησίμευε ως προκάλλυμα. Από τα δύο μάλιστα βουλγαρικά σχέδια γι αυτή λύση της διαφοράς των με το Πατριαρχείο (του 1861 και κυρίως του 1866)¹¹ φαίνεται καθαρά ότι υπήρχε κίνδυνος, αν δημιουργούνταν ανεξάρτητη βουλγαρική Έκκλησία, νά ύπαχθούν σ' αυτήν αρκετές καθαρά ελληνικές επαρχίες και ν' αφομοιωθούν στο μέλλον

από τους Βουλγάρους όχι μόνο σλαβόφωνοι, αλλά και άλλοι ελληνικοί πληθυσμοί. Περισσότερο αντιληπτός γίνεται ό κίνδυνος αυτός, όταν σκεφθούμε ότι την εποχή εκείνη το κέντρο κυρίως των ευρωπαϊκών έδαφών της οθωμανικής αυτοκρατορίας κατοικούσαν από πληθυσμό άνακατεμένο (ελληνόφωνο, σλαβόφωνο, τουρκόφωνο, αλβανόφωνο και σποραδικά βλαχόφωνο) με άσχημάτιστη και ρουστιά έθνική συνείδηση¹².

Η ίδρυση λοιπόν του «Σύλλογου προς διάδοση των ελληνικών γραμμάτων» συμπίπτει ή καλύτερα προκαλείται από τη διαπίστωση του σλαβικού κινδύνου. Ός κύριο σκοπό του ό σύλλογος αυτός έθεσε τη διάδοση και την ενίσχυση της ελληνικής παιδείας στις τουρκοκρατούμενες κυρίως περιοχές και προς το σκοπό αυτό ανέπτυξε όλη τη δραστηριότητά του¹³, γιατί ξεκινούσε από τη βασική αρχή ότι «τά σχολεία είναι το άριστον μέσον προς διάδοση των ελληνικών γραμμάτων, προς ενίσχυση της εθνικής συνείδησεως και προς άμυνα του πολλαχού άπειλούμενου ελληνισμού»¹⁴. Πολύ πιο καθαρά όμως φαίνεται ή σημασία του και ό κεντρικός οργανωτικός ρόλος του από την ύπ' αριθμ. 3821/22 Μαρτίου 1871 εγκύκλιο, που άπηύθυνε ό ύπουργός των έξωτερικών Α. Κουμουνοδούρος προς τους Έλληνες προξένους στην Ανατολή. Με την εγκύκλιο αυτή τους συνιστούσε νά φροντίσουν για την ανάπτυξη γενικά της ελληνικής παιδείας στις περιοχές τους και τους υποδείκνυε ν' απευθύνονται για συνεννόηση ή νά παραπέμπουν τους ενδιαφερομένους στο σύλλογο των Αθηνών, έπειδή «...ό ένταύθα πρότινων έτών συστάς προς διάδοση των ελληνικών γραμμάτων σύλλογος ιδίαν έχει έντολήν νά μεριμνά περί των έν τη παρούση εγκυκλίω αναφερομένων εθνικών συμφερόντων...»¹⁵. Με την ίδια επίσης εγκύκλιο τους υποδείκνυε ακόμη ότι το κυριώτερο μέλημά τους θα έπρεπε νά είναι νά

οργανώσουν τις ελληνικές κοινότητες για την αντιμετώπιση των αναγκών τους και να ιδρύσουν βιβλιοθήκες, αναγνωστήρια, λέσχες και τοπικούς συλλόγους¹⁶.

Όλα αυτά, όπως ήταν φυσικό, ανησύχησαν τους Ρώσους, που γνώριζαν πολύ καλά το σημαντικό ρόλο που έπαιζαν τα σχολεία στη διατήρηση της γλώσσας, της θρησκευτικής πίστεως και του εθνικού φρονήματος των υποδούλων Έλλήνων, και αντιλαμβάνονταν πόσο σημαντικό εμπόδιο στα σχέδιά τους θα ήταν η ενίσχυσή τους. Για το λόγο αυτό η ρωσική κυβέρνηση έδωσε εντολή στους προξένους της να παρεμποδίσουν τη δράση του συλλόγου¹⁷. Την ίδια κιόλας ημέρα που εξελέγη το πρώτο διοικητικό συμβούλιο μερικοί — πιθανόν Ρώσοι διπλωμάτες των Αθηνών — είχαν επισκεφθεί μέλη του συμβουλίου και είχαν ζητήσει να διαλυθεί ο σύλλογος, γιατί, όπως ισχυρίζονταν, ιδρύθηκε για να καταπολεμήσει τις ενέργειες του πανσλαβισμού στην Τουρκία¹⁸.

Παρ' όλη όμως τη ρωσική αντίδραση, με την υποκίνηση, την υποστήριξη και την ενίσχυση του συλλόγου αυτού και των Έλλήνων προξένων της Ανατολής, ιδρύονται στα άμεσως επόμενα χρόνια παρόμοιοι φιλεκπαιδευτικοί σύλλογοι σε όλες σχεδόν τις πόλεις της οθωμανικής αυτοκρατορίας, όπου κυριαρχούσε ή ήταν πολυάριθμο το ελληνικό στοιχείο. Σε όσα μέρη μάλιστα υπήρχαν άλλοι σύλλογοι ιδρυμένοι, κυρίως φιλανθρωπικοί, τώρα προσαρμόζονται και αυτοί τις επιδιώξεις τους σύμφωνα με το γενικό πνεύμα. Παντού ξεγειρείται η φιλοτιμία των ατόμων, φουντώνει ο ζήλος τους και οι εκπαιδευτικές δυνάμεις του Έθνους ξυπνούν από το λήθαργο. Οι

φιλήσυχτοι ως τότε έμποροι μεταβάλλονται σε θερμούς υποστηρικτές της παιδείας, θυσιάζουν τον «κερδω» για τον «λόγιο Έρμη» και είναι πολλοί εκείνοι, που φιλοδοξούν να γίνουν νέοι Μαικήνες, συναγωνιζόμενοι μεταξύ τους στη διάθεση χρημάτων για εκπαιδευτικούς σκοπούς.

Ο ελληνισμός επιστρατεύει όλες τις πνευματικές του δυνάμεις, για ν' αντιμετώπιση τον πανσλαβισμό, που τον απειλούσε με την εξάλυσή του. Έτσι οι φιλεκπαιδευτικοί σύλλογοι πολλαπλασιάζονται με γοργό ρυθμό και μέσα σε μία δεκαετία (1869 — 1879) φθάνουν τους τριάντα περίπου μόνο μέσα στην Κωνσταντινούπολη και τους έβδομηντα σε όλη την οθωμανική αυτοκρατορία¹⁹. Το 1881 οι φιλεκπαιδευτικοί σύλλογοι και αδελφότητες της Ευρωπαϊκής Τουρκίας και της Μ. Ασίας είναι 125²⁰ και εκτός απ' αυτούς υπάρχουν και πολλές άλλες αδελφότητες ή σωματεία με φιλανθρωπικό χαρακτήρα, που συμπεριλαμβάνουν όμως στους σκοπούς των και την ενίσχυση της παιδείας.

Στα 1861 είχε ιδρυθεί στην Κωνσταντινούπολη από πρωτοβουλία λίγων φιλομούσων ατόμων ο «Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος» με περιορισμένο στην αρχή σκοπό, φιλολογικό και κυρίως τη μελέτη των αρχαίων συγγραφέων, της ιστορίας και της αρχαιολογίας. Έπειτα από μικρές τροποποιήσεις του καταστατικού του (1864) ο σύλλογος αυτός αρχίζει από το 1867 ν' αναλαμβάνει και την ενίσχυση σχολείων. Στα 1870 με τη μεγάλη πυρκαγιά του Πέραν καταστρέφονται τα γραφεία και τα αρχεία του, άλλ' αυτό δεν αναστάσει καθόλου τη δραστηριότητά του. Στα 1871 ψηφίζεται νέος κανονισμός και ο σύλλογος συμπεριλα-

βάνει επίσημα πια στο πρόγραμμά του και εκπαιδευτικές εργασίες. Χωρισμένος, τώρα σε επτά τμήματα, από τα οποία κυριότερα ήταν τέσσερα (φιολογικό, επιστημονικό, αρχαιολογικό και εκπαιδευτικό), που διευθύνονταν από αντίστοιχες επιτροπές, αναπτύσσει τεράστια δραστηριότητα και μεταβάλλεται σε προστάτη της διαδόσεως των ελληνικών γραμμάτων στην Ανατολή. Έπειδή μάλιστα δεν προκαλεί την υποψία της τουρκικής κυβερνήσεως, γιατί έχει την έδρα του στην Κωνσταντινούπολη και ενισχύεται από ισχυρά πρόσωπα, όπως τον Αλέξανδρο Καραθεοδωρή πασά, τους τραπεζίτες Χρηστάκη Ζωγράφο και Γεώργιο Ζαρίφη, το γιατρό Σπύρο Μανρογέννη και άλλους, γρήγορα μεταβάλλεται σε κεντρικό όργανο, που ιδρύει ή ενισχύει και άλλους μικρότερους φιλεκπαιδευτικούς συλλόγους μέσα στην Κωνσταντινούπολη ή στις ευρωπαϊκές και ασιατικές επαρχίες του τουρκικού κράτους²¹.

Ός τέκνα του Φιλολογικού Συλλόγου της Κωνσταντινουπόλεως μπορούν να χαρακτηρισθούν ο «Σύλλογος υπέρ γυναικείας παιδείσεως» (1871), ή «Μακεδονική Φιλεκπαιδευτική Αδελφότης» (1871), ή όποια με πρωτοβουλία του λογίου ιερομένου Στεφάνου Νούκα από το χωριό Δράμτσα του Βοΐου (σημερινή Δραγασιά ή Δάφνη) ίδρυσε το γνωστό Γυμνάσιο και Οικοτροφείο του Τσοτυλίου, ο «Θρακικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος» (1872), ο «Ηπειρωτικός» (1872) και ο «Θεσσαλικός» (1873). Όλα αυτά τα σωματεία είχαν την έδρα τους στην Κωνσταντινούπολη και ενδιαφέρθηκαν, σύμφωνα εξ άλλου με το σκοπό τους που φαίνεται από την επωνυμία τους, για την παιδεία σε μεγάλες περιοχές²².

Βιβλιογραφία

* Βραχυγραφίες Περιοδικών και Έγκυκλοπαιδεϊών:
ΑΑΕΕΓ = Annuaire de l' Association pour l' encouragement des études grecques en France.

ΕΑ = Εκκλησιαστική Αλήθεια.

ΕΟ = Echos d' Orient.

ΕΦΣΚ = Έλληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως.

ΗΕ = Ηπειρωτική Έστια.

ΜΕΕ = Μεγάλη Έλληνική Έγκυκλοπαιδεία «Πυρσού»

ΜΗΣ = Μακεδονικόν Ημερολόγιον Ν. Σφενδόνη.

ΜΧ = Μικρασιατικά Χρονικά.

1. Βλ. Μ. Θ. Λάσκαρι, Τό Ανατολικό Ζήτημα 1800 - 1923 τ. Ι, τεύχος Α, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 227, 132 - 133

2. Για τους ελληνικούς συλλόγους κάθε είδους, που ιδρύονται την εποχή αυτή, και για τη δράση τους γενικά βλ. Albert Dumont, Des syllogues en Turquie, ΑΑΕΕΓ 8 (1874) 527-538, Queux de Saint — Hilaire, Des syllogues grecs en Orient et en Europe et du progrès des études littéraires dans la Grèce de nos jours, ΑΑΕΕΓ 11 (1877) 288-322, Pierre Moraitinis, La Grèce telle qu' elle est, Paris 1877 σ. 173-197. Πρβλ. επίσης Ν. Βλάχου, Τό Μακεδονικό ως φάσις τοῦ Ανατολικού Ζητήματος 1878 - 1908, Αθήνα 1935, σ. 105-107 G. Chassiotis, L' instruction publique chez les Grecs depuis la prise de Constantinople par les Turcs jusqu' a nos jours, Paris 1881 σ. 443 κ.έ. Για τή σύσταση γενικά θρησκευτικών καί φιλανθρωπικών αδελφοτήτων βλ. Μ.Ι.Γ., Γηραιός αδελφότητος ιστορία, ΕΑ 25 (1905) 154-156. Ανωρύμου, Αι παρ' ἡμῖν αδελφότητες, ΕΑ 25 (1905) 134-136, 579-580. Ανωρύμου, Ἡ σύστασις δύο αδελφοτήτων, ΕΑ 25 (1905) 271-272.

3. Βλ. Λάσκαρι, Ανατολικόν Ζήτημα, σ. 259.

4. Βλ. Γενικοί κανονισμοί περί δευτεθέσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῶν ὑπὸ τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον διατελούντων ὀρθοδόξων χριστιανῶν ὑπηκόων τῆς Α. Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου, Κωνσταντινουπόλεως 1862, ἴδιως σ. 3 - 8 ὅπου οἱ ἀρχαῖες τῆς Ὑψηλῆς Πύλης πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα γὰ τὴ συνταξὶ τῶν κανονισμῶν.

5. Queux de Saint — Hilaire, Des syllogues grecs, ἐνθ' ἄν. σ. 322

6. Πρβλ. Κ. Τσιτσέλικη, Ἡ κοινωνικὴ ὁργάνωσις τῆς Μακεδονίας ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ΜΗΣ 1932, σ. 228-229, γιὰ τὴν κίνησιν αὐτὴ στὴ Μακεδονία.

7. Βλ. Λάσκαρι, Ανατολικόν Ζήτημα σ. 127.

8. Βλ. Ε. Driault — Μ. Lheritier, Histoire diplomatique de la Grèce de 1821 a nos jours t. 3, Paris 1925, σ. 322

9. Βλ. Driault — Lheritier, Histoire diplomatique, 3 σ. 320. Πρβλ καὶ Σ.Θ. Λάσκαρι, Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος 1821 - 1914, Αθήνα 1947, σ. 137.

10. Driault — Lheritier, ἐνθ. ἄν., σ. 322 Πρβλ καὶ Λάσκαρι, ἐνθ. ἄν., σ. 138.

11. Για τὰ βουλγαρικά αὐτὰ σχέδια βλ. Λάσκαρι, Ανατολικόν Ζήτημα, σ. 262-265

12. Βλ. Βλάχου, Μακεδονικόν Ζήτημα σ. 21. Πρβλ. Σ. Θ. Λάσκαρι, Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Εὐρώπης 1814-1914 Αθήνα 1936, σ. 305.

13. Περισσότερα ἀπὸ 1000 εἶναι τὰ σχολεῖα ποὺ ἐνίσχυσε, ἀνακαίνισε ἢ ἱδρυσε ὁ σύλλογος αὐτός (βλ. ΜΕΕ ἄρθρο «Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων»)

14. Ἐκθεαὶς πεπραγμένων τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων κατὰ τὰ ἔτη 1872 καὶ 1873 Αθήνα 1874, σ. 47.

15. Ἐκθεαὶς πεπραγμένων τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων ἀπὸ 17 Ἀπριλίου 1869 — 31 Δεκεμβρίου 1871, Αθήνα 1872, σ. 122 - 131.

16. Ἐνθ. ἄν., σ. 128 Βλ. ἐπίσης Albert Dumont Le Balkan et l' Adriatique, Paris 1874, σ. 369-370.

17. Driault — Lheritier, Histoire diplomatique, 3, σ. 323.

18. Ἐκθεαὶς πεπραγμένων κατὰ τὰ ἔτη 1876 καὶ 1877 τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων, Αθήνα 1878, σ. 7-8.

19. Συνεδρίου τῶν Ἑλληνικῶν Συλλόγων, Πρακτικά τῆς πρώτης αὐτοῦ συνόδου συγκροτηθείσης ἐν Αθήναις ἐν ἔτει 1879, Αθήνα 1879, σ. 8, 121, 124. Βλ. ἐπίσης Γ. Χασιώτη Ἡ παρ' ἡμῖν δημοτικὴ ἐκπαίδευσις ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως, ΕΦΣΚ 8 (1874) 117, σημ. 2, ὅπου παρατίθεται κατάλογος τῶν γνωστῶν ὡς τότε συλλόγων, ἀδελφοτήτων κλπ. Πρβλ. καὶ Louis Petit, Le syllogue literaire grec de Constantinople, ΕΟ (1897-1898) 60.

20. Chassiotis l' instruction publique chez les Grecs, σ. 446, σημ. 3.

21. Για τὴ δράσιν τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου τῆς Κωνσταντινουπόλεως βλ. Ὅδυσ. Ἰαλέμου, Ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου καὶ τῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐν Τουρκία ἐνεργείας τοῦ ἡμετέρου Ἔθνους, ΕΦΣΚ 12 (1879) 6-19 Βλ. ἐπίσης Chassiotis, L' instruction publique chez les Grecs, σ. 447 - 463 Πρβλ καὶ Petit, Le syllogue grec de Constantinople, σ. 59-62 Πολλὰς ἐπίσης πληροφορίες γιὰ τὴν κατάστασιν τῆς ἐλληνικῆς παιδείας στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία καὶ γὰ τὴ δράσιν ἄλλων φιλεκπαιδευτικῶν συλλόγων βρίσκουμε οἱς ἐτήσεις ἐκθέσεις τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Φιλολογικοῦ συλλόγου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ποὺ εἶναι δημοσιευμένες στὸ ὁμώνυμο περιοδικό.

22. Για τοὺς συλλόγους αὐτοὺς βλ. γενικά στοῦ Chassiotis, ἐνθ' ἄν. σ. 463-468.

Συνέχεια στὸ ἐπόμενο τεύχος

«ΔΗΜΗΤΡΙΑ» Θεσσαλονίκης

Ἀπό τή λατρεία τῶν Καβείρων, στό σύγχρονο θεσμό

Στά χρόνια πού ζοῦμε —χρόνια ἄχαλα καί σκληρά, ὅπου ὁ κάθε ἄνθρωπος ἀλλά ἰδιαίτερα ὁ πνευματικός καί αἰσθητικός ἄνθρωπος, καθηλώνεται καί αὐτοπεριορίζεται σέ μιὰ ζωὴ ἄψυχη, στεγνὴ καί ἀπογυμνωμένη ἀπὸ κάθε τέρψη ψυχῆς καί νοῦ — ἡ αἰσθητικὴ παιδεία μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἡ μόνη διέξοδος, τὸ μοναδικὸ «φῶς σωτηρίας» πού μπορεῖ ν' ἀπελευθερώσει καί ν' ἀφυπνίσει τὸν ἄνθρωπο τῆς πράξης ἀπὸ τὴ νάρκη τοῦ καθημερινοῦ βιοπορισμοῦ. Γιατὶ πέρα ἀπὸ τὴ συμβολὴ τῆς στὴ διανοητικὴ σκέψη, ἡ αἰσθητικὴ παιδεία διαδραματίζει ἕναν ὑψηλότερο σκοπὸ; ἀσκεῖ τὴ ψυχὴ νὰ ἀποκτήσει μιὰν αἴσθηση πού δέν ξυπνᾷ τὴν ἐπιθυμία, μιὰν αἴσθηση πού γι' αὐτὸ δέν πιέζει μέ τὸ βάρος τῆς ὁρμῆς τῆς τῆ θέληση νὰ θέλει ἀδιάκοπα τοῦτο ἢ ἐκεῖνο, μιὰν αἴσθηση ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ὅποιοδήποτε συμφέρον, ἀπὸ ὅποιαδήποτε ἰδιοτέλεια.* Ἡ αἰσθητικὴ στάση, μέ ἄλλα λόγια, θρίσκεται στὸ κέντρο τῆς ψυχῆς.

Οἱ πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις τῶν Δημητρίων πού γίνονται στὴν πόλη τῆς Θεσσαλονίκης, ἔχουν ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ σκοπὸ: νὰ φέρουν σέ μεγαλύτερη ἐπαφὴ τὸ λαὸ τῆς πόλης μέ ὅ,τι περισσότερο τὸν συγκινεῖ καί ὅ,τι περισσότερο τὸν ἐκφράζει ἀπὸ τὸν χώρὸ τῆς Τέχνης — τὴ Μουσικὴ, τὸ Θέατρο, τὸν Χορὸ, τὴ Λογοτεχνία, τὴς Εἰκα-

Ὁ Λευκὸς Πύργος τῆς Θεσσαλονίκης μέ τὸν ὁχυρωματικὸ περίβολο πρὶν ἀπὸ τὴν κατεδάφισή του. (Ἀπὸ τὴν ἑκθέση Φωτογραφίας πού ὁργάνωσε ὁ Σύλλογος «Φίλοι τοῦ Λ.Ε.Μ.Μ.»)

Μιχαὴλ Ν. Κουϊμτζῆ

στικές Τέχνες — σέ τρόπο ὥστε νὰ καλλιεργεῖ τὴν αἰσθητικὴ παιδεία καί νὰ βελτιώνει τὴν αἰσθητικὴ στάση τοῦ κάθε πολίτη. Ἔτσι, ἕνα προσεκτικὰ σχεδιασμένο Καλλιτεχνικὸ Πρόγραμμα, κάθε χρόνο, δίνει τροφή καί σ' αὐτοὺς πού ἀναζητοῦν τὴ γνῶση τῆς ἀλήθειας καί σέ κείνους, πού ἐπιδιώκουσι τὴ νόηση τοῦ ὥραίου.

Θεσμός πανάρχαιος, ἡ ὁργάνωση αὐτοῦ τοῦ εἴδους τῶν ἐκδηλώσεων, διαμορφώνει στίς μέ-

ρες μας τὴν κορυφαία πολιτιστικὴ κίνηση τοῦ τόπου μέ ποικίλες ἐκδηλώσεις, πού ἡ κάθε μία ἔχει τὴ δική της καλλιτεχνικὴ καί πνευματικὴ σφραγίδα.

Τὶς ρίζες τοῦ θεσμοῦ, θὰ πρέπει νὰ τίς ἀναζητήσουμε στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια, στὴ λατρεία τῶν Καβείρων, πού γίνονταν ἀρχικὰ στὴν ἀρχαία Φοινίκη καί ἀργότερα στίς ἄλλες χώρες. Οἱ Φοῖνικες λάτρευαν ὀκτῶ Καβειρικοὺς Θεοὺς, στοὺς ὁποίους ἀναγνώριζαν τοὺς ἐφευρέ-

* Αὐτές εἶναι ἄλλωστε καί οἱ σκέψεις τοῦ ΚΑΝΤ ἀπὸ τὴν «Κριτικὴ τῆς Δύναμης τῆς κρίσης» (Πρῶτο Μῆρος, § 2 καί 4).

τες και τούς προστάτες της ναυτιλίας. Στη Μέμφιδα κατά τη μαρτυρία του Ἡροδότου, οἱ Κάθειροι λατρεύονταν σάν κακοποιές δυνάμεις τῆς φύσης καί γι' αὐτό στό ναό πού ὑπῆρχε γιά τή λατρεία τους, ἐπιτρεπόταν ἡ εἴσοδος μόνο στόν ἱερέα.

Πότε ἀκριβῶς ἄρχισε ἡ λατρεία τῶν Καθειρών στήν Ἑλλάδα δέν εἶναι ἀκόμα ἐξακριβωμένο. Ὡστόσο, ἐκεῖνο πού γνωρίζουμε εἶναι, ὅτι κατά τόν δόν αἰῶνα π.Χ. ὑπῆρχε ἡ λατρεία τῶν Καθειρών στή Βοιωτία, ἐνῶ ἡ πρώτη μνεία πού γίνεται στό ὄνομά τους εἶναι τοῦ Πίνδαρου. Ἐκεῖ, ὅμως, ὅπου ἀναπτύσσεται καί ἐξαπλώνεται περισσότερο ἡ λατρεία τῶν Καθειρών εἶναι ἡ Λήμνος. Στή Λήμνο οἱ Κάθειροι θεωροῦνταν σάν ὑπηρέτες τοῦ Ἡφαιστου, τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑποχθόνιου πυρός καί λατρεύονταν ὅταν οἱ κάτοικοι τῆς Λήμνου τιμοῦσαν τόν ἴδιον τόν Ἡφαιστο. Ἐπειδὴ ἡ Λήμνος ἐξ αἰτίας τοῦ ὑφαιστειογενοῦς ἐδάφους τῆς, ἦταν πρόσφορη στήν καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου καί τῶν δημητριακῶν, οἱ Κάθειροι ἐξελίχθηκαν σιγά - σιγά σέ προστάτες τῆς ἀμπέλου καί τῶν ἄλλων καρπῶν τῆς γῆς. Καί ὅταν ἀργότερα ὁ Ἡφαιστος, ἐξελίχθηκε κι αὐτός σέ Θεό τῆς καλλιτεχνίας, ἡ ἰδιότητα αὐτῆ μεταβιβάσθηκε καί στοὺς Καθείρους πού θεωρήθηκαν βοηθοί του στήν κατεργασία τῶν μετάλλων καί στήν προστασία τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἔτσι, ἡ λατρεία τῶν Καθειρών, μέ τῇ νέα τους μορφή σάν προστάτες τῶν Καλῶν Τεχνῶν, διαδόθηκε σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας, ὅπου διαμορφώθηκε καί ἐξελίχθηκε ἀνάλογα μέ τίς δοξασίες καί τοὺς ὁραματισμοὺς τῶν κατοίκων, παίρνοντας πολλές ἐρμηνεῖς

Ἡ Καμάρα τῆς Θεσσαλονίκης καί ἡ ὁδὸς Ἑγνατία μέ τὴν καθημερινή κίνηση, λίγο μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση. (Ἀπὸ τὴν Ἐκθεση Φωτογραφίας πού ὀργάνωσε ὁ Σύλλογος «Φίλοι τοῦ Λ.Ε.Μ.Μ.»)

καί πολλές μορφές. Τὸ λαϊκὸ στοιχεῖο πού ἐπέδρασε στή λατρεία τῶν Καθειρών, ἔδωσε τελικὰ στή λατρεία αὐτῇ τὴν ἔκταση τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων καί ταύτισε τίς γιορτές αὐτές μέ τίς γιορτές τῶν «Δημητρίων» πού δίνονταν γιά τὴ Θεὰ Δήμητρα. Ἡ ἱστορία ἀναφέρει πολλές γιορτές μέ τὴ προσωνυμία «Δημήτρια». Ἦταν τὰ Δημήτρια τῆς Ἐλευσίνας καί τῶν Συρακουσῶν πρὸς τιμὴ τῆς Θεᾶς Δήμητρας. Ἦταν καί τὰ Δημήτρια τῆς Σικυῶνας πρὸς τιμὴν τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκτητοῦ.

Ὅταν ἀργότερα ἐμφανίσθηκε κι ἐπικράτησε ὁ Χριστιανισμὸς, οἱ γιορταστικὲς αὐτές ἐκδηλώσεις, προσαρμόσθηκαν κατάλληλα ἔτσι ὥστε ν' ἀνταποκρίνονταν στό νέο ἰδεολογικὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Στὴ Θεσσαλονίκη, οἱ γιορτές αὐτές πῆραν τὴ μορφή τῶν «Δημητρίων» πρὸς τιμὴν τοῦ πολιούχου τῆς πόλης Ἀγίου Δημητρίου τοῦ Μυρο-

βλήτη. «Ἀπὸ τίς 20 Ὀκτωβρίου ὡς τὴν πρώτη Δευτέρα μετὰ τὴ γιορτὴ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, ὅλος ὁ κάμπος πού ἀπλώνεται μετὰ τῶν τειχῶν τῆς Θεσσαλονίκης καί τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ γεμίζει ἀπὸ σκηνές, ὅπου ἔνα ἄσπρο πλῆθος διαφόρων ἔθνη τήτων, ἀπὸ τὴ Σκυθία καί τὴν Ἀφρικὴ ὡς τὴν Ἰσπανία, συναντῶνται ἐδῶ σέ μιὰ φαντασμαγορικὴ ἐμποροπανήγυρι. Ὅλα τὰ προϊόντα τοῦ ἀνθρώπινου μόχθου, γεωργικά, βιομηχανικά καί ἔργα Τέχνης, ἐκτίθενται ἐδῶ καί ἀποτιμῶνται σέ μιὰ ὑστατὴ προσπάθεια κοσμικῆς ἐξάρσεως καί συναλλαγῆς». Αὐτὰ εἶναι τὰ ἱστορικὰ δεδομένα τῶν «Δημητρίων» τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, ὅπως εἶναι διαμορφωμένα ἤδη τὸν 12ον αἰῶνα, σύμφωνα μέ τὴ γνωστὴ περιγραφή πού ἔχουμε τοῦ Καππαδόκη Τιμαρίωνα.

Τὰ «Δημήτρια» τῆς Βυζαντινῆς Θεσσαλονίκης εἶχαν, ὅπως φαίνεται καί ἀπὸ ἄλλα κείμενα,

πολύ έντονο τόν χαρακτήρα του λαϊκού πανηγυριού. Μπορεί να υποστηρίξει κανείς, ότι τα Βυζαντινά εκείνα «Δημήτρια» ήταν ο μακρινός πρόγονος της σημερινής «Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης». Με μόνη τη διαφορά ότι τα παλιά «Δημήτρια», περιλάμβαναν στίς εκδηλώσεις τους και καλλιτεχνικές γιορτές και θρησκευτικές ακολουθίες. Αποτελούσαν δηλαδή μια σοφή σύμμιξη του έμπορικού πνεύματος με το τελετουργικό πνεύμα του Βυζαντίου.

Από τη «Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης» που αποτελούσε κατά κάποιο τρόπο την αναβίωση των παλιών «Δημητρίων» στα πρώτα χρόνια τουλάχιστο της λειτουργίας της, έλειπε το πνεύμα της καλλιτεχνικής και θρησκευτικής λειτουργικότητας. Αργότερα, ήρθαν να το αναπληρώσουν διάφορες άλλες εκδηλώσεις, μέ έκτακτες καλλιτεχνικές ή θεατρικές δραστηριότητες και προπαντός μέ τη θέσπιση του «Φεστιβάλ Τραγουδιού» και του «Φεστιβάλ Κινηματογράφου».

Τόν Οκτώβριο του 1966 δημιουργήθηκε ένας νέος καλλιτεχνικός θεσμός, για να ολοκληρώσει το πνεύμα των παλιών «Δημητρίων» μέ τη συστηματική οργάνωση θεατρικών παραστάσεων και καλλιτεχνικών γενικότερα εκδηλώσεων υψηλής αισθητικής στάθμης. Αυτός ο καινούργιος θεσμός ειδικά πήρε την ονομασία «Δημήτρια» και ή τιμή της ίδρυσής του ανήκει στην Τοπική Έπιτροπή Τουρισμού Θεσ)νίκης. Έπτά χρόνια αργότερα, στα 1973, ο Έλληνικός Όργανισμός Τουρισμού, μετα-

βίδασε την οργάνωση των Δημητρίων στον Δήμο Θεσσαλονίκης, που ανέλαβε την ευθύνη μέ τη συμπαράσταση του Υπουργείου Πολιτισμού και Έπισημών και τη συνεργασία των τοπικών καλλιτεχνικών παραγόντων, για να τη διατηρήσει μέχρι σήμερα.

Όπως για κάθε χρόνο, έτσι και για φέτος καταβλήθηκε από την οργανωτική έπιτροπή του Δήμου Θεσσαλονίκης κάθε δυνατή προσπάθεια, ώστε το Πρόγραμμα να περιλάβε, και πάλι ένα εύρύ φάσμα εκδηλώσεων μέ τη συμμετοχή έλληνικών αλλά και ξένων, διεθνούς φήμης, καλλιτεχνικών συγκροτημάτων.

Και πρώτ' απ' όλα, στο χώρο της Μουσικής ή Φιλαρμονική της Σόφιας και ή Κρατική Όρχήστρα Θεσσαλονίκης, έδωσαν μια σειρά από συναυλίες, ενώ ή Κυπριακή χορωδία «Αρης» Λεμεσό, ή Κρατική Ακαδημαϊκή Χορωδία της Αρμενίας και ή Βυζαντινή χορωδία «Ιωάννης ο Δαμασκηνός», έρμήνευσαν καμμάτια μέ έντυπωσιακή αυστηρότητα και υποδειγματική ευαισθησία. Η Όπερα Δωματίου Βουλγαρίας και ή Όπερα Δωματίου Βορείου Ελλάδος έδωσαν αξιοπρόσεκτες παραστάσεις διαδίδοντας έτσι περισσότερο στο κοινό της Θεσσαλονίκης το είδος αυτό της Όπερας.

Στο χώρο του Θεάτρου, το Ακαδημαϊκό μεγάλο Θέατρο «Γκόρκι» του Λένινγκραντ και το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος μέ τις παραστάσεις τους στο Κρατικό Θέατρο έπ'εδείκνυν και φέτος τη σημασία που έχει ή Θεατρική Τέχνη στην αί-

σθητική και γενικότερη παιδεία του ανθρώπου.

Η Καμεράτα Κοριγκράφικα του μπαλλέτου της Όπερας Βουκουρεστίου, το Μπαλλέτο της Κόμικ Όπερα του Βερολίνου G.D.R. και ο Πιερίκος Σύλλογος Θεσσαλονίκης, ανέλαβαν μέ την εύρυθμία των κινήσεων, την άρμονία και την έκφραση να μεταδώσουν στον θεατή ό,τι καλύτερο και αισθητικά ύψηλότερο μπορεί να πετύχει ο χορός όταν γίνεται άληθινή τέχνη.

Αξιόλογη ήταν επίσης ή παρουσία του Συλλόγου «Φίλοι του Λαογραφικού και Έθνομολογικού Μουσείου Μακεδονίας» που οργάνωσε στα πλαίσια των Δημητρίων την Έκθεση Φωτογραφίας μέ θέμα: «Παλιά Θεσσαλονίκη», 1893—1917. Στην Έκθεση παρουσιάστηκαν σπάνιες φωτογραφίες της παλιάς Θεσσαλονίκης μέ στιγμιότυπα από την εποχή της Τουρκοκρατίας και από την περίοδο μετά την άπελευθέρωση της ως την μεγάλη πυρκαγιά του 1917.

Τέλος, μέ την εκδήλωση που οργάνώθηκε στην Έταιρεία Μακεδονικών Σπουδών από την Έταιρεία Λογοτεχνών Θεσσαλονίκης, για να τιμηθεί ο μέγας Έλληνας πεζογράφος Γρηγόριος Ξενόπουλος, έκλεισε το Πρόγραμμα των Καλλιτεχνικών εκδηλώσεων των ΙΖ' Δημητρίων 1982 μέ την ευχή και την αίσιοδοξία ο θεσμός αυτός να γίνει ή κορυφαία πολιτιστική κίνηση, μέ διεθνή άκτινοβολία, που θα συγκεντρώνει το ενδιαφέρον του κόσμου και πέραν των έλληνικών συνόρων.

Στη Νιάουστα τα παλιά τα χρόνια είχαν πουλλά αμπέλια σ' όλα τα κάτου μέργια, όπως η Καραϊδα, Γκύμνουθου, Καμάρα, Τσιφλίκι, Ισθόργια, Μισουδέντρου, Γάστρα, Σμίξη, Κουτίχα, Χουντρουσούγκλα, Γκλόμπα, Ισμαΐλη και σιαπάνου στην Κιρασιά, Νταλαμάρι, Κουκούλι κ' αλλού. Μούγκι σι ουλίγα μέργια είχαν μπαξέντγια. Στη Λαζαράσκα, στου Μαντρί στη Μπλάνα, Μηλίτσα, Κλεισούρα και σιακάτου, στου Βάντου στου Μπαχούτσι, την Παναγιουπούλα, του Τσιφλίκι ουλιγότηρου και σιακάτου στου Σταθμό που είχαν μπαξιθανλούκια.

Τα πλιότρηα μούλκια μη τα κουκκινόνγια τάχαν φυτημένα μη αμπέλια. Τ' αμπέλια τα δούληθαν οι κλαδηυτάδοι που οι πλιότεροι ήταν κι νοικουκυροί, ουλίγοι ήταν μούγκι αργάτοι κλαδηυτάδοι. Του κλάδημα γένουνταν μη του ζουθανά. Τώρα τα πλειότρηα μούλκια γιόμουσαν δέντρα μη ουπουρικά, δρουκινιές, αχλαδιές, μηλιές κι τέτοια, κι μινικοί αχίρησαν να φυτεύουν ξανά αμπέλια.

Τότι τ' αμπέλια τα δούληθαν μούγκι μη του τσαπί κι του δικέλι. Μη του τσαπί τσάπιζαν την άνοιξη κι του καλουκαίρι μινιά νγιό θουλέες κι μη του δικέλι τ' άσκαφταν του χεινόπουρου αργά, ή πριν αχίρησουν να τρανέθουν τα χουρτάργια Φλιθάρη, Μάρτη. Μη τουν κασμά πάλι στριμάτιζαν τουν τόπου για να φυτέψουν αμπέλι. Τα κούτσουρα ήταν πυκνά ένα μέτρου μη ένα, κι τα κλάδιθαν χαμπηλά. Είκοσι πέντε ως σαράντα πόντους απ' του χώμα χώριζαν τα κλουνάργια (οι νώμοι). Κουρφουλουγούσαν κι χαμπηλά στα τρία τέσσερα φύλλα μιτά του τσαμπούρι. Τώρα φυτεύουν ση γραμμές κάθι νγιό μέτρα κι απανουθιό στη γραμμή ινάμιση μη νγιό μέτρα. Τα κούτσουρα κρέμουντι ση τέλια κι παλούκια κι έτσι ηλιάζουντι καλύτρηα. Κουρφουλουγιούντι ψηλά ση δικαουχτώ ως

Τότι υϊ τώρα

ΤΑ ΙΣΝΑΦΚΙΑ

Οι κλαδιφτάδοι (άμπελουργοί) καϊ ου τρύγους

είκουσι κι παραπάνω φύλλα.

Τότι τα ήμηρα τ' αμπόλιαζαν ση άγρια κλίματα ηυρουπαϊκά, τα πατούλια, μη μικρά σπηργιά που χάλασαν απ' τηφυλλουξέρα, ουλίγα χρόνια ύσταρνας πουήρθειν του Ηλλινικό.

Τώρα φυτεύουν κλίματα αμπουλιασμένα ση Αμινικάνικα κλίματα που αντέχουν στη φυλλουξέρα, μη του Νιαουσινό του ξυνόμαυρου,

Του Ν. Σπάρτσιν

που του πιάδι του κόφτητι εύκουλα μη του χέρι ή μη τουν αέρα. Αμπουλιάζουν πάλι απ' τα παλιά τα νιαουσινά τσιασίτια, όπους του πικινιάρικου, του σαργκιουλίτικου, του κρούσταλου της Νιάουστας, τους κουλουκυθάδεις, τις λυσιτσίνεις κι άλλα.

Του Φλεθάρη - Μάρτη του κλάδημα γένουνταν μη του ζουθανά που τουν τρουχούσαν μη ιρινί. Οι κλιματσίδεις κόφτουνταν στα νγιό μάτια. Τα κούτσουρα στα νγιό - τρία πρώτα χρόνια νταϊκώνουνταν μη παλούκια, ύσταρνας στέκουνταν μουναχά τους, ότανς γένουνταν σαλάμικου του κουρμίτους. Τα πρατσινάντγια τα γκριμνούσαν όταν τα θλαστάργια γένουνταν δικαπέντι - είκοσι πόντους, όπους κι τώρα. Τότι μας τάφηναν στου σπίτι να τα ξιφλίσουμι την πέτσα κι να τα φάμει για φρούτου γυρινέ. Αργότρηα τα κουρφουλουγούσαν χαμπηλά κι

γκριμνούσαν τις αμασκάλεις. Στις αμασκάλεις έβγηναν τα σταφύλια τα κουρφίσια που τα τσαμπουλουγούσαν ύσταρνας απ' τουν τρύγου για να τα φαν.

Τότι άμα τσάκουνιν καμινιά θρουχή την άνοιξη όλοινοι πηλαλούσαν σαν που έβγηνειν ου ήλιους, μη τα μηχανία κι τα καντιγιά φουρτουμένα στ' άλουγα για να ραντίσουν μη τη γκιόσταση τ' αμπέλια για τουν πινινόσπουρου. Όταν άνθιζαν κι στου γιάλισμα τα τιάφουναν μη τιάφι.

Τώρα τα φριζάρουν μη τη φρέζα κι δεν τα σκάφτουν, τα ραντίζουν μη τη ραντιστική κι τα τιαφώνουν μη την τιαφουτική μηχανή που τραβάει του τρακτέρ κι οι δουλιές γένουντι μάλι εύκουλα. Ρίχνουν κι ζιζανιουκτόνα στει άκρις κι τις σειρές κι μπίτισειν η δουλειά.

Τότι όλα τα σπίτγια είχαν κι λάργια, γιατί όλοινοι είχαν αμπέλια, είχαν καντιγιά, κάδες, θαρέλια, θουτσιά, κι θαένια γιατί όλοινοι ήταν κι κρασάδοι.

Ου τρύγους αρχινούσειν ύσταρνας απ' του Σταυρού (14 Σεπτέμβρη). Ήταν σα μινιά χαρά, σαν πανηγύρι. Όλα τ' αμπέλια γιόμουζαν κόσμουν κι τραγούντια. Έρχουνταν κι οι μόμισεις απ' τα χουργιά της Αριδαίας κι του Πάϊνγκα, μη τις κόκκινες τις φούστες κι τα τρανά τα πλιχτά τα τρυγουκάλαθα. Όσοινοι είχαν αμπέλια μακριά, Σμίξη, Γάστρα, Καραϊδα κι αλλού κοιμούνταν στ' αμπέλια κι δούληθαν απ' τις χα-

ραές ως τα ζμούργια.

Το θράδυ άναφταν φουτχιές στην ώρα του δείπνου κι μινικοί έβαν γκάιντα ή νταούλια. Όλοινοι τραγουδούσαν κι χόρηθαν τρουγιούρου στις φουτχιές. Κι ίγλιπεις ιδώ φουτχιά, εκεί φουτχια! Σηκώνουνταν χαράες γιόμουζαν τα καλάτχια κι τάριχναν στα καντγιά που τα πατούσαν μη του πατητήρι. Μνιά φούρκα μη τρία - τέσσηρα τσιόπουρα (ένα κλουναρί απού κουτσουπιά). Έσταρνας φουρτώνουνταν τ' άλλουγα μη τα καντγιά για να παν τα σταφύλια στη Νιάουστα, στου κιλάρι. Τάλουγα είχαν στου λιμό τους τρανά κουδούνια κι κουρδέλις χρουματιστές πουλλά ουρνέκια στη χαίτη κι τη νουρά.

Τα καντγιά τα ζύγιαζαν μη του καντάρι για νάχουν πινήντα ουκάδεις του ένα. Τάλουγα ανέθηκαν απού την Παλιόστρατα σαν κουπάντια κι οι Αγιουργίτοι στου Μουναχό τουν πλάτανου, στουν Αγιαθανάση κι του Φόρου στέκουνταν μη τα τσουκάλια κι γύριθαν σταφύλια. Ντάϊ - μπάϊ - γκρόξντε φώναζαν. Δώμει μπάρμπα σταφύλια. Στου σπίτι ξιφουρτώνουνταν τα καντγιά στου κιλάρι. Αν τα σταφύλια δεν ήταν καλά πατημένα τ' άντγιάζαν απού λίγα λίγα κι τα πατούσαν μη τα πουδάργια στη μπασίνα κι ύσταρνας τάριχναν στην κάδα ή αν η κάδα είχεν ουλίγα σταφύλια σέθηκαν μέσα ξιπόλυτοι κι τα πατούσαν. Την ώρα που τάλουγα πήγηναν φουρτουμένα στου σπίτι, άλλα ντγιό ή τέσσιρα καντγιά, σύμφουνα μη τάλουγα που είχαν, γιόμουζαν σταφύλια, μη τουν τρύγου στ' αμπέλι, ίσιαμι νάρθουν πάλι τα άλουγα για φόρτυμα.

Όταν μπίτιζειν ου τρύγους όλοινοι μαζί μη τα φουρτουμένα τ' άλουγα κι τη γκάιντα ανέθηκαν πατινάδα.

Τώρα τρυγούν, στις κλούβεις κι τα σταφύλια παγαίνουν στη

μηχανή. του πατητήρι μη τ' αυτουκίνητα.

Τότι όλη η Νιάουστα τρυγούσιν κι όλα τα σπίτχια μουσκουβουλούσαν μούστου κι όλοι οι κόσμοι δούληθαν στουν τρύγου. Οι γυναίκες στου σπίτι δέχουνταν τα σταφύλια τα πατούσαν σαν τύχηνιν κι τάριχναν στην κάδα. Βαστούσαν κι ουλίγουν μούστουν για καμνιά νιστόπιτα, ή για να τουν κόψουν μη πουρόχουμα στη Νιάουστα χουρεύοντας για να φκιάσουν μέλι μη κόρεις κι ριντζούλια ή για να φκιάσουν νιστόπιτα κι να ρίξουν όπους του λιουμένου του κιρί που φκιάνουν τα κιργιά, σ' αρματιασμένα ξικλίντγια απού καρύντγια για να φκιάσιουντζούκια που τα στέγγουναν στουν ήλιου για του χειμώνα.

Τι νόστιμα που ήταν αυτά τα σιουντζούκια!

Τώρα τ' αλησμόνησαν αυτά τα γλυκίσματα τα σπιτικά.

Τότι, στην κάδα για να μυρίζει καλά του κρασί κι να σταματούν τα τσίπουρα, έδιναν απού μέσα μη κόρδα ένα μικρό διμάτι φουκάλια. Η κόρδα έβγηνιν όζου απ' την τρύπα κι δένουνταν σ' ένα καρφί κι ύσταρνας στην τρύπα καρφώνουνταν ου τύλους.

Τα σταφύλια στην κάδα πατιούνταν ταχί θράδυ μη του πατητήρι για ναγένει του κρασί κι η κάδα σκιπάζουνταν μι ένα ζιλί γιανα μη χάνητει τόσοσ πουλύ η ασάδα, κι να μη σηθαίνουν τα μουσίτσια. Ση καμνιά εικουσαριά μέρεις, όταν ου μούστους γένουνταν κρασί, άνοιγαν τουν τύλου κι τραβούσαν του κρασί που του δέχουνταν πρώτα στα καντγιά ή ση καμνιά μικρή κάδα για να λαγαρίσει ουλίγεις μέρεις. Τα τσίπουρα μη τα καντγιά τα φόρτουναν στ' άλουγου κι μαζί μη τα ξύλα για τη φουτχιά, τα πήγηναν στου καζάνι για να θράσει αρακί. Κι αυτό γένουνταν τουν Οκτώβρη μήνα που λέγονταν

τσουκαλουμήνας γιατί του κρασί κι τ' αρακί ήταν μπόλικου κι όλοινοι έπιναν ουλίγου παραπάνω απ' τις άλλεις τις μέρεις. Όλεις οι μπικρουκανάτεις μαζώνουναν στα ρακουκάζανα κι αράκιαζαν ψένουντας κάστανα στου σύρμα ή μανιτάρια (κουκκινούσκες, προυβατίσια, αλαφίσια ή νυχάκια) απ' του θουνό ή άλλα μιζέντγια.

Στα τσίπουρα για τ' αρακί μες στου καζάνι, για να γένει καλό έβανα όχι μούγγι γλυκάντισουν αμά κι μέλι μπακαλίσιου, καρθάρι, κουρμίντγια, μασίχα κι άλλα μυρουδικά, κανέλλα κι πατηρίτσες κι τέτχια. Όντας δεν έβαναν καντίπουτας γένουνταν γράπα. Μινικοί τόδραζαν ντγιό θουλέες κι έφκιαναν του μιταθρασμένου.

Κι τώρα μινικοί μινρακλίδοι τα φκιάνουν αυτά για τ' αρακί.

Τότι όλα τα κιλάργια μουσκουβουλούσαν κρασί για πουλύν κιρόν, πάνου κάτω όλην τη χρονιά κι πουλλοί κρασάδοι μη πολλά αμπέλια πουλούσαν κρασί στην Αίγυπτου στην Αραπιά. Απού ει- κεί βγήκειν κι του τραγούδι «Μας ήρθει ένας λιθέντις απού την Α- Αραπιά...» κι τα λόγια «κάστανα θρασμένα (ή ψημένα) κι γλυκό κρασί δείξει μας Μαλάκου τι έ- χεις στο ...».

Του κρασί απ' τα καντγιά σι μνιά - ντγιό μέρεις σαν που κα- τακάθουνταν αυτά που είχαν μέ- σα, κανά σπόρι ή πέτσα απού σταφύλι κι άλλα τέτοια, κι έφηθ- γειν η ασάδα, του λαγαρνούσαν απού τζαντίλα κι του μιτάγγιζαν μι χουνί στα καντγιά ή τα θου- τσιά ή κι στα τρανά τα θαένια. Αυτά δεν τα θούλουναν σφιχτά μη τάπεις για καμπόσεις μέρεις, γιατί μη την ασάδα καμνιάφρας απητάχουνταν οι τάπεις. Έσταρ- νας γιόμουζαν ίσια - ίσια κι τα θούλουναν κι μη θουλouκέρι για να σταθούν πουλύν κιρόν.

Δύο χρόνια μετά την έκδοση του βιβλίου «Ίστορία τῆς πόλεως Ναούσης» ἀπὸ τὸν Εὐστ. Στουγιαννάκη δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ «Λαογραφία» τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας (τόμος Θ 1926) κριτικὴ γιὰ τὸ παραπάνω βιβλίο ἀπὸ τὸν γνωστὸ λόγιον, λαογράφον, συγγραφέα καὶ κριτικὸ Στίλπωνα Κυριαζίδην.

Ἄς δοῦμε πὺς σχολιάσθηκε τὸ μοναδικὸ αὐτὸ γιὰ τὴν πόλιν μας ἱστορικὸ ἔργον.

«Ἡ ἀνωτέρω ἱστορία συνταχθεῖ-

Κριτικὴ γιὰ τὸ βιβλίο «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ»

σα ὑπὸ τοῦ ἐκ Ναούσης δημοδιδασκάλου Πλαταρίδου ἐκ προπορικῶν κατὰ τὸ πλεῖστον παραδόσεων συ-

Ἐπιμέλεια
Ελένη Μήτσαλα - Ζενκίνη

νεπληρώθη καὶ διεσκευάσθη κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὑπὸ τοῦ ἐκδότου ὡ-

στε δύσκολον εἶναι νὰ διακρίνη κανεὶς τί ἀνήκει εἰς τὸν συγγραφέα καὶ τί εἰς τὸν ἐκδότην. Ὁ τοιοῦτος τρόπος ἐκδόσεως δὲν εἶναι βέβαια ὁ προσήκων, τὸν δικαιολογεῖ δ' ἴσως μόνον ἡ ἀνάγκη ὅπως δοθεῖ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ἱστορουμένης πόλεως συνεχὲς ἀνάγνωσμα, εὐκόλον σαφὲς καὶ εὐχάριστον.

Τὸ βιβλίου περιστρεφόμενον κυρίως εἰς γεγονότα καὶ ἀγῶνας νεωτέρους πράγματι ἡρωϊκοῦς, πρὸς ἄμυναν κατὰ τῆς τουρκικῆς τυραννίας καὶ ἐν τέλει πρὸς ἀποτίναξιν αὐτῆς εἶναι πράγματι ἀξιανάγνωστον, διὰ τὸ πλῆθος τῶν τοπικῶν πληροφοριῶν καὶ λεπτομερειῶν τὰς ὁποίας περιλαμβάνει. Ζωντανεὺν μίαν ἀπὸ τὰς ἡρωϊκωτάτας, ἀλλὰ καὶ τραγικωτάτας, σελίδας τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνος. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Λαογραφίαν εἶναι χρήσιμον τὸ βιβλίου. Διότι πλὴν τοῦ πλῆθους τῶν τοπωνυμιῶν, τὰ ὅποια περιέχει, περιλαμβάνει καὶ ἄσματα τινα, ἐν σκωπτικόν, μεταποιηθὲν εἰς σατυρικὸν τόπον (σ. 67), καὶ τέσσαρα τῆς ἀλώσεως τῆς Ναούσης (σ. 67, 109 καὶ 110).

Περίεργος δὲ εἶναι καὶ ἡ παράδοσις περὶ κτίσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Ἑδρενός, ὅστις ἔλαβε τὸν τόπον παρὰ τοῦ Σουλτάνου μὲ τὸ ἴδιον τέχνασμα τὸ ὁποῖον μετεχειρίσθη καὶ ἡ Διδώ. Ἡ παράδοσις αὕτη φαίνεται ὅτι εἶχε κάποια διάδοσις ἐν Μακεδονίᾳ διότι λέγεται καὶ δι' ἄλλον χωρίον τῆς αὐτῆς περιφέρειας, τοῦ ὁποίου δυστυχῶς δὲν ἔχω πρόχειρον τὸ ὄνομα.

Τὸ βιβλίου κοσμεῖται καὶ διὰ διαφόρων εἰκόνων τῶν ὁποίων δυστυχῶς ἡ ἐκτύπωσις δὲν εἶναι καλὴ.

Δεξίωσις τῶν νέων μελῶν τοῦ Συλλόγου Ἀποφοίτων

Στις 14 Ἰουνίου ὁ Σύλλογος Ἀποφοίτων Ναούσης «Ἀναστάσιος Μιχαήλ ὁ Λόγιος» δεξιώθηκε τὰ νέα μέλη του στήν αἴθουσα τῆς Εὐξείνου Λέσχης Ναούσης.

— Ἡ ἐκδήλωση ἄρχισε μέ σύντομη ὁμιλία τοῦ προέδρου τοῦ Συλλόγου Ἀποφοίτων κ. Ὁδυσ. Ντινόπουλου, ὁ ὁποῖος καλωσόρισε τοὺς νέους ἀπόφοιτους ἐκ μέρους τοῦ Συλλόγου. Μετὰ μίλησαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν νέων ἀποφοίτων Ντίνα Δέλιου καὶ Κορίνα Ρόσιου. Τὴν ἐκδήλωση χαιρέτησε ἐκ μέρους τῶν καθηγητῶν ὁ κ. Μανώλης Βαλσαμίδης.

— Ἡ γιορτὴ σημείωσε ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία. Σ' αὐτὸ συνετέλεσαν τὸ πλούσιο πρόγραμμα ποῦ παρουσίασε ἡ λαϊκὴ ὀρχήστρα τοῦ Διονύση Μπουλγούρη καὶ οἱ εὐρύχωρες αἴθουσες τῆς Εὐξείνου Λέσχης. Τὸ γλέντι κράτησε ὡς τις πρῶτες πρωινές ὥρες.

— Κατὰ τὴν διάρκεια τῆς γιορτῆς ἀρκετοὶ νέοι ἀπόφοιτοι τρα-

γούδησαν καὶ διηγήθηκαν διάφορα περιστατικὰ τῆς σχολικῆς ζωῆς. Ἀναφέρομε μερικὰ ὀνόματα: Κορίνα Ρόσιου, Ντίνα Δέλιου, Γιάννης Μπατάκης, Δημήτρης Ἀποστόλου, Λάζος Πέτσκος, Ἀντώνης Ἐμβλαωματῆς, Βασούλα Μόσκου κ.ἄ.

— Ὁ Σύλλογος Ἀποφοίτων εὐχαριστεῖ τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιον τῆς Εὐξείνου Λέσχης καὶ ἰδιαίτερα τὸν κ. Χ. Χρυσόχου (πρόεδρον) καὶ τὸν Β. Χατζηϊωαννίδην ποῦ φρόντισαν ποικιλοτρόπως γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς γιορτῆς. Ἐπίσης εὐχαριστεῖ τὸν κ. Διονύση Μπουλγούρη γιὰ τὸ τὸ ἐπιμελημένο πρόγραμμα τῆς λαϊκῆς ὀρχήστρας.

ΛΩΡΕΑ

Τὸ διοικητικὸ συμβούλιον τοῦ Συλλόγου Ἀποφοίτων Ναούσης εὐχαριστεῖ θερμὰ τὴν οἰογένεια Τερψιχόρη Καρατσιώλη γιὰ τὴ δωρεὰ 2.000 δρς πρὸς τὸν Σύλλογον ἐπὶ μνήμην τοῦ Ἀθαν. Καρατσιώλη.

Ἡ ἔλξη τῶν δύο φύλων

(ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΨΥΧΟΚΟΙΝΟΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ)

Ε΄

Μερικά άλλα φυσικά και της προσωπικής ασκήσεως δώρα

Από τα πολλά μέσα τα οποία μεταχειρίζονται τόσο το ένα φύλο, όσο και το άλλο για την προσέλκυση, τα περισσότερα είναι μέσα εξωτερικά, τα οποία, ανταποκρίνονται στην εκάστοτε στιγμή και την περίπτωση. Ωστόσο, υπάρχουν και μερικά άλλα πράγματα πιο εσωτερικά, πιο μόνιμα, πιά δεμένα με την υφή του ατόμου, τόσο φυσικά δώρα, όσο και της προσωπικής άσκησης, φροντίδας και καλλιέργειας αποκτήματα, τα οποία προσελκύουν και μάλιστα ισχυρά, κατακτούν και οδηγούν στο γάμο, σε αδιάχωρητη ένωση.

Αυτά όμως τα χαρίσματα δεν τα έχουμε οι πολλοί. Δεν τα έχουμε θέβαια σε μεγάλη δόση και σε μεγάλη καταβολή. Ανυπαρκτες όμως δεν είναι με κανένα λόγο και σε κανένα άτομο αυτές οι καταβολές, είναι ωστόσο ακαλλιέργητες, ανάσκητες. Δεν φροντίζουμε δυστυχώς να καλλιεργήσουμε ό,τι έχουμε. Δεν νοιαζόμαστε κάπως να το αναπτύξουμε και μάλιστα να κάνουμε αυτό που πρέπει δηλ. να αναπτύξουμε ως την άκρη ό,τι καλό έχουμε. Σ' αυτή την περίπτωση πράττουμε ό,τι έπραξε ο κακός δούλος του Ευαγγελίου που έκρυψε βαθιά στή γη το τάλαντον, που του έδωσε ο Θεός, αντί να φροντίσει να το αυξήσει...

Μια χαρούμενη λοιπόν φύση, μια πραγματικά χαρούμενη μορφή, ένα πρόσωπο που ακτινοβολεί από απαλότητα ανθρωπιά, από μια πραγματική φαιδρότητα, απ' αυτήν που σημαίνει ακτινοβολία χαράς, ευθυμία στην πραγματική της έννοια, ανοιχτοκαρδιά, τραβά και προσελκύει πάν-

Του Ἰωάννου Ξηροτύρη
Ὁμότιμου Καθηγητοῦ
τῆς Κοινωνιολογίας
στὴν Α.Β.Σ. Θεσσαλονίκης

τα και παντού. Είναι χαρά Θεού να συναντήσεις στη ζωή για σύντροφό σου στο γάμο έναν άνθρωπο με πραγματική φαιδρότητα, που προέρχεται από τα εσώτατα της ψυχής και ακτινοβολεί σα χαμόγελο στο πρόσωπο του... Δεν έχει καμιά σχέση και δεν πρέπει να συγχέουμε την έννοια της πραγματικής φαιδρότητας, με ό,τι λέμε και είναι αστειότητα ή ελαφρότητα και επιπολαιότητα, πράγμα που συμβαίνει, γιατί αυτή λείπει με την πραγματική της έννοια. Η σωστή φαιδρότητα δεν έχει ανάγκη για την ύπαρξή της από εξωτερικές αφορμές, παρά ακτινοβολεί μόνη της από μέσα μας, φωτίζει, λαμπρύνει και φαιδρύνει όλη τη ζωή μας. Το σωστό νόημά της βρίσκεται μέσα στην ίδια τη λέξη με όλη την ιστορική σημασία της, που με τη μεταφορά της στην ψυχική κατάσταση φανερώνει το καθαρό, το φωτεινό το ασκίαστο και

ακτινοδόλο θυμικό, αντίθετο προς την κατήφεια, το σκοτάδι, τη σκοτεινότητα και τη μελαγχολία, πράγματα που όχι μόνον δεν τροθούν και δεν έλκουν, παρά απωθούν και απομακρύνουν.

Ο φαιδρός στη σωστή πάντα μερφή, βλέπει όλο τον κόσμο φωτεινό και ηλιόλουστο. Βιώματα της καθημερινής ζωής, που λυγίζουν τους άλλους αυτός αντικρύζει με χαμόγελο ή παίρνει απόσταση απ' αυτά, βλέπει τις δυσκολίες της ζωής και τις αναγνωρίζει, αλλά δεν τις παίρνει βαρειά, όχι από επιπολαιότητα, αλλά από πλήρη συνείδηση του δάρους και της σπουδαιότητας των πραγμάτων. Η λέξη φαιδρός βγαίνει από τη λέξη φάος = φώς, φωτεινός.

Είναι το τονίζουμε ακόμη μια φορά, θείο δώρο, να συναντήσεις σύντροφο της ζωής άνθρωπο που να είναι εσωτερικά έτσι οπλισμένος απέναντι των δυσχερειών, των αποτυχιών και των ποικίλων ερεθισμών ώστε να μη θεωρή τον εαυτό του διαρκώς και πάντα πικραμένο. Ο πραγματικά χαρούμενος έχει τη δύναμη να απολαμβάνει χωρίς να γίνεται χυδαίος. Είναι ανοκτόκαρδος, ευπροσήγορος, πρόθυμος να βοηθήσει, ιδιότητες που προσελκύουν και τραβούν. Χαίρεται τη συναναστροφή των ανθρώπων με καταφατική διάθεση. Αίρεται επάνω από την καθημερινότητα, η οποία τις περισσότερες φορές προκαλεί το θάνατο του γάμου, αίρεται επάνω από τις ανθρώπι-

νες αδυναμίες: το φθόνο, την κατάκριση, την ματαοδοξία, τη δυσπιστία, την αλαζονεία, την επιβολή, ιδιότητες που τυραννούν τόσο τον ίδιο, όσο και τους γύρω του, που απωθούν και απομακρύνουν, που προκαλούν την αντιπάθεια και δηλητηριάζουν τη ζωή του γάμου.

Ο φαιδρός, ο εὐθύμους δεν εξαρτάται, όπως ο αστείος, από εξωτερικές αιτίες. Ο αστείος έχει ανάγκη του κόσμου. Δεν έχει το βάθος, του λείπει η φρόνηση, η περίσκεψη, η συγκέντρωση, τείνει πρὸς την επιπολαιότητα και την ελαφρομυαλιά, ιδιότητες που απωθούν τους άλλους, δεν βλέπει πέρα από τη στιγμή. Η φαιδρότητα όμως από βαθειά συναίσθηση της ζωής αντικρύζει από τη στιγμή μελλοντικούς ορίζοντες ζωής, που τους προβάλλει σε φωτεινή ελπίδα.

Ο φαιδρός χαίρεται τα πράγματα και τους ανθρώπους, ο αστείος διασκεδάζει μ' αυτά, διακαίωνει την ύπαρξή τους λιγότερο ως αξίες και περισσότερο ως μέσα μέσα με την δική του ευχαρίστηση, με τις διαθέσεις του. Χάνει το ενδιαφέρον για τους ανθρώπους αν δεν είναι σύμφωνοι με τις διαθέσεις του ή αν δεν συμφέρουν στην ενέργειά του, τους αφήνει, τους παραμερίζει ως ανιαρούς ή και ενοχλητικούς. Ο φαιδρός έχει κατανόηση, δείχνει προθυμία, ευμένεια στους ανθρώπους, που δεν είναι χαρούμενης διάθεσης, όπως αυτός, ξέρει τι θα πη λύπη, στενοχώρια, αυτά που δεν καταλαβαίνει ποτέ ο αστείος.

Η φαιδρότητα στην πραγματική σημασία της, κι όχι στη συνηθισμένη, αλλά και συγκεχυμένη, που τις δίνουμε, ως αστεότητα και ελαφρότητα είναι

αξιοζήλευτη αξία. Πολλοί νομίζουν πως είναι απλώς και μόνο φυσικό δώρο, και ως ένα σημείο βέβαια αυτό είναι σωστό. Είναι εὐνοια του πεπρωμένου δεν είναι κάτι που μπορεί κανένας να το αποχτήσει εξωτερικά, όπως την αστειότητα. Κι όμως η φαιδρότητα είναι κι αυτή προδιάθεση, δώρο στον καθένα από την κούνια του, σ' άλλον βέβαια μεγαλύτερο και σ' άλλον μικρότερο, όπως όλες οι προδιαθέσεις. Πάντα όμως όπως όλες κι αυτή πρέπει να αναπτυχθεί, γιατί υπόκειται στην άσκηση και στην καλλιέργεια. Η τάση του ανθρώπου για την προσέγκυση του άλλου φύλλου μπορεί να βοηθήσει πολύ στην καλλιέργεια και στην ανάπτυξή της αρετής.

Είναι πάλι να χείρεσαι τους ανθρώπους που δέχονται τά πράγματα χαρούμενοι όποια κι αν είναι αυτά, τά αντικρύζουν με το χαμόγελο, που τραβά και ελκύει... Το «μάθε να χαμογελάς» έχει ένα βαθύτερο νόημα για τη ζωή και προπάντος για τη ζωή των ανθρώπων στο γάμο. Αυτό την κάνει ευκολότερη, δηλαδή την απαλλάσσει από τη μικρολογία.

Η καλοσύνη

Στενά δεμένη με τη φαιδρότητα είναι ή καλοσύνη που τραβά κι ελκύει όπως ή εύπροσηγορία και ή ευγένεια. Καλοσύνη είναι ή διάθεση του καλού ανθρώπου, ή απουσία κακίας, ή τάση του ανθρώπου να βλέπει τά πράγματα κάτω από τή ματιά του καλού, ή έσωτερική διάθεση να κάνει κανένας καλό στους άλλους, ή προθυμία να λαβαίνει μέρος κατά άμεσο και αυτόνομο γι' αυτόν τρόπο στην ψυχική κατάσταση και στο πε-

πρωμένο του άλλου.

Ο άνθρωπος με την καλοσύνη λησμονεί τον έαυτό του και θρίσκει για τους άλλους στον κόσμο, φροντίζει, αισθάνεται, και σκέπτεται για τους άλλους, χωρίς ποτέ να σκέπτεται για τον έαυτό του, την ανταπόδοση των όσων κάνει. "Όλα τὰ έργα του καθαροῦ ἀνθρωπισμοῦ τὸ ξεκίνημά τους τὸ ἔχουν ἀπὸ τὴν ἀρετὴ αὐτὴ τῆς καρδιάς μερικῶν ἀνθρώπων. Ἡ καλοσύνη εἶναι μιὰ ἀρετὴ ποὺ προϋποθέτει γιὰ νὰ ἀναπτυχθεῖ ἀνθρώπινες σχέσεις, ἀρμονικὴ συμβίωση γιὰτὶ μόνο γιὰ τὸν έαυτό του ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νὰ ἔχει καλοσύνη, παρὰ τὴν ἔχει γιὰ τοὺς ἄλλους.

Η καλοσύνη δέν εἶναι ἀρετὴ τῶν πρωτόγονων ἀνθρώπων, παρὰ προϋποθέτει ἀνάπτυξη πολιτισμοῦ, μιὰ κάποια ὠριμότητα, τόσο τῶν ἀτόμων, ὅσο καὶ τῶν λαῶν ποὺ τὴν ἔχουν, μιὰ ὠριμότητα, ἀλλὰ καὶ προσπάθειες καὶ ἀγῶνες, γιὰτὶ κανένα ἀγαθὸ δέν εἶναι ὁλοκληρωτικὰ καὶ ἀποτελεσμένα δοσμένα στὸν ἄνθρωπο. Χρειάζεται νὰ τὸ κατακτήσει, τὸ ἴδιο μέ τὴν καλοσύνη.

Η ἐπίδραση τῆς καλοσύνης ἐπάνω μας εἶναι μεγάλη, γιὰτὶ αὐτὴ προσελκύει, γαληνεύει, ἢ ἡμερώνει. Εἶναι κάτι τὸ μεγάλο καὶ τὸ ἀνεκτίμητο γιὰ τὴ συμβιωτικὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων αὐτὴ ἡ ἀρετὴ. Η ἐπίδρασή της εἶναι μεγάλη, κάνει θαύματα, διαλύει ψυχικὲς ψυχρότητες, ἀφοπλίζει τὴν κακὴ διάθεση, σθῆνει καὶ ἐξαλείφει τὶς κακὲς προθέσεις, βουβαίνει τὶς δικαιολογίες, ἐμποδίζει τὴν ἀπότομη καὶ κακὴ συμπεριφορά, ἡμερεύει, μεταβάλλει συναισθήματα, ἀλλάζει τὶς σκέψεις τῶν ἄλλων, ἀποπροσανατολίζει τὶς κακὲς καὶ

στραβές κατευθύνσεις.

Ἡ ἐπίδραση τῆς καλοσύνης ἐπάνω στοὺς ἄλλους ἔχει τίς ρίζες της στὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος μέ τὴν καλοσύνη δέ σκέπτεται τὸν ἑαυτό του παρὰ τὸν ἄλλον. Δύναμή της ὁ ἀλτρουϊσμός της, ἡ ἀνιδιοτέλεια, ἡ ἀγάπη. Αὐτὴ κάνει τὸν ἄνθρωπο μέ τὴν καλοσύνη νὰ μὴ παίρνει τὴν κακὴ συμπεριφορὰ τῶν ἄλλων σὰν προσωπικὴ προσβολή. Ὁ ἄνθρωπος μέ τὴν καλοσύνη δέν πικραίνεται, δέν παρασέρνεται σέ θυμούς, κρατᾷ τὴν ἡρεμία του, εἶναι πάντα, ἔτοιμος, νὰ συγχωρέσει, πιστεύει πάντα στὴν καλὴ θέληση τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Προσέχει καὶ δέν ἐκφέρει ἀμέσως κρίσεις. Εἶναι ὑπομονετικός, εὐσπλαχνος, ἐπιεικής, χωρὶς νὰ εἶναι ἀδύνατος. Μ' αὐτὴ τὴ στάση του ὁ ἄνθρωπος μέ καλοσύνη μιλεῖ συνειδητὰ κι' ἀσύνηδα στὸ καλύτερο μέρος τῆς ψυχῆς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων σέ ὅ,τι καλὸ καὶ εὐγενικὸ ἔχουν. Εἶναι ἡ ἀρετὴ ποὺ προσελκύει, ποὺ ἡμερώνει ἀκόμη καὶ τοὺς ἐγωιστές, τοὺς στενόκαρδους, τοὺς φίλαυτους, τοὺς ἀτομικιστές. Τὴν προδιάθεση τῆς καλοσύνης τὴν φέρνουμε ὅλοι ἀπὸ τὴν φύση μέσα μας, ἄλλος περισσότερο κι ἄλλος λιγότερο. Χρειάζεται, ὅμως, κι αὐτὴ δῖπας καὶ ὅλες τίς ἄλλες νὰ τὴν ἀναπτύξουμε. Εἶναι μεγάλο δῶρο ἡ καλοσύνη γιὰ τὴν συμβιωτικὴ γωνία τῶν ἀνθρώπων, τὴν προκοπὴ καὶ τὸν πολιτισμὸ μας.

Κάτι ἄλλο ποὺ προσελκύει εἶναι ἡ εὐγένεια. Ἡ εὐγένεια εἶναι μόρφωση, εἶναι καλλιέργεια ψυχῆς. Ἡ εὐγένεια μαλακώνει τίς προστριβές τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀμβλύνει τίς τραχύτητες καὶ τίς γωνίες, ὥστε νὰ μποροῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ συναντιοῦνται

χωρὶς νὰ προσκρούουν καὶ χωρὶς νὰ θίγονται.

Εἶναι νὰ χαίρεσαι τὴν εὐγένεια ποὺ δέν σημαίνει κατὰ συνθήκην ψέματα κι' οὔτε βέβαια ἡ-χηρές καὶ γλυκερές ἐκφράσεις, χωρὶς περιεχόμενο, ποὺ δέν εἶναι τρόποι ποὺ βγαίνουν ἀπὸ ὑπολογισμό γιὰ προσωπικὸ καὶ μόνο ὄφελος γεμάτοι κιβδηλία καὶ ὑποκρισία. Οὔτε δημαγωγικὴ φρασεολογία εἶναι ἡ εὐγένεια, παρὰ αὐτὴ εἶναι μιὰ εὐκρινὴς ἔκφραση τῆς καρδιάς, ἡ συγγένισσα τῆς ἀγάπης, αὐτὴ μόνο τραβᾷ, σαγηνεύει καὶ κατακτᾷ.

Ἡ καλὴ διάθεση πάλι εἶναι πάντα κάτι ποὺ προσελκύει. Λένε γιὰ μιὰ κυρία πρὸς τὴν ἐποχὴ μας, στὸν αἰῶνα μας μάγεψε ἓνα βασίλειο τόσο, χωρὶς νὰ εἶναι καὶ πολὺ ὁμορφη, ὥστε αὐτὸς ὁ ἔστερμένος νὰ ἐγκαταλείψει γιὰ χάρη της τὸν πιὸ μεγάλο καὶ σίγουρο βασιλικὸ θρόνο τῆς ἐποχῆς μας, πῶς εἶχε αὐτὴ ἡ κυρία μιὰ μεγάλη καὶ σπάνια ἀρετὴ ἔλξης: εἶχε πάντα καλὸ κέφι, λένε, πῶς παρουσίαζε ὅ,τι κι' ἂν τῆς συνέβαινε, σέ ὅποιον δὴποτε στενόχωρη κατάσταση κι' ἂν θρискόταν *κα λ ἡ ψ υ χ ι κ ἡ δ ι ἄ θ ε σ η*, χαρούμενο πρόσωπο.

Ὅπου ὑπάρχει αὐτὴ ἡ καλὴ διάθεση, ὁ χαρούμενος καὶ καλὸς λόγος, τὸ γλυκὸ χαμόγελο, ἐκεῖ ξεχύνεται ὁ ἥλιος καὶ ἡ θαλπωρὴ του. Ἐκεῖ, δηλαδὴ μαζὶ μ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο μπορεῖ κανένας νὰ ὑποφέρει καὶ τοὺς πιὸ μεγάλους πόνους. Μπορεῖ νὰ πάρει ἐπάνω του ὅποιο δῆποτε θάρος καὶ νὰ ἀντισταθεῖ σέ κάθε ἀνάγκη, σέ κάθε στέρηση. Ὅλη ἡ ἡμέρα εἶναι τότε ξάστερη μέ μιὰ ἐξαίσια ὁμορφιά.

Εἶναι γεμάτη ἀπὸ χαρούμενη λάμψη καὶ κρυφὴ χαρὰ. Ἡ καλὴ διάθεση κλείνει μέσα της μαγνητικὴ δύναμη, δύναμη ἔλξης. Κι' ὅπου συναντᾷ κανένας αὐτὴ τὴν καλὴ διάθεση, ἄς εἶναι προσεκτικός, ὥστε νὰ μὴ τὴ χαλᾷ, γιὰ αὐτὴ κλείνει μέσα της ἀνθρωπιά κι' ἀγάπη, ἐμπιστοσύνη κι' ἐλπίδα, τὸ φωτεινὸ χαμόγελο, κάτι τὸ ἀξιαγάπητο.

Οἱ μορφές τῆς προσελκύσεως τοῦ ἄλλου, ἐσωτερικὲς ἢ ἐξωτερικὲς, εἶναι πολλές. Δέν τίς ἐκθέσαμε ὅλες παρὰ μερικές ἀπ' αὐτές. Θελήσαμε νὰ δείξουμε τὴ σημασία ποὺ ἔχουν αὐτές γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ τάση τῆς προσελκύσεως καὶ τῆς κοτακτήσεως τοῦ ἄλλου φύλου, ἡ ὁποία θρискεταί μέσα στὸν ἄνθρωπο, ἀποφασίζει σχεδὸν πάντα γιὰ τὸ μέλλον του κι' ὄχι μόνο τὸ δικό του, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, γιὰ αὐτὴ τὴν τάση ἐπηρεάζεται πολὺ ἡ ἐκλογὴ τοῦ συντρόφου στὸ γάμο.

Θελήσαμε, μέ ὅσα εἶπαμε ἐπάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα, νὰ τονίσουμε τὴ μεγάλη εὐθύνη ποὺ ὑπέχει τὸ κάθε ἄτομο τῶν δύο φύλων στὴν προσπάθειά του νὰ προσελκύσει καὶ νὰ κατακτήσει τὸ ἄτομο τοῦ ἄλλου φύλου μέ σκοπὸ δέβαια τὸ γάμο. Χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι ὅλα τελειώνουν μέ τὸ γάμο.

Γιὰ τὸ γάμο δέν κλείνει μέ τὸ στεφάνωμα, παρὰ ἀπὸ τότε ἀρχίζει μιὰ νέα ζωὴ ποὺ κάθε μέρα πρέπει νὰ κατακτιέται μέσα σέ ἀτμόσφαιρα ἀρμονίας καὶ ἀγάπης, ἀπαρνήσεως πολλῶν πραγμάτων, ὑποχωρήσεων καὶ ἐνδελεχοῦς κατανόησεως καὶ συνεννοήσεως.

Πώς φαντάζομαι τόν έαυτό μου καί τόν κόσμο τό έτος 2.000

Εύτυχισμένος ό 21ος αιώνας. "Ας έλπίσουμε ότι θά είναι πολύ καλύτερος άπ' τόν προηγούμενο. "Όλοι οι άνθρωποι τόν περίμεναν μέ μεγάλη άγωνία αύτόν τόν αιώνα και τώρα νάτος μάς χτυπάει τήν πόρτα.

Α! Ξέχασα νά σās συστηθώ. Μē λένε Μιμή Σία είμαι 32 χρόνων και μένω σ' ένα σύγχρονο κλουβί.

Δουλεύω στό ύπουργείο έξωτερικών και ό άντρας μου στό ύπουργείο έσωτερικών. "Εχουμε πιάσει βλέπετε τά μέσα και τά έξω. "Η ζωή μου κυλά ήσυχη και ειρηνική.

Τό πρωί παίρνω τό ήλιακό αύτοκινητάκι μου και πάω στό γραφείο, τό μεσημέρι τρώω τήν κονσέρβα μου και τό θράδυ στήνομαι μπροστά στήν τηλεόραση και βλέπω ύπομονετικά ό,τι μοϋ σερβίρουν. Μιά πραγματικά «ένδια» φέρουσα» ζωή. Θέλω όμως νά σās μιλήσω για τήν πόλη μου για νά σχηματίσετε μία πιό ξεκαθαρισμένη εικόνα για τόν τρόπο ζωής μου. Τήν πόλη μου τήν λένε "Αθήνα και ζω έδω από τότε που γεννήθηκα.

"Εχει θεόρατα τσιμεντένια σπίτια, ούρανοξύστες χιλιάδες αύτοκίνητα και έκατομμύρια καλοκουρδισμένα ρομπότ... Μē συγχωρείται ήθελα νά πω ανθρώπους.

"Όταν περπατάς στόν δρόμο δέν σοϋ μιλάει κανείς και σϋ ακολουθώντας τό παράδειγμα τους κλείνεις τό στόμα και δέν θγάζεις κουθέντα. Τρέχουν όλοι στή δουλειά τους νά χτυπήσουν τήν κάρτα τους και έτσι ν' άρχίσει άκόμα μία «συναρπαστική» μέ-

ρα. "Η έγκληματικότητα έχει φτάσει σέ μεγάλα ύψη. "Ό,τι είδους κακοποιούς θέλει κανείς τούς βρίσκει έδω. "Αλλά και ή άστυνομία έχει άναπτύξει τέλειες μεθόδους καταπολεμήσεως τοϋ έγκλήματος.

Πολλές φορές άναρωτιέμαι γιατί οι άνθρωποι στρέφονται πρός

Τής Μιμής Σία

τό έγκλημα. Είναι μάλλον από άνία.

"Απ' αύτή τήν τρομερή πλήξη που μαστίζει τή ζωή μας. "Όμως όταν σκέφτομαι τή ζωή μας μοϋ έρχεται λύπη γι' αύτό καλύτερα νά σās πω για τή γενική κατάσταση τοϋ κόσμου.

Δέν έχουν περάσει ούτε δύο χρόνια από τότε που τελείωσε ό πόλεμος "Αμερικής - Ρωσίας. "Α-φορμή: δέν τήν θυμάμαι καλά, μάλλον κάτι άσήμαντο.

Αποτέλεσμα 10 έκατομμύρια νεκροί.

"Εκατομμύρια πρόσφυγες και χιλιάδες κατεστραμμένες πόλεις. Μετά άπ' αύτό τόν πόλεμο ό κόσμος αποφάσισε νά ζήσει ειρηνικά. "Εγιναν μεγάλες γιορτές για τήν ύπογραφή τής συνθήκης ειρήνης, στά παρασκήνια όμως τών γιορτών διαφαινόταν καθαρά ό-τι αύτή ή κατάσταση θά ήταν προσωρινή. "Από τότε ζοϋμε μία ύποτιθεμένη ειρηνική ζωή κάτω άπ' τήν άπειλή όμως ένός νέου πολέμου, που ίσως νά είναι και ό τελευταίος. Τά όπλα που έχουν δημιουργηθεί είναι τέλεια. Λέη-

ζερ, όπλα φωτόνια, άλλα που μπορούν νά άπορροφήσουν τόν άέρα μιās πόλης και οι κάτοικοι νά πεθάνουν από άσφυξία και χιλιάδες άλλα.

"Ο πόλεμος έχει έπεκταθεί στό διάστημα και γίνεται μέ διαστημόπλοια. "Εχουμε άρχίσει νά παίρνουμε μυνήματα κι από άλλους πλανήτες όμως αύτά φαίνονται μάλλον φιλικά.

Θά περίμενε κανείς ότι τό 2.000 θά ύπήρχε πλήρης έλευθερία. "Αντιθέτως, στίς χώρες τοϋ τρίτου κόσμου τά ολοκληρωτικά καθεστώτα πληθαίνουν μέρα μέ τή μέρα και μόνο μερικές έστίες αντίδράσεως έχουν μείνει. "Όσο κι αν φαίνεται περίεργο ύπάρχουν άκόμη άνθρωποι που άγωνίζονται για τήν έλευθερία, και ή πλύση έγκεφάλου δέν έχει έπιτύχει άπόλυτα σ' αύτούς. "Όμως αί περισσότεροι άνθρωποι έχουν κλειστεί στόν έαυτό τους. Φοβούνται τούς γύρω τους και τρέμουν νά έκδηλώσουν τά αισθήματά τους

Σάν κάποια μυστηριώδης δύναμη νά τούς διατάζει και νά μήν μπορούν νά τήν παρακούσουν. Παρ' όλο όμως που έχουν αλλάξει πολλά πράγματα μερικά μένουν ίδια. "Όπως ή θέση τής γυναίκας και οι σκευωρίες στήν πολιτική. Στήν πολιτική ύπάρχουν τά αιώνια μαγειρέματα και οι φατριές. "Όσο για τήν θέση τής γυναίκας δέν έχει βελτιωθεί καθόλου. Οι άντρες συνεχίζουν νά τήν βλέπουν σαν κατώτερο όν και ίκανή μόνο για τό σπίτι. "Αλήθεια πόσοι άγώνες θά χρειαστούν ώσπου νά

έπιτύχουμε την πλήρη εξέλιξη;

Οι έπιστήμονες λένε πώς έχουμε προοδεύσει. 'Απ' τή μεριά τους έχουν δίκιο. "Έχουμε αυτόματα σπίτια, αυτοκίνητα, αυτόματα μέσα ψυχαγωγίας. Τά πάντα γίνονται με κουμπιά. "Έχουμε κομπιούτερ που σου λένε τί πρέπει να κάνεις κάθε μέρα, στή δουλειά στο σπίτι, στήν οίκογένεια, έχουμε ηλεκτρονικούς έγκεφάλους που λένε πόσοι άνθρωποι πρέπει να πεθάνουν για να μην κινδυνεύσουμε από τόν υπερπληθυσμό, έχουμε όμως και μιά αυτόματη ζωή. Μιά ζωή που περιορίζει τή σκέψη

μας που δέν αφήνει τά όνειρα μας να έκδηλωθούν.

Ό άνθρωπος δέν έχει ανάγκη από κουμπιά, μπορεί να ζήσει χωρίς ήλιακό αυτοκίνητο δέν μπορεί να ζήσει όμως χωρίς σκέψη. Τότε πιά δέν είναι άνθρωπος. Τότε πιά εξισώνεται με τά ζώα και ένεργεί αποκλειστικά και μόνο από ένστικτο και καθοδηγούμενος από κάποιον δυνατό που τόν βρίσκει κατάλληλο έκτελεστή τών σχεδίων του.

Εύτυχώς αυτή ή αποχαύνωση δέν έχει έπιτύχει στήν έντέλεια, αν όμως δέν προσέξουμε ίσως να

γίνουμε όλοι μηχανές χωρίς σκέψη, χωρίς αίσθήματα προγραμματισμένα μόνο για να υπακούμε.

Νομίζω όμως πώς άρκετά σας κούρασα με τήν πολυλογία μου. Κανείς σας δέν θέλει ν' άκούει γι' αυτά τά θέματα. Κανείς σας δέν θέλει να προβληματίζεται και να λυπάται. Μήπως όμως είναι καιρός ν' αρχίσουμε; Μήπως είναι ό μόνος τρόπος να σώσουμε τή ζωή μας; Σκεφτείτε το και ίσως πολύ βαθιά στο μυαλό σας δείτε ότι έχω δίκιο.

Κάντε το γρήγορα όμως προτού να είναι πολύ άργά....

"Ένας δεκάλογος ύγιεινής ζωής

1. "Άφησε τούς έγώισμούς και γίνε αίσιόδοξος. Βρές ένα δημιουργικό ένδιαφέρον που θα δώσει περιεχόμενο στή ζωή σου. Είναι τó καλύτερο φάρμακο στο άγχος. στόν πιο ύπουλο έχθρό τής υγείας μας.

2. "Απόφευγε τήν αποπνικτική άτμόσφαιρα τών κλειστών χώρων. Φρόντισε να βρίσκεσαι όσο πιο συχνά μπορείς στή φύση, ανάμεσα στο πράσινο και ανάπνεε με θαυσιές εισπνοές τόν καθαρό άέρα.

3. "Ασχολήσου με ένα σπόρ. "Αν αυτό είναι πολυτέλεια, περπάτα. "Η πεζοπορία, είδικά στήν έξοχή, άποτελεί μιá πολύ εύχάριστη και

ύγιεινή άσκηση του σώματος.

4. Προσπάθησε να κοιμάσαι νωρίς και να ξυπνάς νωρίς. Σ' αυτό θάσέ βοηθήσουν πολύ και τά άνιαρά προγράμματα τής τηλεόρασης...

5. Μόλις σηκωθείς τó πρωί πιές ένα ποτήρι νερό, προτιμότερο πηγής Μουσταφά ή μεταλλικό. Τó βράδυ ποτέ μή πέφτεις να κοιμηθείς με τó στομάχι φορτωμένο. Πρέπει να τρώς τουλάχιστο δυό ώρες πριν από τόν ύπνο.

6. Τρώγε σε καθαρό χαρούμενο περιβάλλον σε όρισμένες ώρες και μάσα καλά, χωρίς βιασύνη.

7. "Απόφευγε τó κρέας, τά άλαν-

τικά και τις κονσέρβες. Προτίμα τούς ξηρούς καρπούς.

8. Τρώγε έλαφριά φαγητά, λιτά μαγειρεμένα σε σιγανή φωτιά. Καταδίκασε τά τηγανιτά, που είναι όλο δηλητήρια και τοξινώνουν τόν όργανισμό.

9. Περιορίσε στο έλάχιστο τó άλάτι, τó ξύδι και τή ζάχαρη. "Αντικατάστησέ τα με λεμόνι και μέλι.

10. Κόψε μιá για πάντα τó τσιγάρο και περιορίσε τά οίνοπνευματώδη σ' ένα ποτηράκι κρασί ή ρετσίνα. Προτίμα ώριμα φρούτα ή φρουτοχυμούς που θα φτιάχνεις μόνος σου.

Κ. Σ.

ΣΚΗΝΕΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Ήταν Ἀπρίλης, γλυκὸς - πράγος καιρὸς. Εἶχαν μείνει στὸ μπαλκόνι τοῦ ξενοδοχείου κουβεντιάζοντας γιὰ τὸ ἓνα καὶ γιὰ τὸ ἄλλο, διάφορα πράγματα. Ήταν ἡσυχία ἀπόλυτη καὶ ἓνα φεγγάρι ἀνοιξιὰτικο ἔδινε ἓνα ὁμορφοτόνο γύρω. Οὔτε ἡ θάλασσα ἀκούγόταν. Τὴν ἐνωθεῖς μόνο πηχτή, ἀκίνητη, σὰν ναρκωμένη. Ήταν ἓνα ὁμορφο θράδυ.

— Εἶσαι καλά; τὴ ρώτησε, κομπιάζοντας λίγο.

— Ναί! εἶμαι καλά.

— Ἄν ἔμενα σὲ ἓνα τέτοιο τόπο, τόσο ἡσυχ, θὰ πέθαινα, τῆς ἀπάντησε.

Γέλασαν καὶ οἱ δύο. Μιὰ γάτα πέρασε ἐκείνη τὴν ὥρα καὶ νιαούρισε παράξενα.

— Ἐγώ... εἶμαι εὐχαριστημένη. Τὸ εἶδες καὶ μόνος σου. Ἄντε τώρα γιὰ ὕπνο καὶ αὔριο τὰ λέμε.

— Μείνε λίγο ἀκόμη τὴν παρακάλεσε, δὲν νυστάζω καὶ δὲν κοιμάμαι καλὰ τελευταῖα.

Δὲν ρώτησε τί ἔχει. Κοιτοῦσε τὴν θάλασσα ποὺ ἦταν μιὰ λεία ἀρυτίδωτη ἐπιφάνεια. Ὁ Χριστὸς περπάτησε ἐπάνω ἐκεῖ, καὶ ὁ Πέτρος δὲν μπόρεσε, θέλησε μὰ δὲν μπόρεσε. Καὶ κάποια ἄλλη φορὰ σκέφθηκε καὶ ἤθελε νὰ τοῦ τὸ πεί, ἔχει περάσει πολὺς καιρὸς ἀπὸ τότε. Τώρα νιώθει πὼς εἶναι περιττό. Τώρα νιώθει πὼς πολλὰ, πάρα πολλὰ εἶναι περιττά καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ τὰ ποῦνε.

— Οἱ δουλειὲς δὲν πάνε καλὰ,

φοβᾶμαι πὼς θὰ χάσω τὴν παρουσία μου, εἶπε πάλι.

— Μὴν λές ἀνοησίες, τοῦ ἀπάντησε, γιατί νὰ χάσεις τὰ λεφτά σου; Ἐσὺ ξέρεις τὴν δουλειά σου, πῆγαινε νὰ κοιμηθεῖς καὶ μὴν θασανίζεσαι.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ἐκείνη τὴν στιγμή δὲν τὴν ἐνδιέφερε τίποτε. Ήταν σὰν νὰ πέρασε ἀπὸ πάνω

Τῆς Κικῆς Μουμτζίδου

τῆς μιὰ μεγάλη γομολάστιχα καὶ τῆς εἶχε σῆσει ὅτι μὲ τὰ τρέχοντα μέτρα καὶ σταθμὰ φαινόταν περιττό, ἐπικίνδυνο, ἀνούσιο.

Σίγουρο εἶναι πὼς οἱ τωρινές τῆς σκέψεις δὲν τοξεύουν πουθενά. Ἡ μιὰ μέρα περνάει μετὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη δίχως αἰχμὲς καὶ νοσταλγίες. Οἱ ἄλλοι γύρω τῆς μιλοῦν γιὰ τὴν ἐποχὴ μας. Μιλᾶνε γιὰ νέες ιδέες, νέα προβλήματα, γιὰ τὸν παλιὸ καιρὸ, ψάχνουν νὰ θροῦν —σὰν νὰ εἶναι δική τους ὑπόθεση— πότε ἄρχιζε τὸ ἓνα καὶ πότε τέλειωνε τὸ ἄλλο. Τὰ διάφορα φυλλάδια (ἐγκυκλοπαιδικά, πολιτιστικά, ἱστορικά) ἀρχισαν νὰ πουλιοῦνται σὰν ἀστυνομικά ἢ αἰσθηματικά μυθιστορήματα τσέπης. Αὐτὴ δὲ ἔχει τὴν ἐντύπωση πὼς οἱ ἄνθρωποι μιλοῦν, πολὺ μιλοῦν γιὰ νὰ θεθαιωθοῦν πὼς ὑπάρχουν ἢ γιατί πιθανὸν νὰ τοὺς ἀρέσει ἢ φωνή τους. Ἀκοῦν τὸν ἑαυτὸ τους νὰ λέει δανεισμένες ἢ κλεμμένες σκέψεις, φράσεις, ιδέες, καὶ χαίρονται ποὺ πιθανὸν νὰ τοὺς χειροκροτήσουν οἱ ἄλλοι.

Αὐτὴ τὴν στιγμή τὸ νιώθει πὼς ζεῖ. Τὸ ξέρει μὲ τὸν ἀπλὸ τρόπο ποὺ τὸ ξέρουν τὰ φυτὰ, τὰ κοράλια στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας, τὰ χόρτα, τὰ δένδρα, οἱ θράχοι. Τὴν ἀγκαλιάζει ἓνα αἶσθημα ἡρεμῆς αἰσιοδοξίας, μιὰ ἐπιθυμία ζωῆς καλὰ στεριωμένη δίχως αἰχμὲς. Ἐχει ἓνα θαυμάσιο ὕπνο, χωρὶς ὄνειρα. Τὸ δειληνὸ δὲν τὴν πειράζει. Σκέφτεται πολὺ λίγα πράγματα ἔξω ἀπὸ τὴν καθημερινή ζωή. Δὲν ἀποφεύγει πολὺ κανένα καὶ δὲν πλησιάζει πολὺ κανένα. Δείχνει πὼς εἶναι ἓνας εὐτυχισμένος ἄνθρωπος δίχως νὰ παίρνει χάπια εὐτυχίας.

Σιγὰ - σιγὰ ἡ ὥρα πέρασε. Ἀρχιζε νὰ ξημερώνει. Ἐκείνη ἔμενε ἐκεῖ μὲ τίς σκέψεις τῆς. Ἐκεῖνος ἔφυγε καὶ κανένας δὲν θὰ ὑποπευότανε πὼς ὅλη αὐτὴ ἡ ὁμορφιά, τὰ αὐτοκίνητα, τὸ χρῆμα, οἱ διασκεδάσεις, ἔκρυσαν τέτοιο φόβο, καὶ τόση ἀϋπνία, ἐνῶ μάλιστα προηγουμένως στὸ κοσμικὸ ζαχαροπλαστεῖο εἶχαν μιλήσει γιὰ κρουαζιέρες, γιὰ χειμερινὰ σπόρ, καὶ ἄλλα τέτοια ἐντυπωσιακὰ δείγματα μιᾶς μεγάλης ζωῆς.

Ἡ ζωὴ θὰ συνεχιζόταν ὁμοίωμα. Οἱ ἐφημερίδες θὰ βγαίνουν κάθε μέρα καὶ θὰ εἶχαν σχεδὸν πάντα τίτλους μὲ μεγάλα γράμματα. Οἱ μεγάλοι θὰ συνέχιζαν νὰ μιλᾶνε γιὰ ἐπιχειρήσεις, γιὰ τοποθετήσεις χρημάτων, γιὰ ἀγορὲς ποὺ θὰ παίρναν μιὰ μεγάλη ἀξία. Θὰ μιλοῦσαν γιὰ ὅλα αὐτὰ ποὺ θὰ τοὺς ἔδιναν τὴν σιγουριά, καὶ αὐτὴ ἴσως ἀκόμη ἔψαχνε νὰ βρεῖ γιὰ τὸ ποῦ καὶ γιὰ τὸ πόσο ψηλὰ τοξεύει...

Τὰ δύο φύλα

Εἶναι ἀναμφισβήτητο, τὸ γεγονός ὅτι κανεὶς δὲν ξέρει τὴν καταγωγὴν του, καὶ λέγοντας αὐτό, νοεῖται ὅτι ἐννοῶ τὸ μόνο ἔλλογο ζῶο ἐπὶ γῆς, τὸν ἄνθρωπο, τὰ λοιπὰ, πλὴν ἐπισσιδῶν λεπτομερειῶν, καθ' ὃ ἄλογα, τὰ λέμε συλλήβδην ζῶα, δηλαδή ἔχοντα ζωὴν ἀπλῶς. Ὁ μὲν καὶ αὐτά, ἔχουν μικρὴ ἢ μεγάλη νόηση ἢ ἂν θέλετε διαίσθησι.

— Γεννιόμαστε κατ' ἀρχὴν ὅλα τὰ ἐπὶ γῆς σὰν ζῶα, καὶ κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ χρόνου ξεχωρίζουμε. Ὁ ἄνθρωπος π.χ. γεννιέται κι' αὐτὸς σὰν ζῶο μέ κεφάλι καὶ τέσσαρα ἄκρα. Δύο χέρια καὶ δύο πόδια ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ζῶα. Ἔτσι, ἀρκουδώντας μέ χέρια καὶ μέ πόδια, μετακινεῖται ἀπὸ θέσεως σὲ θέση, ὥσπου νὰ στεργιώσουν, οἱ σπὸνδυλοι καὶ οἱ ἀρθρώσεις γιὰ νὰ κάμει τὸ πρῶτο μικρὸ ἐλεύθερο βῆμα.

— Ἀπὸ τῆς γεννέσεώς μας, μόνο ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων διαφέρουμε. Ὅλοι ἔχουμε μάτια, αὐτιά, μύτη, στόμα, διαφορετικὰ ἐντεταγμένα στὸ κεφάλι μας, τὸ ὁποῖο περιέχει, παρὰ τὸν ὄγκο του, πολὺ ἢ λίγο μυαλό. Τὸ πολὺ ἢ τὸ λίγο δὲν παίζει καὶ μεγάλο ρόλο, ἀρκεῖ νὰ εἶναι καλὰ συνδεδεμένο ὀργανικῶς. Εἶναι ὁ σημερινὸς λεγόμενος κομπιούτερ τοῦ ὁποῖου, ἐὰν καὶ μία ἐλάχιστη βίδα ξεμπουσκάρει μᾶς δίνει ἐσφαλμένα ἀποτελέσματα. Προτοῦ ἀκόμα ἐφευρεθεῖ τὸ ἐργαλεῖο αὐτό, ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς ἐπιστήμονες τὸ εἶχε πλάσει, στὴ φαντασίᾳ του, ὁ ἀπλὸς λαουτζίκος, ὁ ἀγράμματος ἄνθρωπος ἀκόμα, ὁ ὁποῖος γιὰ τὸν ξεφευγάτο ἀπὸ τὸ κοινῶς παραδεδεγμένο, τὸ σημερινὸ λεγόμενον κατεστημένο, τοῦ ἔλεγεν πῶς «τοῦστρεψεν ἡ βίδα». Αὐτὰ γιὰ

τὴν ιδιότητα τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως ὅλα τὰ ζῶα καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔχει αἴσθησι, ἢ θέσι τῆς ὁποίας διαγράφεται κατὰ τὴν ἀρχικὴν διάπλασίν του. Ἐξαρτᾶται ὁ μὲν κι' αὐτή, ἀπὸ τὸ ἴδιον κομπιούτερ.

— Ὅλα τὰ ἐπὶ γῆς, ὑπὸ θάλασσα ἢ πτερόεντα, ἄνθρωπος, ψάρια, πετούμενα, διαχωρίζονται εἰς τρία γένη. Σὲ ἄρρενα, θήλεα καὶ οὐδέτερα. Τὸ καθ' ἓνα ἀπὸ τὰ τρία γένη προσρίζεται γιὰ κάποιον σκοπὸ βασικό. Στὰ δύο πρῶτα ὁ σκοπὸς ἐπιτυγχάνεται μέ τὴν ἀπαραίτητη συνεργασία, μέ σκοπὸ τὴν διαι-

ραδείγματα πολλά. Χωρίζει ἓνα ἀντρώγυνο, καὶ οἱ δύο ὁ μὲν ξανοπαντρεύονται μέ ἄλλους, ἢ μέ ἄλλες. Καὶ τὰ δύο ἀνδρόγυνα τεκνοποιοῦν, ἐκτελοῦν τὸν προορισμὸν τους, δηλαδή, γιὰ τὸν ὁποῖον ἡ φύσις τοὺς ἐπιφύλαξε. Ἄλλως θὰ ἔχουμε τώρα καὶ ἄνθρωπο τοῦ «σωλήνα».

— Ἔως ἐδῶ, ἡ ἐπιστήμη, τὰ κατάφερε περίφημα, καὶ τοῦτο ἐφ' ὅσον προσφέρεται ἡ κατάληξη πρώτη ὕλη. Τὸ ὥριο τοῦ τοῦ θήλεως καὶ τὸ ἀνδρικό σπέρμα.

Αὐτὰ νομίζω ἀρκοῦν, γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὰ ἐπόμενα.

— Ἡ ἐπιστήμη, συνεχίζει τὴν ἔρευνα καὶ θὰ τὴν συνεχίζει αἰῶνίως νὰ βρεῖ, πῶς καὶ πότε καὶ ὑπὸ ποίαν μορφή, ἐμφανίζεται τὸ ἀνθρώπινο εἶδος, καὶ ἔπεται συνέχεια, γιατί πρέπει νὰ βρεῖ καὶ πότε, καὶ πῶς ἐπῆλθε ὁ διαχωρισμὸς τοῦ εἶδους, σὲ ἀρσενικοὺς καὶ θηλυκοὺς, καὶ μάλιστα νὰ ἐξουδετερώσει τὸ οὐδέτερο, ὥστε νὰ εἶναι παραγωγικόν, δηλαδή καρποφόρο γιὰ τὸν σκοπὸ πού ὑπάρχει ἐπὶ τῆς γῆς μας, γιατί ἄλλοιῶς θὰ πρέπει νὰ θεωρεῖται «ὡς ἄχθος ἀρούρης» ἢ ὅπως ὁ «Κύριος» παραδειγματικὰ μᾶς τὸ λέει «Πάν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν, κόπτεται καὶ εἰς πῦρ ἐμβάλλεται». Γι' αὐτό, ἂς μέ συγχωρήσουν οἱ ἀναγνώστες μου μιὰ καὶ δὲν κατάφερε ἡ ἐπιστήμη νὰ ἀπσκαλύψει τὸ μυστήριον τῆς δημιουργίας τοῦ σύμπαντος, καὶ εἰδικὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἀνθρώπου, νὰ προσφύγῃ στὴν «πεπατημένην ὁδόν» ἢ ὁποία δὲν κατετάχθη ἀκόμα στὴν κατάργησιν τοῦ «κατεστημένου». «Τῷ καιρῷ ἐκεί-

Τοῦ Κ. ΤΣΙΩΜΗ

ώνισις τοῦ εἶδους. Τὸ οὐδέτερο θεωρεῖται παρείσακτο καὶ παρυσιάζεται μετὰ τῶν δύο πρῶτων, εἴτε μεμονωμένα, εἴτε εἰς ἀμφοτέρω τὰ γένη. Εἶναι ὁ Μπαλαντέρ ὅς τὸ ποῦμε, πού ρυθμίζει κατὰ τὸ δοκοῦν. Π.χ. στὰ δέντρα, ὑπάρχουν στήμονες καὶ ὕπερος. Ἐὰν ἓνα ἀπὸ τὰ δύο δὲν ὑπάρχει, τὸ δέντρο δὲν ἀποδίδει τὸν σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖον προορίζεται. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὰ ὑδρόβια. Γιὰ νὰ ἀποφύγουμε τὴν ἀκαρπία, νὰ ἐξουδετερώσουμε δηλαδή τὴν ἐπίδρασιν τοῦ οὐδέτερου ζητοῦμε τὴν παρέμβασιν τῆς ἐπιστήμης. Καὶ ὁ μὲν γεωπόνος μᾶς λέει, φυτέψτε στὸ πλάϊ του, τὸ τάδε δέντρο, νὰ δεῖτε ὅτι θὰ ἐκτελέσει τὸν προορισμὸν του. Τὸ ἴδιο θὰ κάνουμε καὶ μέ τὸν ἐπιστήμονα ἰχθυολόγο. Γιὰ τὸν ἄνθρωπο ὁ μὲν; Καὶ γι' αὐτὸν τὸ ἴδιο θὰ κάνουμε. Ἔχουμε πα-

νω», από το Δημοτικό Σχολείο ακόμα, στο μάθημα των θρησκευτικών μαθαίναμε πώς ο Θεός έποίησεν τὸν Οὐρανόν, τὴν Γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, τα ὅποια καὶ στόλησε μ' ὅσα σήμερα βλέπουμε, διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ «λαθὼν πηλὸν ἐκ τῆς Γῆς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσίν του» «Ἐνεφύσισεν δὲ αὐτὸν καὶ ἔδωκε ζωὴν». Καὶ «Οἶδεν ὁ Θεός, ὅτι οὐ μόνον τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἐπὶ τῆς Γῆς καὶ λαθὼν ὁστοῦν ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ, ἐποίησε τὴν Γυναίκα».

— Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἰσχύει διὰ τὴν χριστιανικὴν μας θρησκείαν ἡ γέννηση τοῦ σύμπαντος, τουλάχιστον μέχρι τῆς ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ἐπαληθεύσεως ἡ ὅχι, ἅς ἀκολουθήσουμε τὴν «πεπατημένη ὁδόν». Ἄνθρωπο λοιπὸν ἔπλασεν ὁ Θεός καὶ κατὰ κανόνα «ἄρρεν» διότι εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴ θρίσκεται καὶ ὁ ἴδιος. Τὸν ἄνθρωπο δὲ ἐνεφύσισεν καὶ ἔδωκε ζωὴν. Καὶ ἔλαβε «ὁστοῦν», μπόλι δηλαδὴ ἐξ αὐτοῦ, τοῦ ζῶντος πλέον ὁργανισμοῦ, καὶ ἔπλασε τὴν γυναίκα, ἡ ὁποία, ὡς μπολιασμένη ἐκ ζῶντος ὁργανισμοῦ γεννιέται, παράγει καρπὸν ὅμοιο μὲ τὸ μπόλι. Ἡ ἐπιστήμη μᾶς λέει, ὅτι ἐὰν π.χ. σὲ ὑποκείμενα ἄγριας ἀχλαδιᾶς μπολιάσεις «ὀφθαλμόν» ἀχλαδιᾶς ἡμερῆς ὁμοειδῆ μὲ τὸν «ὀφθαλμόν» καρπὸν θὰ μᾶς δώσει, ἀρκεῖ ἀμφοτέρωθεν ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν. Ἡ ἐπιστήμη ὅμως προχωρεῖ ἀκόμα περισσότερο διασταυρώσεως ἑτερογενῶν, ἐξ ὧν καὶ ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν ἀνθοφόρων. Ἀλλὰ καὶ στὰ ζῶα συμβαίνει τὸ ἴδιο. Ἐὰν ἡ δισσταύρωση εἶναι ὁμοειδῆς μὲν, ἀλλὰ ἄλλης κατηγορίας π.χ. φοράδα μὲ γαῖδαρο, ὁ καρπὸς θὰ εἶναι μουλάρι, λύκαινα μὲ σκύλο, τὸ λυκόσκυλο καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι σέ

ὁμοειδῆ, τῆς αὐτῆς κατηγορίας τὰ ἀποτελέσματα εἶναι φυσικὰ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσίν των.

— Συνεπῶς γιὰ τὸν ἄνθρωπο, εἴτε εἶν' ἀρσενικὸς εἴτε θηλυκὸς εἶναι πάντα ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος καὶ ἔχει τὰ ἴδια δικαιώματα ζωῆς, ἀφοῦ μεμονομένως δὲν μπορεῖ νὰ παραγάγει καρπὸν «Καὶ δὸς αὐτῇ καρπὸν κοιλίας» εἶναι ἡ εὐχὴ τῆς ἐκκλησίας.

— Ἀφορμὴ γιὰ τὰ παραπάνω, μοῦ ἔδωσε μιὰ ἐκπομπὴ τῆς τηλεοράσεως, ἔδω καὶ δυὸ μέρες πού παρακολούθησα τὸ «Σήριαλ» «Γεννήθηκα γυναίκα». Δέν θέλω, δι' οἷονδήποτε λόγο νὰ χαρακτηρίσω τὴν ἐκπομπὴ διότι περιμένω τὴν τελικὴ διαμόρφωση τοῦ νέου νόμου, πού πρόκειται σύντομα νὰ κατατεθεῖ

γιὰ ψήφιση. Θὰ μ' ἐπιτραπῇ ὁμῶς νὰ κάμω ἓνα ἐρώτημα: Οἱ ρεπόρτερς θεωροῦν προσβολὴ τὸ ὅτι γεννήθηκαν γυναῖκες; Αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ τὰ ἐρωτήματα πού κάνουν σέ νεαρές κοπέλλες, μαθήτριες ἀκόμη. «Θὰ ἤθελες νὰ γεννηθεῖς ἄνδρας;» καὶ ἡ ἀκούσασα, κατεβάζει τὸ κεφάλι, κομπιάζεται, ξεροκαταπίνει καὶ στὴν ἐπιμονὴ τῆς ρεπόρτερ νὰ ἔχει ἀπάντηση, μέσιγανή φωνὴ ἀπαντᾷ: «Δέν ξέρω». Τὸ ἴδιο θράδυ ἦταν καὶ ἡ ἐκπομπὴ «Ἡ ΕΡΤ στὴ Βόρεια Ἑλλάδα, στὰ Γιάννενα». Ἐρώτηση σέ νεαρὴ κοπέλλα «Θὰ ἤθελες νὰ δοκιμάσεις ναρκωτικά;» Ἡ μιὰ δέν ἀπάντησε, ἡ ἄλλη ὁμῶς εἶπε: «Ναί, γιατί ὄχι»;

Βγάλτε μόνοι τὰ συμπεράσματα.

ΠΡΟΣΕΞΑΤΕ

Οἱ στήλες τῆς «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» εἶναι στὴν διάθεση ὅλων τῶν Ναουσαίων καὶ τῶν φίλων τοῦ περιοδικοῦ

Οἱ ἀποστελλόμενες γιὰ δημοσίευση ἐργασίες καὶ ἄρθρα πρέπει νὰ εἶναι σύντομες μὲ 6 τὸ πολὺ σελίδες γραφομηχανῆς, ἀραιογραμμένες καὶ νὰ μὴν ἔχουν δημοσιευθεῖ σὲ ἄλλο περιοδικὸ ἢ ἑφημερίδα.

Παράκληση οἱ ἐργασίες νὰ γράφονται στὴν Δημοτικὴ.

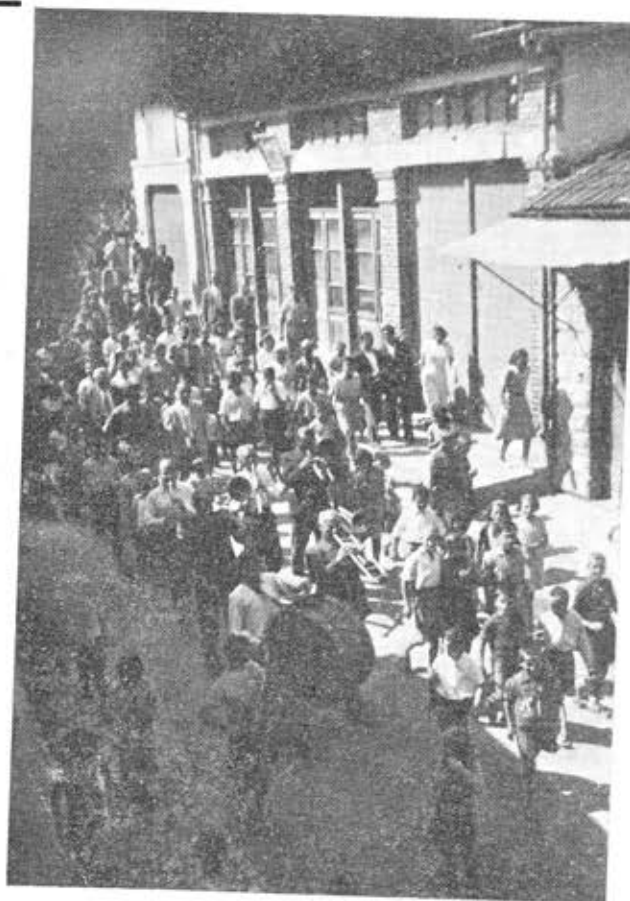
Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» οὐδὲν φέρει καμμιὰ εὐθύνην γιὰ τίς ἐκφραζόμενες γνώμες τῶν συνεργατῶν της.

Ἐργασίες εἴτε δημοσιευθοῦν εἴτε ὄχι δὲν ἐπιστρέφονται.

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

(10 - 9 - 1944)

Τοῦ Δ. Μπαίτον

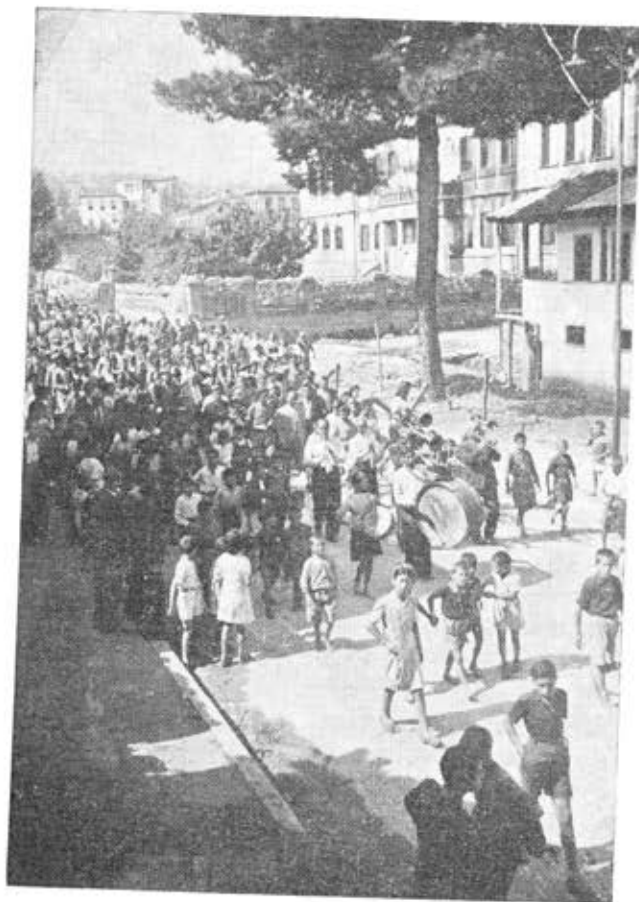

Στις 10 Σεπτεμβρίου τοῦ 1944 μέρα Κυριακή τίς πρωινές ὥρες ἔφυγαν π.ά γιά πάντα οἱ Γερμανοί ἀπ' τή Νάουσα.

Μετά ἀπό μία σκληρή κατοχή μέ πολλά δεινά καί ἀκόμα περισσότερα θύματα ἀπ' τά παιδιά τοῦ τόπου μας, πού ἄφηναν πίσω τους, δέν ἦταν δυνατόν νά περάσει ἀγιόρταστη ἡ φυγή τους. Ὁ λαός μας ἐσχύθηκε στούς δρόμους μέ τήν συνοδεία τῆς τοπικῆς μας μουσικῆς, μέ τοὺς τότε φημισμένους ὀργανοπαῖκτες "Ατσηδες καί Βεληγδένηδες, γλέντησε τήν ΛΕΥΤΕΡΙΑ του.

Γύρισε ὅλους τοὺς δρόμους τῆς πόλης περνώντας καί ἀπό τά τελευταία στίγματα τῶν Ναζί, τήν καμένη πτέρυγα (ὄχι εὐτυχῶς πολὺ) τοῦ Νοσοκομείου μας καί τὸ ρημαγμένο πλέον σχολεῖο τοῦ Ἁγίου Μηνα.

Εὐτυχῶς γιά τήν ἱστορία μας ὁ συμπατριῶτης φωτογράφος Χρ . . Μ. τράβηξε δυά φωτογραφίες πού σήμερα εἶναι ἓνα ἀπὸ τά ντοκουμέντα τοῦ τόπου μας.

Κ. ΚΟΥΛΗΣ:

Ο ΑΕΤΟΣ ΠΟΥ ΕΠΕΣΕ
ΣΤΗ ΚΟΡΥΤΣΑ
ΒΟΜΒΑΡΔΙΖΟΝΤΑΣ
ΤΟ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ ΤΗΣ

Σημ. Νιάουσας.

Δημοσιεύουμε δυό χαρακτη-
ριστικά ντοκουμέντα σχετικά με
την προσφορά και τη δράση του
Ναυαίου αεροπόρου Κ. Κού-
λη α) Έπιστολή του Κ. Κούλη
με ημερομηνία 10.11.40 που έ-
στειλε στην μητέρα του και β)
απόσπασμα από το Λεύκωμα του
Υπουργείου Αεροπορίας 1940
ΣΗΜΕΡΑ "Η ΠΟΤΕ

10—11—40

Άγαπητή μου μητέρα
καλημέρα σας.

Από υγείαν είμαι πολύ καλά εϋ-
χομαι δὲ ἡ παρούσα μου σὰς εϋρη
όλους καλά.

Δὲ ξαίρω γιατί δὲν πῆρα γράμ-
μα σας ἔδω και 15 μέρες, πάντο-
ς ἐγὼ σὰς ἔστηλα ἕνα στρατιωτικό
μπιλετάκι καθὼς και μιά ταχυδρο-
μική ἐπιταγή 2.000 δραχ. ἀπὸ οἰκο-
νομίες μου νὰ τίς διαθέσετε ὅπου
σεῖς νομίζετε καλύτερα.

Θέλω μόνον νὰ μοῦ πλῆξετε ἕνα που-
λόθεο με μανίγια και ψιλό γιακά
γιὰ νὰ σκεπάζονται ὁ λαιμός και
ταῦτιά και ν' ἀνοιγοκλινεῖ με φρε-
μονόο, καθὼς και καναδυό ζεύγη
κάλτσες μάλυνες, ἀλλὰ σὰς παρακα-
λῶ νὰ μοῦ τὰ στήσετε γρήγορα, για-
τί ἔπιασε τὸ κρύο, και σὰ ὑψη π'

ἀνεβένουμε κάνει πολὺ κρύο.

Νὰ μοῦ γράψετε δὲ τὸ ταχύτερον
ποιούς ἀπ' τοὺς δικούς μας πῆραν
στρατιώτας τίς διευθύνσεις τους γιὰ
νὰ τοὺς στήλω τίποτε γιὰ χαρτζη-
λίκι.

Σὰς γράφω τώρα και μερικά νέα
ἀπ' τὴν πολεμική μου ζωή.

Μέχρι σήμερα ἔχω βομβαρδίσει
πολὲς φορές τὰ ἀεροδρόμια τῆς Κο-
ρυτσῆς και τοῦ Ἀργυροκάστρου κα-
θὼς και Στρατώνες και ἄλλες στρα-
τιωτικές ἐγκαταστάσεις, κατὰ τρό-
πον ποὺ τοὺς ἔχομε σπαραλιάσει κυ-
ριολεκτικῶς γιατί κατεβαίνομε σὲ πο-

λὺ μικρὸ ὕψος ποὺ ζι' αὐτοὶ δὲν θὰ
περίμεναν ποτέ, γιαυτό μᾶς ἔχουν
πάρη στὸ φόβο και ὅταν ἔρχονται
αὐτοὶ γιὰ βομβαρδισμό βομβαρδί-
ζουν ἀπὸ 5000—6000 μέτρα χωρίς
ὅπως εἶναι φυσικὸν νὰ ἔχουν κανέ-
να σοβαρὸν ἀποτέλεσμα.

Θὰ μοῦ μήνη ἀξέχαστη ἡ πρώτη
μας ἀποστολή τὴν ὁποῖαν κάναμε
τρία ἀεροπλάνα, ἦταν μαζί μας ζι'
ὁ κ. Ποταμιᾶνος ποὺ λάβαμε τὸ βά-
πτισμα τοῦ πυρός, ἦταν ἀλλήθινὸ
βάπτισμα γιατί εἶχαν τόσο ἀντιαε-
ροπορικό Πυρροβολικὸ ποὺ στὸ ἡμί-
κρος τοῦ δειλινοῦ ἔμιαζαν με βεγ-
γαλικά ποὺ μᾶς ἔλουζαν ἀπὸ παν-

τοῦ, ἀλλὰ ὁ Θεὸς εἶναι μέγας καὶ ἔτσι ἀρῶν τοὺς καταστρέψαμε ὅλα σχεδὸν τὰ ὑπόστεγα καὶ πολλὰ ἀεροπλάνα ποὺ ἦταν προσγειωμένα στὸ ἔδαφος γυρίσαμε ὅλοι καλὰ χωρὶς κανεὶς νὰ πάθῃ τὸ παραμικρό. Ὁ ἐνθουσιασμός μας ὅταν εἶδαμε τὶς δόμβες μας νὰ πέρτουν ἐπάνω ἀκριβῶς στὸ στόχο ἦταν ἀπερίγραπτος καὶ μιὰ δύναμις δὲν ἦταν δυνατὴ νὰ μᾶς ἐπαναφέρει στὴ λογικὴ.

Ἀλλήθεια πόσον ἀλλάζει σ' ἀνθρώπους στὸν Πόλεμο γίνεται ἥρως χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνει.

Ἐκτοτε πῆγα πολὺς ἄλλες ἀποστολὲς βομβαρδισμοῦ σὲ διαφόρους στόχους στὴν Ἀλβανία καθὼς καὶ ἀναγνωρίσεως, ἀλλὰ ἡ πρώτη μου ἀποστολὴ θὰ μοῦ μείνῃ ἀξέχαστη, ὅπως ἀξέχαστη θὰ μείνῃ καὶ στοὺς φίλους μας τοὺς Ἰταλοὺς ποὺ θὰ βλέπουν τὰ συντρίμια στὰ ὁποῖα τοὺς μετεβίβαμε τὰ ὥραία τους ὑπόστεγα καὶ τὰ κομμάτια τους ἀεροπλάνα.

Ἀγαπητὴ μου μητέρα δὲ θέλω νὰ στεναχωρησῶ πού ὑπηρετοῦμε πολλὰ ἀδελφὰ στὸ στρατὸ μᾶλλον θέλω νὰ εἶσαι ὑπερήφανη γιατί προσφέρεις στὴν πατρίδα μας κάτι περισσότερο ἀπ' τὶς ἄλλες μητέρες.

Θέλω νὰ εἶσθε ὅλοι χαρούμενοι, τὰ κορίτσια νὰ μὴν στεναχωριοῦνται πρὸ παντὸς ἢ Εὐγενούλα πού θ' ἀποσιάζει ἀσφαλῶς καὶ ὁ Γιάννης, ὥλωστε αὐτὸ εἶναι ἓνα πράγμα ποὺ θὰ περάσῃ ἀργὰ ἢ γρήγορα καὶ θὰ ξανανταμωθοῦμε πάλιν μετὰ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

Σὰς Φιλῶ ὅλους Μητέρα Σταύρον Μαίρη Λάζαρον Καλιόπην Εὐγενούλαν Εὐθυμίαν καὶ τὰ μικρά μας Γεωργάκη καὶ Καίτην

Με πολὺν ἀγάπην
Κώστας

ἢ Σύστασίς μου εἶναι

Κύριο

Κούλην Κων)τίνον
Μονᾶς 3020

Λάρισσαν

Σημ: Ἡ ὀρθογραφία τῆς ἐπιστολῆς παραμένει ὅπως ἔχει.

«Ἀπὸ τὸ Λεύκωμα τοῦ Ὑπουργείου Ἀεροπορίας 1940 ΣΗΜΕΡΑ Ἡ ΠΟΤΕ

Στὶς 14 Νοεμβρίου 1940 μιὰ μέρα βροχερὴ, ἡ ἀνωτέρω διοίκησης τῆς Βομβαρδιστικῆς Ἀεροπορίας μας ἔδωσε τὴν διαταγὴ νὰ καταστραφῶν τελεωτικὰ τὰ δύο ἀεροδρόμια τῆς Κορυτσᾶς ποὺ ἀποτελοῦσαν μιὰ ἀπὸ τὶς σημαντικώτερες ἀεροπορικὰς βάσεις τοῦ ἔχθρου. Τὸ τόλμημα ἦταν ἐξαιρετικῆς στρατηγικῆς σημασίας καὶ γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ἐκτελεσθῇ μετὰ θάρρους καὶ αὐτοθυσίας.

Οἱ ἄνδρες ποὺ ἀπετέλεσαν τὰ πληρώματα τῶν δέκα βομβαρδιστικῶν ἀεροπλάνων, ὡστοὶ ἐβελονταὶ θανάτου, ἓνα εἶχαν σύνθημα,

ἢ ΣΗΜΕΡΑ ἢ ΠΟΤΕ.

Μιὰ εἶχαν ἀπόφαση ἢ νὰ μείνουν ἐκεῖ ἢ νὰ γυρίσουν ἐκτελεσταὶ τῆς προσπάθειας ποὺ θὰ ἀπεμάκρυνε ὀριστικὰ τὸ ἐχθρὸν ἐκείνον τοῦ ἔχθρου.

Τὰ βομβαρδιστικὰ μας, χωρισμένα σὲ δύο σμήνη, ἀρῶν πέταξαν πάνω ἀπὸ τὸν Μοράβα, ἐπέπεσαν κάθετα ἐναντίον τῶν δύο ἀεροδρομιῶν (τοῦ Βορείου καὶ τοῦ Νοτίου) τῆς Κορυτσᾶς καὶ ἀπὸ ὕψος 300 μέτρων ἔβρισαν τὶς δόμβες τους.

Ἐκρήξεις, πυροκαῖες καὶ καπνοὶ πιστοποιοῦσαν τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιδρομῆς. Τὰ ἐχθρικά ἀεροπλάνα (23 καταδιωκτικά, 10 βομβαρδιστικά καὶ ἄλλα βοηθητικά) ποὺ δὲν πρόφθασαν νὰ ὑψωθοῦν, τὰ παραπλήγματα καὶ οἱ ἐγκαταστάσεις τῶν ἀεροδρομιῶν μετεβλήθησαν σὲ συντρίμια. Ὅλα τὰ ἀεροπλάνα μας γύρισαν θριαμβευτικὰ στὴν βάση τους χωρὶς καμμιὰ ἀπολύτως βλάβη.

Ἀλλὰ νὰ καινούργια διαταγή: νὰ πληγοῦν καὶ πάλιν τὸ γῆπεδο καὶ αἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ νοτίου ἀεροδρομίου πρὸς πληρεστέρα καταστροφή του καὶ αὐτὴ τὴν φορὰ ἡ ἐπίθεσις ἐπέτεχεν ἱκανοποιητικὰ καταστροφικὸν καὶ ἐνὸς ἐχθρικοῦ καταδιωκτικοῦ.

Ἀλλὰ ὁ θρίαμβος τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐστοίχισε στὴν ἀεροπορία μας τὸ χαμὸ ἐνὸς βομβαρδιστικοῦ μετὰ τὸ ἥρωϊκὸ πλήρωμά του, ποὺ τὸ ἀποτελοῦσαν οἱ ὑποσηναγοὶ Παπαγεωργίου Δ., Χαρολάμπους Στ. καὶ ὁ σμηνίας Κούλης Κ.

Σὰν ἔπεσε ἡ Κορυτσά, ἔγινε γνωστὸ ὅτι ὅταν αὐτοὶ οἱ τρεῖς ἥρωες ἔριχναν τὶς δόμβες τους στὸ Διοικητήριον τοῦ ἀεροδρομίου, μιὰ μάλιστα πιστοποιήθηκε ὅτι διέτρησε τοὺς τρεῖς ὀρόφους καὶ ἐξεράγη στὸ ἰσόγειο, ὅπου 50 περίπου Ἰταλοὶ ἀξιωματικοὶ συνεσκέπτοντο γιὰ τὶς μελλοντικὰς ἐπιχειρήσεις, τὸ ἀεροπλάνο τους βλήθηκε ἀπὸ ἀντιαεροπορικὸ πυροβολικὸ καὶ ἔπεσε καιόμενον.

Οἱ ἐλεύθεροι πιά κάτοικοι τῆς Κορυτσᾶς μαζί με τοὺς συναδέλφους τῶν ἡρώων αὐτῶν ἔθαψαν τὰ λείψανά τους σ' ἓνα κοινὸ τάφο. Ἡ Πατρίδα εὐγνωμονοῦσα γιὰ τὴν ἥρωϊκήν τους πράξιν τοὺς προήγαγε διὰ ἀνδραγαθία τοὺς δύο πρῶτους στὸν βαθμὸ τοῦ Σμηναγοῦ καὶ τὸν τρίτον τοῦ Ἀνθυποσηναγοῦ.

ΣΑΤΥΡΙΚΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΠΟΙΗΤΗ ΚΩΝΣΤ. ΣΙΟΥΓΓΑΡΗ

Κρεμμύδια

Φέτο στὸν Τάσκα τὸ Χωνὸ δῆκε τριάντα μία
γιὰ τρία χρόνια τέσσερα ἔδγαλε τὴ ζημία.
Ἔχει δεκαοχτὼ φορτιὰ πολὺτιμο κοκκάρι
καὶ τὸ πωλεῖ μέ τὸ διζνέ σὰν τὸ μαργαριτάρι.
Ἔχει κρεμμύδια πολλὰ μέ κόκκινα κεφάλια
ἀπὸ 'να ἓνα τὰ πωλεῖ σὰν τὰ (μαργαριτάρια)
πορτοκάλια.
Καὶ ὅσα εἶναι χοντρότερα πέντε δραχμές τὸ ἓνα
μέ τὸ διζνέ τοῦ χρυσοχοῦ τὰ ἔχει ζυγισμένα.

Αἴτηση γιὰ ξύλευση

Ὁ Μελτιάδης τοῦ Ἀρνῆ πρῶτος ὀπωροπώλης
θὰ ἐλευθερώσει ἔδαφος καὶ ἀπὸ τὸν Κανέλη.
Διὰ τῆς χώρας τὸ καλὸν πασκίζει καὶ δουλεύει
εἰς τὰς Ἀθήνας πηλαλεῖ καὶ μέ θηριὰ πρλεῦει.
Εὐχαριστήρια θερμὰ τὸν δίνει ὁ λαὸς μας
ὅπου μᾶς ἐλευθέρωσε τὸ δάσος τὸ δικό μας.
Καὶ τώρα ὅπου ἔλαθε στὸ δάσος τὰ πρωτεῖα
περικαλοῦμε πρὸς αὐτὸν ὅλη τὴν πολιτεία.
Στὰ χρήσιμα καυσόξυλα νὰ θέσει ἓναν νόμον
μῖαν ἱκανοποίησιν εἰς τὸν πτωχὸν τὸν κόσμον.
Μέ τὴν ἀράδα ὁ λαὸς καυσόξυλα νὰ κόπτει
καὶ μέ τὸ νόμο σύμφωνα γιὰ τοῦ σπιτιοῦ τὴ
σώτη.

Τὸ νόμο ὅποιος παραθεῖ τὸ δάσος ἀφανίζει
νὰ τιμωρεῖται αὐστηρὰ ἀπ' τὸ Τζιρὰ Ρεῖζη.
Τὰ ξύλα εἶναι μάλαμα τὰ κάρβουνα χρυσάφι
φέτος ἀκρίβαιναν πολὺ ἔξω ἀπ' τὸ νισάφι.

Οἱ Τεμπέληδες

Τώρα Γυλπουκτὴ τεμπέλη
σύρε φκιάσε 'να δικέλλι.
Γιὰ νὰ σκάφεις στὸ ἀμπέλι
καὶ νὰ βγάλεις τὸ καρδέλι.
Τὴν κιλόδραμη τὴν βέργα
τώρα φκιάσ' τὴν μιά καρλίγκα.
Θέλεις γένου καὶ τζιομπάνος
σὰν τὸ Σταύρη Συριγκλίγκα.
Τεμπέληδες ταξιλνταροὶ
τώρα γενεῖτε γουρναροὶ.
Νὰ γυρίζεται στὸ θάλτο
καὶ νὰ δγάζεται τὸ ἄρτο.

Ὁ Μελτιάδης

Ὁ Περδικάρης δήμαρχος ἐλευθέρωσε τὸ Σέλι
στὸν Μελτιάδην μερακλή οἱ νέες τρέχουν ὅλεις.
Τὶς δίνει φροῦτα ἐκλεκτά, τὶς ἔμορφες τὶς νέες
τὶς δίνει ἐκλεκτότερα ποιές εἶναι πρὸ ὥραιες.
Μέ τὶς κουδέντες τὶς γλυκές χωρίζει πορτοκάλι
τὶς δίνει ἀπὸ ἓν, φιλή μ' εὐγένεια μεγάλη.
Ἐγὼ φιλή σᾶς ἔδωσα τὶς ἔμορφες τὶς λέγει
καὶ γὼ φιλή ζητῶ 'πὸ σᾶς τὸ δανειακὸ νὰ ἔβγει.
Οἱ ἔμορφες χαμογελοῦν καὶ κάνουν κάτι νάζ'α
τὶς κάλτσες κατεβάζουν καὶ ξύνουν τὰ ποδάρια.
Καὶ ὁ Μελτιάδης βλέποντας τὰ μάτια του
φλογίζουν
τὰ πάσα τὰ ἐρωτικά πολὺ τὸν ἐρεθίζουν.
Μὰ δέν εἶναι παράξενο νὰ θέλει ἡ ἀνθρωπότης,
τὸν ἔρωτα μεσ' τὴν καρδιὰ τὸν ἔχει κι ὁ
Δεσπότης.

Τὸ νταβέτι

Φεβρουαρίου εἴκοστρεῖς τὸ δράδυ μέρα Πέμπτη
Δημήτρης Μπέρσος προσκαλεῖ κορίτσια στὸ
νταβέτι
Ἐτοιμασία ἔκτακτη, συμπόσιο μεγάλο
τὰ φαγητὰ μέ τὴ σειρά τὸ ἓνα μέ τὸ ἄλλο.
Μέ ὄρνιθες τετράπαχες ἡ τράπεζα ἐν τάξει
νὰ φᾶν νὰ πιοῦν νὰ εὐφρανθοῦν κανεὶς νὰ μὴ
νυστάξει.
Θὰ ἔχει κοὶ ἀνάμεσα λαμπρὰ πορτοκαλάκια
νὰ ἀπαλύνουν τὸ λαιμὸ τὰ νέα κοριτσάκια.
Θὰ ἔχει καὶ τρανὸν νταβάν μέ κρέας κι πατάτες
ἀπὸ τὰ περισσεύματα θὰ φάγουν καὶ οἱ γάτες.
Εἰς τὸ τραπέζι θὰ φανεῖ ὥραϊο καταΐφι
τ' ἀπομεινάδια στὸ ταψὶ ἡ γάτα θὰ τὰ γλείφει.
Ἀφοῦ θὰ φάγουν καὶ θὰ πιοῦν, τραγούδια θὰ
ἀρχίσουν,
τραγούδια μερακλίδικα τὰ κορίτσια θὰ λαλήσουν.
Καὶ ἓνας ὑποψήφιος θὰ εἶναι στὸ νταβέτι,
τὰ κορίτσια θὰ τὰ λέγει τραγουδήσται, φάται,
πιέται.
Ὁ Δημήτριος θὰ γίνεῖ νέα μόδα καρναβάλι
στὴν καρέκλα θ' ἀνεβαίνει καὶ στὸ στίχο θὰ τὸν
ψάλλει.
Θὰ τὸν λέγει μέ τὸ γοῦστο, τὰ κορίτσια θὰ
γελάσουν,
ἀπὸ λάβα δέν θ' ἀκούσουν κανέναν πόρδο, ἔαν
κλάσουν.
Ἐκδόσεις συλλόγου «Γενίτσαροι καὶ Μπουῦλες»
ΤΑΚΗ ΜΠΑΪΤΣΗ, Μάης 1982

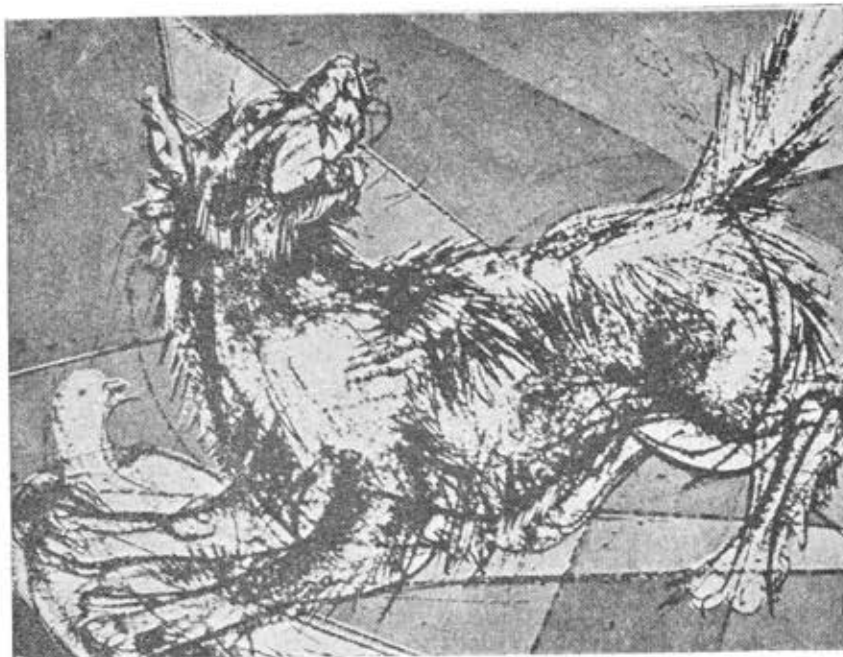
Εἰσαγωγὴ στὴ χαρακτηριστικὴ

Β'

Η ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στὴν Ἑλλάδα ἡ χαρακτηριστικὴ ἔχει σχετικὰ μικρὴ ἱστορία. Κι αὐτὸ εἶναι φυσικόν, ἂν ληφθεῖ ὑπόψη τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐμφάνισή καὶ ἡ ἐξέλιξή της στὴν ὑπόλοιπη Εὐρώπῃ συμπίπτει σχεδὸν μὲ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας. Ἐντύπωση πάντως κάνει τὸ γεγονός ὅτι σύγχρονα σχεδὸν μὲ τὴ δημιουργία τοῦ νέου κράτους ἰδρύονται στὴν Ἀθήνα δύο λιθογραφεῖα· ἓνα ἰδιωτικόν, μὲ τὴν πρωτοβουλία τοῦ ζωγράφου Γεώργιου Μαργαρίτη (1836), καὶ ἓνα κρατικόν (1842). Ἀκόμη, ὁ Ἀγαθάγγελος Τριανταφύλλου ἀρχίζει νὰ διδάσκει στὸ Σχολεῖο τῶν Τεχνῶν πρῶτα ξυλογραφία (1843) καὶ ἀργότερα χαλκογραφία (1869). Ἀλλὰ ὁλόκληρο τὸ 19ο καὶ μέχρις ἐνδεκάτης τοῦ 20οῦ αἰῶνα ἡ χαρακτηριστικὴ δὲν κατορθώνει νὰ ἀποδεσμευτεῖ ἀπὸ τοὺς περιορισμοὺς τῆς ἐραρτισμένης τέχνης στὸ χώρο τῆς ἐφημερίδας καὶ τοῦ περιοδικοῦ. «Τὸ Φῶς», «Οἱ Καίροι», «Ὁ Ρωμιοός», «Ἡ Διάπλασις τῶν παιδῶν», «Ἡ Εἰκονογραφημένη Ἑστία», «Ἡ Ἀκρόπολις» εἶναι μερικὰ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα. Στὸ μεταξὺ ὁ Νικόλαος Φέρμπος διδάσκει συστηματικὰ ξυλογραφία στὸ τμήμα Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Πολυτεχνείου ἀπὸ τὸ 1892 ὡς τὸ 1905 καὶ ἀπὸ τὸ 1906 ὡς τὸ 1915.

Τὸ ἀποφασιστικὸ βῆμα πρὸς τὴν ἀνεξαρτητοποίηση τῆς χαρακτηριστικῆς μὲ στόχους καθαρά καλλιτεχνικοὺς γίνεταί μέσα στὴ δευτέρη δεκαετία τοῦ αἰῶνα· ἀπὸ τὸ Δημήτριο Γαλάνη καὶ τὸν Κερκυραῖο Μάρκο Ζαβιτσιάνο. Ὁ πρῶτος, ὕστερα ἀπὸ μιὰ πλούσια θητεία σὲ ἑλληνικά καὶ ξένα περιοδικά, δίνει καινούργιες

ΤΟΤ ΑΛΚΗ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ

Ἐπιμελητὴ
τῆς ἱστορίας τῆς Τέχνης
στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Θεσσαλονίκης

λύσεις στὴν τεχνικὴ τῆς χαλκογραφίας καὶ τῆς ξυλογραφίας, ὑποτάσσοντας ταυτόχρονα στὴν ἰσχυρὴ μορφολογικὴ-του θέληση στοιχεῖα ἀπὸ ἄλλες ἐποχές. Στὸ Παρίσι, ὅπου περνᾷ ὅλα σχεδὸν τὰ παραγωγικὰ χρόνια, γνωρίζει τὴ διεθνή καλλιέργεια, τόσο μὲ τὴ δημιουργία αὐτόνομων χαρακτηριστικῶν ὅσο καὶ μὲ τὴν εἰκονογράφηση ἑνὸς ἐντυπωσιακοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ διβλίων. Ὁ δεύτερος, ἂν καὶ πεθαίνει νέος, κατορθώνει νὰ ἀρῇσει μιὰ σειρά χαλκογραφίης μὲ σπάνια ἐκφραστικὴ πυκνότητα. Στὴν κλασικότερη αἴσθη-

ση τῆς γρύμης τοῦ Γαλάνη ἀντιπαραθέτει συνθέσεις, πού μὲ τίς παραμορφώσεις καὶ τίς δραματικὲς συγκρούσεις τοῦ μαύρου καὶ τοῦ ἄσπρου, μεταφέρουν στὴν Ἑλλάδα τὰ πρῶτα μηνύματα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐξπρεσιονισμοῦ. Ἄν δὲν τὸν προλάβαινε ὁ θάνατος, ὁ Ζαβιτσιάνος, πού δὲν ἦταν μόνο χαράκτης, ἀλλὰ καὶ ζωγράφος, θὰ μπορούσε ἀσφαλῶς νὰ εἶχε παίξει ἀποφασιστικὸ ρόλο στὴ γονιμοποίηση ὅλων τῶν ἐξπρεσιονιστικῶν τάσεων τῆς ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς στὸ πρῶτο μισό τοῦ αἰῶνα·

Σὲ ἀξιολογὰ ἀποτελέσματα φτάνει μὲ τίς χαλκογραφίες του ὁ κερκυραῖος ἐπίσης Λυκούργος Κογεβίνας. Κύρια θέματά του εἶναι τὰ ἀρχαῖα καὶ μεσαιωνικά μνημεῖα, τὰ μοναστήρια τοῦ Ἀγ. Ὄρους καὶ τὰ καράβια τοῦ Ἀγῶνα, πού ἔχουν ἐκδοθεῖ σὲ ἀντίστοιχα εἰδικὰ λευκώματα. Ἡ χαρακτηριστικὴ-του διακρίνεται

για τη λεπτομερειακότητα της πραγμάτευσης και τη δυνατότητα σύλληψης της ιδιοτιμίας του ελληνικού τοπίου. Σύγχρονός του σχεδόν είναι ο Άγγελος Θεοδωρόπουλος που, όπως ο Γαλάνης, επιδίδεται αρχικά στην εικονογράφηση περιοδικών. Στα ζωγραφικά από τεχνική άποψη χαρακτηριστικά του προβάλλει συχνά μία τάση για συγκρατημένη σχηματοποίηση, συνδυασμένη με την προσπάθεια υπαγωγής των στοιχείων της παράστασης σε βασικά γεωμετρικά σχήματα. Άλλα και όταν επιδιώκει την ακριβή περιγραφή, φτάνει σε άριστα αποτελέσματα.

Ιδιαίτερα σημαντική στην ιστορία της ελληνικής χαρακτικής είναι η παρουσία του Γιάννη Κεφαλληνού. Από το 1932 και μετά, που διδάσκει στη Σχολή Καλών Τεχνών, μαθητεύουν κοντά του μερικοί από τους πιο αξιόλογους σύγχρονους χαρακτές, όπως ο Μόσχος, ο Τάσος, ή Κατράκη και ο Γραμματόπουλος. Τα ίδια τα έργα του, είτε αυτόνομα είτε ενταγμένα στα πλαίσια της εικονογράφησης του βιβλίου, επιβάλλονται με τη ρυθμική οργάνωση των επιφανειών, την όξυτητα του σχεδίου και τη μαστοριά στην απόδοση της ύλης των πραγμάτων. Όπως χαρακτηριστικά παρατηρεί ο Γαλάνης, «η τέχνη του τέρεπει τα μάτια, αλλά σου δίνει την άνεση να στοχαστείς». Λίγο νεότερος είναι ο Ευθύμιος Παπαδημητρίου. Στο έργο του εύκολα μπορεί κανείς να διακρίνει δύο τάσεις: μία νατουραλιστική και μία κυβιστική με στοιχεία αφαίρεσης: θεματικά τον απασχολεί το τοπίο και η νεκρή φύση. Άλλοι χαρακτές, που έχουν αρχίσει να ξεχωρίζουν πριν από το 1930 με την ιδιαίτερη προτίμησή τους στην ξυλογραφία, είναι ο Γεώργιος Οικονομίδης, ή Μπέλλα Ραφτοπούλου κι ο Κώστας Πλακωτάκης.

Το 1932, χρονιά που ξαναρχίζει ή συστηματική διδασκαλία της χαρακτικής στη Σχολή Καλών Τεχνών, κάνει τις πρώτες του προσπάθειες στην Κέρκυρα ο Νικόλαος Βεντούρας, ο μοναδικός ίσως καλλιτέχνης που έχει υπηρετήσει με επιμονή και συνέπεια για μετό περίπου αιώνα αποκλειστικά τη χαρακτική. Στην πραγμάτευση των θεμάτων

του, που είναι στενά δεμένα με το χαρακτήρα του κερκυραϊκού χώρου, δανείζεται στοιχεία από το ρεαλισμό, τον εξπρεσιονισμό και την αφαίρεση, χωρίς όμως ποτέ να απολλοτριώνει το προσωπικό του μορφολογικό ιδίωμα. Με τις κατακτήσεις εξ άλλων των πρωτοποριακών ρευμάτων της πρώτης εικοσαετίας του αιώνα μας συνδέει τις αναζητή-

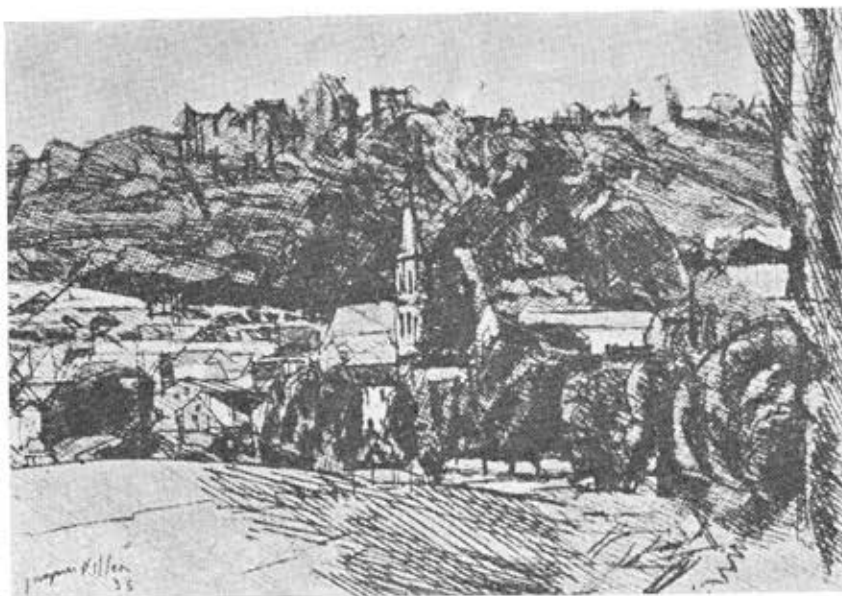
σεις του και ο Δημήτρης Γιαννουλάκης.

Τὴν ἴδια περίοδο έντονα αἰσθητὴ θὰ γίνεῖ ἡ ταυτόχρονη σχεδὸν παρουσία τῶν μαθητῶν τοῦ Κεφαλληνίου. Πρῶτος ὁ Γεώργιος Μόσχος θὰ έντυπωσιάσει μὲ τὴν καθαρότητα τῆς γραμμῆς καὶ τὴ λειτουργία τοῦ μωτός τῆς ξυλογραφίας του. Ὁ Τάσος μὲ τὴ σχηματοποίηση, τὴ ρευστότητα, τὴν ἱερατικὴ ἀκίνησία, τὴν ἀρχαϊκὴ λιτότητα, τὴν ἐσωτερικότητα καὶ μνημειακότητα τῶν μορφῶν του θὰ φτάσει σὲ μία έντελῶς νέα διατύπωση ὁρισμένων στοιχείων τῆς βυζαντινῆς καὶ λαϊκῆς τέχνης βασισμένος πάντα στὴ στέρεα γνώση τῶν περιορισμῶν καὶ τῶν δυνατοτήτων τοῦ ξύλου. Ἡ Βάσω Κατράκη, ἀναζητώντας μόνιμα καινούργιους τρόπους ἔκφρασης, παράλληλα μὲ τὸ ξύλο θὰ χρησιμοποιήσει καὶ τὴν πέτρα. Τὰ προσώπιά της, στὴν προσπάθειά τους νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ πάθη ποὺ ξεπερνοῦν τὸν ἐλεγχό τους, παραμορφώνονται καὶ ὄχι σπάνια ἀκρωτηριάζονται. Ὁ στας Γραμματιόπουλος, τέλος, θὰ ἐπιχειρήσει μιὰ σύνθεση ρεαλιστικῶν, ιδεαλιστικῶν καὶ ἀρηρημένων τύπων καὶ θὰ συμβῶλεῖ ἰδιαίτερα στὴν ἀνάπτυξη τῆς χρωματιστῆς ξυλογραφίας.

Στὴ σύντομη αὐτὴ ἐπισκόπηση ἔγινε λόγος γιὰ τὶς βασικὲς μόνο ἐχινεῖς τῆς χαρακτικῆς καὶ γιὰ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς πρὸ σημαντικοὺς ἐκπροσώπους της στὴν Ἑλλάδα. Ἀναφέρθηκαν κυρίως καλλιτέχνες ποὺ χρησιμοποίησαν τὴ χαρακτικὴ εἴτε σὰν ἀποκλειστικὸ εἶτε, τουλάχιστο, σὰν τὸ κυριότερο μέσο ἔκφρασης.

Βιβλιογραφία

Στοὺς ἀναγνώστες ποὺ ἔχουν εὐρύτερο ἐνδосφῆρον γιὰ τὴ χαρακτικὴ κρίθηκε σκόπημο νὰ δοθεῖ μιὰ βασικὴ βιβλιογραφία γενικὰ γύρω ἀπὸ τὸ θέμα, καὶ στὴ συνέχεια μιὰ σχετικὰ πλήρης βιβλιογραφία γιὰ τὴν ἑλληνικὴ χαρακτικὴ.

Ὑπάρχουν ὥστόσο πολλοὶ ἀκόμη πού, ἄλλοτε δίνοντάς της τὴν προτεραιότητα καὶ ἄλλοτε ὄχι, τὴν καλλιέργησαν καὶ συνεχίζουν νὰ τὴν καλλιεργοῦν παράλληλα μὲ τὴ ζωγραφικὴ ἢ τὴν πλαστικὴ, συχνὰ μὲ λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Μερικὰ ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ὀνόματα ποὺ δὲν θὰ πρέπει νὰ λείψουν ἀπὸ ἕναν ἀπλὸ ἔστω κατ'ὄλογο εἶναι: Ζωὴ Ἀλαφρούζου, Σοφίς Ἀξιώτης, Δημήτρης Ἀρμακόλας, Γεώργιος Βασιλάκης, Σπύρος Βασιλείου, Γεώργιος Βελισσαροῖδης, Γιάννης Γαίτης, Δημήτρης Γέρος, Δημήτρης Γιαννουλάκης, Δανιὴλ Γουναρίδης, Χρῆστος Λαγκλῆς, Νίκος Δαμιανάκης, Ἀχιλλέας Δρούγας, Νίκος Ἐγγονόπουλος Ἐμμανουὴλ Ζέππος, Γεώργιος Ἰωάννου, Κυριάκος Καμπαδάκης, Νίκη Καναγκίνη, Τάκης Κατσουλίδης, Ἀ-

για Κομιανοῦ, Ἀλέξανδρος Κορογιαννάκης, Ράλλης Κοψίδης, Κώστας Μαλάσιος, Γεώργιος Μανουσακῆς, Γιάννης Μόραλης, Παῦλος Μοσχίδης, Κούλα Μπεζιάρη, Γιάννης Μπουτέας, Δημήτρης Μυταράς, Νίκος Νικολάου, Κώστας Ξενάκης, Ἑλένη Οἰκονομίδου, Γιάννης Παπαδάκης, Λιάνα Παπαϊωάννου, Μιμὴ Πετροπούλου - Δημητράκη, Μανώλης Πηλαδάκης, Πολύμλειτος Ρέγκος, Ρουμπίνα Σαρελάκου, Βάσιας Σεμερτζίδης, Ἀναστασία Σερεμέτη - Νεδέλζου, Γεώργιος Σικελιώτης, Βασίλης Σπεράντσας, Ἀγγελὸς Σταυρουλάκης, Παναγιώτης Τέτσης, Κώστας Τσάρας, Γιάννης Τσαρούχης, Ἀλέκος Φασιανός, Βασίλης Χάρος, Νίκος Χατζηκυριάκος - Γκίζας, Χαρίκλεια Χατζησάββα - Φωτίου κ.ἄ.

Α. Γιὰ τὴ χαρακτικὴ πλήρη βιβλιογραφία ὡς τὸ 1961 ὁλ. C.A. Petrucci, Engravings and other print media, Encyclopedia of World Art, τ. IV, στ. 748ς. Σ' αὐτὴ θὰ μπεροῦσαν νὰ προστεθοῦν μερικὲς ἀκόμη ἀξιόλογες μελέτες, ὅπως Κ.Α. Knappe, Durer, Das graphische Werk. Βιέννη - Μόναχο 1964. Η. Th. Musper, Des Holzschnitt

in funt Jahrhunderten, Στουτγκάρδη 1964. J. Adhemar, La gravure original au XXe siècle, Παρίσι 1967, S. Jones, Lithography for artists, Όξφόρδη 1967, W. Ivins, Prints and books, Νέα Υόρκη 1969. Τοῦ ἰδίου, Prints and visual communication Νέα Υόρκη 1969. A. Shestack, The complete engravings of Martin Schongauer, Νέα Υόρκη 1969. W. Timm, Edvard Munsh Graphik, Βερολίνο 1969. H. Zerner, Die Schule von Fontainebleau. Das graphische Werk, Βιέννη — Μόναχο 1969. R. Passeron, La gravure française au XXe siècle, Φράνκφουρτ 1970. W. Chambrlain, Manual of etching and engraving, Λονδίνο 1972. J. Lavalleye, Lucas van Leyden Pieter Bruegel d.a. Das gesamte graphische Werk, Βιέννη — Μόναχο χωρίς χρονολογία έκδοσης. D. Ross C. Romano, The complete printmaker, Νέα Υόρκη 1972. Στὰ ἑλληνικά κάποιο ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν τὰ ἑξῆς: Δ. Γαλάνη, Ἡ τέχνη τῆς εὐλογραφίας, Νέα Ἑστία τεύχ. 192 (Χριστούγεννα 1934) σ. 10-13. Ζ. Παπαντωνίου Ἡ χαρακτική, Νέα Ἑστία, (Χριστούγεννα 1939), σ. 53-62. Γ. Μόσχου, Οἱ τρόποι χαρακτικῆς καὶ ἡ ἱστορία τους, Ζυγός 13 (1956), σ. 18-19 καὶ Ζυγός 14 (1956), σ. 19-20.

Β. Ἡ ἐλληνικὴ χαρακτικὴ στὸ σύνολό της δὲν ἔχει γίνῃ ἀκόμη ἀντικείμενο συστηματικῆς μελέτης. Ἀπὸ τὴν περιορισμένη βιβλιογραφία μπορεῖ κανεὶς νὰ σημειώσει: Κ. Βάρναλη, Ὁ εὐλογράφος Ι. Κεφαλληνός, Φιλικὴ Ἑταιρεία 1924) 25 σ. 14-20. Α. Προκοπίου, Γαλάνης, Ἀθήναι 1947. Φ. Γιοφύλλη, Ἡ Ἑλληνικὴ εὐλογραφία (1821-1950) Ἀθήναι 1951 (ἀνάτυπο ἀπὸ τὴ «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά» τοῦ 1951) Δ. Εὐαγγελίδη, Ἡ σύγχρονη ἐλληνικὴ χαρακτικὴ, Νέα Ἑστία, τ. 58 (1955), σ. 984 - 85. Μ. Καλλιγῶ, Μάρκος Ζαδισιάνος, 1884-1923, Ζυγός Ι (1955) σ. 4. Γ. Πετρεῖ, Ὁ Γαλάνης, Ἀθήνα 1955, Α' Τόσου Ἡ χαρακτικὴ καὶ τὸ βιβλίο, Ζυγός 22-23 (1957) σ. 9-10. Ε. Φερεντίνου, Γιάννης Κεφαλληνός, Ὁ καλλιτέχνης — ὁ δάσκαλος Ζυγός 17 (1957), σ. 4 - 5 Τῆς ἰδίας, Βάσω Κατράκη, Ζυγός 30 (1958), σ. 4-6 Μ. Ἀβέρωφ, Λυκούργος Καγεβινάς. Πενήντα χρόνια ἀπὸ τὴν πρώτη ἐμφάνι-

σὴ τοῦ Ζυγός 49 (1959), σ. 28-32. Σ. Βασιλείου «Ἑλληνες ἐχάραξαν», Ζυγός 42 (1959), σ. 5-6 Φ. Γιοφύλλη Ὁ χαρακτὴς Γιάννης Κεφαλληνός, Ἀθήνα 1959 (ἀνάτυπο ἀπὸ τὴ «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά» τοῦ 1969), Κ. Παγκαλοῦ, Ἐνας Ἕλληνας χαρακτὴς: ὁ Τόσσος, Ζυγός 53 (1960), σ. 5-21. Η. Πετρόπουλου Σκέψεις γιὰ τὴν χαρακτικὴ. Μὲ ἀφορμὴ τὶς χαλκογραφίες τοῦ Τέτση, Ζυγός 51-52 (1960) σ. 28-32 Α. Τάσου Π. Κατσουλίδης, Ἐνας νέος χαρακτὴς, Ζυγός 54 (1960) σ. 45 Χ. Λεφάκη, Ὑλικά καὶ τεχνικὰ στὴ ζωγραφικὴ. Ἡ τέχνη στὴ Θεσσαλονικὴ τεύχ. 2 (1961), σ. 96-109. Ε. Βακαλό-Β. Καλλιπολίτη - Ι. Δεπούνη, Νίκος Βεντούρας — Ὁ καλλιτέχνης — Ὁ ἄνθρωπος, Ζυγός 63 (1961) σ. 6-20 Α. Τάσου Ἀγγελος Θεοδωρόπουλος, Ζυγός 68-69 (1961) σ. 5-18 Φ. Γιοφύλλη, ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς τέχνης τ. Α-Β Ἀθήνα 1962-63 PASSIM. Γ. Πετρεῖ, Βάσω Κατράκη Ζυγός 81 (1962) σ. 6-25 Δ. Εὐαγγελίδη Ἡ ἐλληνικὴ Τέχνη Ἀθήναι 1969, σ. 191 ε. Φ. Φραντζισκάκη, Α. Τάσσος Τὸ ἔργο καὶ ἡ τεχνικὴ τοῦ, Ζυγός 15-17 (1975) σ. 54-67 Χ. Χρήστου Ὁ ζωγραφικὸς χαρακτήρας τῆς χαρακτικῆς τοῦ Π. Τέτση Ζυγός 12 (1975) σ. 30-35. Σ. Λυδάκη Ἡ ἐλληνικὴ χαρακτικὴ 18ος-20ος αἰώνας, στὴν ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς ζωγραφικῆς, Ἀθήνα 1976, σ. 423 ε. Β. Σπηλιόδη Ὁ κοινωνικὸς ρόλος τῆς χαρακτικῆς. Τετράδιο 1976 Α. Νεδέλκου - Σερεμέτη, Χαρακτικὴ ἐπὶ τὸν σὲ τοῖγκο, Ζυγός 26-28 (1977), σ. 149 - 155. Β. Σπηλιόδη, Ἑλληνικὴ χαρακτικὴ, Ἀθήνα 1977 (Γκαλερί «Νέες Μορφές») Ε. Γεωργιάδου - Κούντουρα, Εἰσαγωγή στὴν ἐλληνικὴν χαρακτικὴ (κατάλογος χαρακτικῶν Δημοτικῆς Πινακοθήκης Θεσσαλονίκης) Θεσσαλονικὴ 1979 Δ. Δασκαλοπούλου, Ἡ χαρακτικὴ τῆς Ἀρίας Κομνηνῆς, Ζυγός 33 (1979) σ. 52-57 Α. Σχινῶ, Ποίηση καὶ χαρακτικὴ στὸ λεύκωμα μὲ τὶς λιθογραφίες τοῦ Τάκη Κατσουλίδη, Ζυγός 38 (1979) σ. 36-38. Ἡ χαρακτικὴ στὴν Ἑλλάδα σήμερον, Ἀθήνα 1980 (Ἐκδόσεις Καλλιτεχνικοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου Ὁρα) Ν. Γρηγοράκη, Δέκα ὁκτώ Ἑλληνες χαρακτὲς, Ἀθήνα Γκαλερί Ὑάκινθος, 1980.

Τὸ Σάββατο 25 Σεπτεμβρίου 1982 καὶ ὥρα 7 μ.μ. ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου Δημοτικοῦ κτιρίου τῆς Ἑστίας Μουσῶν, πού κτίστηκε στὴ θέση τῶν παλιῶν δημοτικῶν λουτρῶν.

Στὸ κτίριο θὰ στεγαστοῦν τὸ Ὡδεῖο Ναούσης, ἡ Φιλαρμονικὴ Ναούσης, καὶ οἱ σχολές τοῦ Πολιτιστικοῦ Κέντρου Ναούσης δηλαδὴ τῆς μουσικῆς, τῆς ρυθμικῆς γυμναστικῆς, καὶ μπαλέτου, καὶ Παιδικὴ Χορωδία, ἐνῶ στὸ ἰσόγειο ὄροφο δημιουργήθηκε, μιὰ ωραία αἴθουσα γιὰ μουσικὴ δωματίου, μὲ 150 ἀμφιθέατρικες θέσεις. Ἡ τελετὴ

ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑ ΜΟΥΣΩΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΘΩΜΑ ΑΛΔΑΚΟΥ

τῶν ἐγκαίνιων ἄρχισε μὲ ἀγίασμό στὴν συνέχεια ὁμίλησε ὁ δήμαρχος κ. Δημήτρης Βλάχος γιὰ τὰ χαρακτηριστικὰ στοιχεία τοῦ ἔργου καὶ τοὺς ἀνθρώπους πού δούλεψαν γιὰ τὴν πραγματοποίησή του (τὴν κ. Θ. Κεφαλᾶ τὸν κ. Α. Οἰκονόμου, τὸν κ. Σ. Γιαννόπουλο, μαζί μὲ τοὺς ἄλλους τεχνίτες τοῦ Δήμου) τοὺς ὁποίους καὶ εὐχαρί-

στησε γιὰ τὴν συμβολή τους.

Στὴν συνέχεια οἱ παρευρεθέντες ἐπισκέφθηκαν τοὺς χώρους τοῦ κτιρίου, καὶ προσφέρθηκαν ἀναψυκτικά.

Στὸ τέλος ἔγινε καὶ ἡ πρώτη συναυλία στὴ νέα αἴθουσα πού τὴν ἐγκαίνιασε τὸ «ΤΡΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ» μὲ τὴ Λόλα Τόσιου πιάνο τὸν Κώστα Πατσαλίδη βιολι καὶ τὸν Ρένο Μπαλτᾶ βιολοντσέλλο.

Τὸ Τρίο Θεσσαλονίκης στὸ πρόγραμμά του παρουσίασε μουσικὴ δωματίου τῶν μουσικοσυνθετῶν Χαῦδν, Μπράμς, Ντβόρακ καὶ ἄλλων.

ΟΚΤΩ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΥΓ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

1

Ομιλος του τέννις
παπούτσια ολόλευκα
και κορίτσια Θέ μου
τι ολόλευκα κορίτσια
χάνονται στα τεραίν
του μέλλοντος κόσμου
που δύνει....

2

Οι μεταχειρισμένες συναντήσεις
καθημερινό παλτό
στα κρύα του χειμώνα.

3

Παλιά Εθνική Οδός
κατακόρυφα καράβια
λυμφοτική πρασινάδα

Στό μυαλό σου
τό ραδιόφωνο εκτοξεύει
ριπές προνομιούχων οικοπέδων.

4

Πυρρίχιους ανάβει χορούς
η φωνή σου
η νύχτα φωνάζει ιντερμέδια
σκαλώνουν στις ακακίες
οι γλουτοί σου

Εγώ αναρριχητικό
στη γλάστρα αναπνέω
παράσιτα διαρκώς...

5

Ομίχλη στα 100
Ομίχλη στα 50
Στα 10 απλώς υποψία
Στα 5 βάσεις επίδεσμο
Στο 0 βάσεις το χέρι στη μπρίζα

6

Για μια πορεία
με οδοφράγματα

Για μια πορεία
με φρυκτωρίες και σηματορούς

Εγώ θα φορέσω μόνο
ένα λευκό πουκαμισάκι

7

Στην επαφή των γυμνών καλωδίων
το κορμί σου εκπέμπει
χίλια VOLT
Μια γεννήτρια στο μυαλό σου
τροφοδοτεί με ιόντα το κενό
Κι εγώ τυλιγμένη με το κρύο
σημάδια σημαίες σου κεντώ.

8

Αφιέρωση εξαιρετική
η εκχειρία της σιωπής
που ζωγράφισες πάνω
σε λάμπες θυέλλης.

Εμείς σε υπόγειες διαβάσεις
τυφλών
κι εσύ διαφημίζεις
διευρυντικά συνειδήσεων.

Ὁ ρόλος τῶν τόνων καὶ τῶν πνευμάτων στὴν ἀνάγνωση καὶ κατανόηση τοῦ κειμένου

Ἡ καθιέρωση ἀπὸ τὴν Πολιτεία τοῦ μονοτονικοῦ συστήματος ἔχει δημιουργήσει τὸν τελευταῖο καιρὸ μεγάλο θόρυβο. Πέρα ἀπὸ τὴ συντριπτικὴ πλειοψηφία τοῦ λαοῦ μας, πού ἀποδέχτηκε με ἀνακούφιση τὸ μέτρο αὐτό, υπάρχει μιὰ σημαντικὴ μερίδα πολιτῶν (διανοουμένων ἢ ὀχι) πού ἀντιδρᾷ καὶ με ἐπιστολές ἢ ἀφ' ὅρας ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ ἐκφράζει τὶς ἀπορίες ἢ τὴν «εὐρή τῆς ἀγανάκτησης» γιὰ το... μέλλον τῆς γλώσσας μας. Ἡ Νιάουστα ἀπὸ τὸ τεύχος αὐτὸ ἀρχίζει τὴ δημοσίευσή ἐνὸς συλλογικοῦ ἀρθροῦ ἐπιστημόνων τοῦ Α.Π.Θ. πού ἀφορᾷ τὸ ἐπίμαχο θέμα. Πιστεύουμε ὅτι ἡ νηφάλια καὶ ἐπιστημονικὰ τεκμηριωμένη ἀπόδειξη τῆς ἀναγκαιότητος τοῦ μονοτονικοῦ συστήματος θὰ βάλει ἐν πρᾶγματῃ τὴν θέσιν αὐτὴ καὶ θὰ διαλύσει τὴν πλάνη ἢ τὴν προζατάληψη πού επικρατεῖ στὸ μυαλὸ τῶν ἀνησυχούντων γλωσσασκευμένων...

Χ.Μ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οἱ τόνοι καὶ τὰ πνεύματα, πού διαφοροποιοῦν τὴ γραψιμὰς γλῶσσα ἀπὸ πολλὰς ἄλλας, δὲν ἦσαν ἀρχικὰ λειτουργικὰ τῆς στοιχείᾳ ἐπινόηθηκαν καὶ χρησιμοποιήθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἀλεξανδρινούς γραμματικούς στὶς φιλολογικὰς ἐκδόσεις τῶν διαλεκτικῶν ποιητῶν τῶν προκλασικῶν χρόνων. Τὰ χειρόγραφα ἀρχίζουν νὰ ἔχουν τόνους καὶ πνεύματα τὸν 7ο μ.Χ. αἰ., καὶ ἡ χρῆσις-αὐτῶν γενικεύεται τὸν 8ο μ.Χ. αἰ. μετὰ τὴν ἐπιβίβλησιν τῆς μικρογράμματης γραφῆς. Οἱ ἐιδικοί μάλιστα κανόνες γιὰ τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα εἶναι μεταγενέστεροι. Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ τόνοι καὶ τὰ πνεύματα παρέμειναν μὲχρι σήμερον ὡς ἀναπόσπαστα στοιχεία τοῦ γραψιμῶντος λόγου.

Ὁ σκεπτικισμὸς γύρω ἀπὸ τὴν σπου-

δαιότητα τῆς ὑπαρξῆς τῶν τόνων καὶ τῶν πνευμάτων, μαζί μετὰ τὴν ἀναγνώριση τῆς δυσκολίας πού παρουσιάζει ἡ μάθησις-αὐτῶν στὴ σχολικὴ πράξις ἔκαναν ἀρκετοὺς μελετητὰς τῆς γλώσσας-μας νὰ διατυπώσουν ἀπὸ πολὺ καιρὸς τὴν ἀπόψη ὅτι ὁ περιορισμὸς-αὐτῶν ἢ ἡ κατάργησις-αὐτῶν θὰ ἔλυνε μερικὰ ἀπὸ τὰ γλωσσικὰ καὶ εκπαιδευτικὰ προβλήματα. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν μελε-

**Μ. Μανίου - Βακάλη
Δ. Μαρκοῦλη
Λ. Χαριτίδης**

τητῶν ξεχωρίζει ὁ Μ. Τριανταφυλλίδης (1913, 1965), ὁ ὁποῖος υποστήριξε με θέρη τὴν τονικὴ μεταρρύθμιση. Ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν τὰ επιχειρήματα πού διατύπωσε ὁ Τριανταφυλλίδης γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, μερικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ ἐξῆς:

α. Οἱ ἀρχαῖοι δὲ χρησιμοποιοῦσαν τοὺς δικούς-μας τόνους καὶ πνεύματα.

β. Τὸ ζήτημα τοῦ τονισμοῦ (πνεύματα-τόνοι) εἶναι τὸ μεγαλύτερο δάσανο τῆς ορθογραφίας-μας, ὁ μεγαλύτερος ἐφιάλτης τοῦ ἐλληνικοῦ σχολείου.

γ. Οἱ κανόνες γιὰ τὰ πνεύματα καὶ τοὺς τόνους εἶναι οἱ πιο δυσκολομάθητοι.

δ. Εἶναι δύσκολο νὰ χρησιμοποιήσουμε με κάποια λογικὴ τὰ πνεύματα καὶ τοὺς τόνους στους νεότερους τύπους τῆς γλώσσας-μας.

ε. Οἱ λέξεις πού σχεδὸν κανένας δὲν μπορεῖ νὰ θυμηθεῖ τί τόνος ἢ τί πνεῦμα παίρνουν εἶναι πολλὰς.

στ. Ἡ ἐλληνικὴ τυπογραφία θὰ ἔχει μεγάλη ωφέλεια ἀπὸ τὴν κατάργησις τῶν τόνων καὶ τῶν πνευμάτων, πού δὲν εἶναι σωστὸ νὰ υποτιμηθεῖ (ὅπ. παρ., σ. 10—21).

Μετὰ τὴν εκπαιδευτικὴν μεταρρύθμι-

σιν τοῦ 1976 καθιερώθηκε ἡ δημοτικὴ καὶ ἀπλοποιήθηκε ἡ ορθογραφία τῆς γλώσσας-μας. Ἡ κατάργησις ὅμως τῶν τόνων καὶ τῶν πνευμάτων δὲν υιοθετήθηκε. Ὡστόσο, ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Α.Π.Θ., ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰνστιτούτου Νεοελληνικῶν Σπουδῶν (Ἰδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδης), ἐφάρμοξε τὸ μονοτονικὸ σύστημα ἐν ὅλῃ-τῃς τὰ ἐγγράφα. Ἡ χρῆσις τοῦ μονοτονικοῦ συστήματος ἀπὸ μερίδα τῶν ἡμερησίων καὶ περιοδικῶν τύπων εἶναι βέβαια παλαιότερη, ἀλλὰ πρόκειται τὶς πιο πολλὰς φορὲς γιὰ μονοτονικὴ γραφὴ πού δὲ διέτεται ἀπὸ συγκεκριμένους λόγους.

Ἡ ἐργασία αὕτη ἔχει διερευνητικὸ χαρακτήρα· ἀποσκοπεῖ νὰ μελετήσῃ ἀν τὸ εἶδος τοῦ τονικοῦ συστήματος ἐπηρεάζει ἢ ὀχι τὴν ἀνάγνωσις καὶ τὴν κατανόησιν ἐνὸς κειμένου. Τὰ τρία συστήματα πού ἐξετάσθηκαν εἶναι:

α. Τὸ καθιερωμένον πολυτονικὸν σύστημα γραφῆς με τοὺς τόνους (ο-ξεία, περισπωμένη) καὶ τὰ πνεύματα (ψιλή, δασεία).

β. Τὸ μονοτονικὸν σύστημα, ὅπως τὸ ἔχει καθιερώσει τὸ Ἰνστιτούτον Νεοελληνικῶν Σπουδῶν.

γ. Τὸ ατονικὸν σύστημα, χωρὶς τόνους ἢ διακριτικὰ σημάδια τονισμοῦ ἢ πνεύματα.

Ἡ μελέτη τοῦ παραπάνω προβλήματος ἐγίνε με δύο πειράματα, στα ὁποῖα πήραν μέρος παιδιὰ ἡλικίας 6 ὡς 9 ἐτῶν.

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΕΡΕΤΝΩΝ

Οἱ ἐρευνες πού μελέτησαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν τόνων ἢ τῶν διακριτικῶν σημείων στὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀναγνωστικῆς δεξιότητος, ἢ πού ἀσχολήθηκαν με διδακτικὰς μεθόδους βασισμένες ἐν κείμενα με τόνους ἢ

χωρίς τόνους, δεν είναι δυνατό να έχουν πλήρη αντιστοιχία με την έρευνά-μας, εξαιτίας των διαφορών που υπάρχουν στο σύστημα τονισμού μεταξύ της ελληνικής γλώσσας και των άλλων γλωσσών στις οποίες αναφέρονται. Ωστόσο, από αυτές είναι δυνατό να προκύψουν ορισμένες χρήσιμες πληροφορίες.

Η πιο αναλυτική έρευνα που αναφέρεται στη σχετική βιβλιογραφία είναι του E. FRT, η οποία διήρκεσε τρία χρόνια (1965—1967). Τρεις διδακτικές μέθοδοι ανάγνωσης εφαρμόστηκαν σε είκοσι τάξεις της πρώτης Δημοτικού τριών σχολείων ημισυντακτικών περιοχών. Αυτές οι τρεις μέθοδοι ήταν: α) το Αρχικό Αλφάβητο Διδασκαλίας (INITIAL TEACHING ALPHABET-I.T.A.), β) το

Σύστημα Διακριτικών Σημείων (DIACRITICAL MARKING SYSTEM-D.M.S.), και γ) το παραδοσιακό σύστημα Ορθογραφίας (TRADITIONAL ORTHOGRAPHY - T.O.).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το δεύτερο σύστημα διδασκαλίας της ανάγνωσης, γιατί έχει κάποια ομοιότητα με το δικό-μας σύστημα τονισμού, και γιατί κύριος σκοπός της εφαρμογής-του ήταν η εξέταση της πιθανής επίδρασής-του στην επιμέρους αναγνωστική δεξιότητα της αποικοδομολόγησης των λέξεων. Ένα μικρό δείγμα του δεύτερου συστήματος είναι το εξής:

Don't go out therE winthout mS! Here I comE.

Οι δάσκαλοι που πήραν μέρος στην έρευνα κατανεμήθηκαν με τυχαίο τρόπο στις διάφορες τάξεις, και η διδασκαλία κράτησε 140 διδακτικές ημέρες. Στις τρεις συνθήκες χρησιμοποιήθηκαν τρία διαφορετικά αναγνωστικά, που είχαν όμως τον ίδιο βαθμό δυσκολίας. Η ετοιμότητα για ανάγνωση και το ηλικιακό ευρύτατο ελέγχθηκαν πριν από την έρευνα.

Τα αποτελέσματα της έρευνας, συ-

νοπτικά, ήταν εξής:

1. Στο τέλος του πρώτου χρόνου διδασκαλίας δεν παρατηρήθηκαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές μεταξύ των τριών μεθόδων ως προς το βαθμό της αναγνωστικής δεξιότητας.

2. Καμιά από τις τρεις μεθόδους δε φάνηκε να είναι καλύτερη για τα αγόρια ή τα κορίτσια της πρώτης τάξης.

3. Οι διακρίσεις της μέσης επίδοσης των παιδιών ήταν μεγαλύτερες μεταξύ των διαφόρων τάξεων σχολείων παρά μεταξύ των τριών μεθόδων.

4. Δεν παρατηρήθηκαν διαφορές στην ικανότητα των μαθητών να προφέρουν τις λέξεις.

Η έρευνα συνεχίστηκε για δύο ακόμη χρόνια, κατά τη διάρκεια των οποίων μεγάλα δείγματα μαθητών της δεύτερης και κατόπιν της τρίτης τάξης του Δημοτικού Σχολείου διδάχτηκαν την ανάγνωση με μια από τις τρεις διαφορετικές μεθόδους διδασκαλίας που προαναφέρθηκαν, προσαρμοσμένες, φυσικά, στο νοητικό επίπεδο της ηλικίας-τους. Η στατιστική ανάλυση έδειξε και πάλι ότι καμιά από τις τρεις μεθόδους δεν ήταν στατιστικώς σημαντικά καλύτερη από τις άλλες για τα αγόρια και τα κορίτσια ή για τα υποκείμενα με υψηλό ή χαμηλό δείκτη νοημοσύνης. Η διδακτική ικανότητα του δασκάλου υπήρξε σημαντικός θετικός παράγοντας, ιδιαίτερα στην πρώτη τάξη. Ενδιαφέρον, τέλος παρουσιάζει η έλλειψη θετικής συσχέτισης μεταξύ της αναγνωστικής δεξιότητας και της ηλικίας (ή τάξης) των μαθητών.

Η έρευνα αντίθετα, των H. JONHSON, R. JONES, C. COLE και M. WALTERS (1972) κατέληξε σε αποτελέσματα που ευνοούν τη χρήση του Συστήματος Διακριτικών Σημείων. Το σύστημα τονισμού που χρησιμοποίησαν οι παραπάνω ερευνητές ήταν διαφορετικό από εκείνο FRT (1967, 1967), ο σκοπός όμως ήταν ο ίδιος, η μελέτη δηλαδή του

πόσο η ύπαρξη σημείων τονισμού διευκολύνει την ικανότητα ανάγνωσης στα πρώτα στάδια της εκμάθησής-της. Οι ερευνητές πρόσθεσαν στα κείμενα «τόνους», στο σημείο, δηλαδή, που έπρεπε να τονιστεί το συγκεκριμένο γράμμα κάθε λέξης. Τα υποκείμενα που διδάχθηκαν αναγνώση με το Σύστημα των Διακριτικών Σημείων όχι μόνο παρουσίασαν καλύτερη επίδοση στην ανάγνωση από τα υποκείμενα που έμαθαν να διαβάζουν με το καθιερωμένο σύστημα, αλλά ανέπτυξαν και την ικανότητα γραφής σε ανώτερο συγκριτικό βαθμό.

Κατά τη M. SHAPIRO (1974), το Σύστημα Διακριτικών Σημείων στην αποδοτική-του μορφή μπορεί να αποτελέσει αξιολογική θεραπευτική μέθοδο βελτίωσης της αναγνωστικής ικανότητας των παιδιών, οι δυσκολίες των οποίων εντάσσονται στις παρακάτω κατηγορίες.

α) Ανωριμότητα. Η έρευνα έχει δείξει ότι τα παιδιά προσχολικής ηλικίας μπορούν να μάθουν ανάγνωση, αν η μέθοδος διδασκαλίας προσαρμοστεί στο συναισθηματικό κόσμο της ηλικίας-τους. Σε μια τέτοια περίπτωση το παιδί χρειάζεται σταθερή επιδοκιμασία, η οποία να ενισχύεται από οπτικά σημεία στα σημεία τονισμού.

β. Μειωμένη ικανότητα ακουστικής διαφοροποίησης. Είναι δυνατό ένα παιδί που προσφέρει σωστά τις λέξεις στη συνομιλία να αντιμετωπίζει δυσκολίες στην ανάγνωση, όταν πρόκειται να προφέρει λέξεις μεμονωμένες ή λέξεις που περιέχουν φωνήεντα μακρόχρονης ή βραχύχρονης διάρκειας. Με την τοποθέτηση ενός οπτικού σημειώματος στο σημείο τονισμού διευκολύνεται η ακουστική διαφοροποίηση.

Στην ισπανική γλώσσα υπάρχει σύστημα τονισμού που προσεγγίζει το μονοτονικό σύστημα που εισηγήθηκε το Ίδρυμα M. Τριανταφυλλίδη. Ο έλεγχος της σχετικής βιβλιο-

Συνέχεια στην σελίδα 148

Τὸ πρόβλημα τῆς ἀνδεκτικότητας ἐντόμων στὰ ἐντομοκτόνα καὶ ἐρευνητικές προσπάθειες γιά τὴν ἐπίλυσή του

Σημ. Νιάουσας Ἡ Γεωπονικὴ καὶ Δασολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, στὴ συνεδρία τῆς 1989/30.5.80 ὕστερα ἀπὸ πρόταση τῶν καθηγητῶν Δ. Καϊλίδη, Μ.Ε. Τζανακάκη, καὶ Γ. Τερζίδη ἀπεφάσισε ὁμόφωνα νὰ ἀπονείμει τὸν τίτλο τοῦ ἐπίτιμου διδάκτορα στὸν ἐκ Κύπρου Ἑλληνα, κ. Γεώργιο Π. Γεωργίου, τακτικὸ καθηγητὴ τῆς Ἐντομολογίας στὴ Γεωπονικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Καλιφόρνιας στὸ RIVERSIDE.

Ἡ τελετὴ τῆς ἀναγορεύσεως ἔγινε στίς 8 Μαΐου 1981, στὴ Μεγάλῃ αἴθουσα Τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Ἡ συντακτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ περιοδικοῦ εὐχαριστεῖ ἰδιαίτερα τὸν καθηγητὴ κ. Γ. Γεωργίου γιὰ τὴν ἄδεια ποὺ ἔδωσε νὰ δημοσιευθεῖ ἡ πανηγυρικὴ του ὁμιλία στὴν «Νιάουσα» καθὼς ἐπίσης καὶ τὸν καθηγητὴ κ. Μ. Τζανακάκη γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ἔδειξε στὴ δημοσίευσή τῆς ὁμιλίας.

Κύριε Πρότανη, Κύριε Κοσμήτορα
Κύριοι Καθηγητές
Ἀγαπητοὶ Φοιτητές καὶ Φοιτήτριες
Κυρίες καὶ Κύριοι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μὲ εὐγνωμοσύνη καὶ συγκίνηση ἀποδέχομαι τὴν μεγάλῃ τιμὴ ποὺ μοῦ ἀπονέμετε. Στὸν ἀκαδημαϊκὸ κόσμον τοῦ ἐπιστήμονα ὑπάρχουν δύο βασικὲς ἱκανοποιήσεις: ἡ χαρὰ τῆς ἀνακάλυψης καὶ ἡ εὐχαρίστηση τῆς ἀναγνώρισης τοῦ ἔργου του ἀπὸ τοὺς συναδέλφους του. Ὑπὲρ-ῆξατε ἀρκετὰ γενναϊόδοροι νὰ μοῦ προσφέρετε αὐτὴν τὴν ἀναγνώριση καὶ ἡ χειρονομία σας μὲ ἀγγίζει βαθύτατα.

Θὰ ἦταν πολὺ ἐγωϊστικὸ ἐκ μέρους μου ἂν κατὰ τὴν στιγμὴ αὐτὴ ξεχνούσα ἐκείνους ποὺ κατὰ τὸν ἔνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο ἔπαιξαν σημαντικὸ ρόλο τόσο κατὰ τὰ παιδικὰ καὶ ἐφηβικά μου χρόνια ὅσο καὶ μετέπειτα. Ἡ μνήμη μου ταξιδεύει τώρα στὸ ἀγνό, ἡλιοόλουστο καὶ γεμάτο ἀνθρώπινη ζεστασιά περιβάλλον τῆς Κύπρου ποὺ διαμορφώνει τὴν προσωπικότητα τῶν παιδιῶν τῆς μέ στόχο τὰ εὐγενεῖς ἐπιτεύγματα. Ξυπᾷ μέσα μου τὰ γεμάτα ἐνθάρρυνση λόγια τῶν γονιῶν μου ποὺ ἀπὸ καιρὸ εἶναι θαμμένοι στὸ χῶμα ποὺ τώρα πατιέται ἀπὸ κατακτητές. Μοῦ θυγιάζει δασκάλους ποὺ ὑπομονετικὰ ἐνσπύλαξαν στοὺς μαθητές τους τὴν αὐτοπειθαρχία μὲ τὸ νὰ ἀπαιτοῦν κορυφαίαν ἀτομικὴ μόνωση ὁμηρικῶν στίχων, χιμαικῶν τύπων ἢ πολύπλοκων ἐννοιῶν τῆς ἐξειδικευμένης βιολογίας. Ἀκόμη, ἡ σκέψη μου στρέφεται σὲ μιὰ σύζυγο ποὺ πάντα μὲ στηρίζει καὶ ποὺ ἡ ὑπομονὴ τῆς δὲν γνωρίζει ὅρια.

Σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς εὐεργετικούς παράγοντες, γονιοὺς, δασκάλους, φίλους, σύζυγο, τὴν αἰθέρια Κύπρο καὶ τὴν γενναϊόδορη χώρα ποὺ μοῦ προσφέρθηκε ὡς δεύτερη πατρίδα, ἐκφράζω ἄπειρο σεβασμὸ. Γιατὶ εἴμαστε ὅτι αὐτοὶ μᾶς ἔχουν κάνει: προϊόν τῆς κληρονομικότητος καὶ ἔκφραση τοῦ περιβάλλοντός

μας.

Συνηθίζεται, σὲ περιστάσεις ὅπως ἡ σημερινή, ὁ ἀποδέκτης τῆς διακρίσεως νὰ ἀναπτύσσει σὲ συντομία μερικὲς πτυχὲς τῆς ἐρευνητικῆς του ἐργασίας. Θὰ προσπαθήσω νὰ μὴν γίνω κατάχρηση τῆς ὑπομονῆς σας, ἰδιαίτερα μάλιστα ἀρᾷ μιὰ λεπτομερειακὴ ἀναφορὰ τόσο ἐπίμοχθα ἔχει γίνει ἀπὸ τὸν Καθηγητὴ κ. Τζανακάκη. Ἀντίθετα θὰ περιορισθῶ σ' ἓνα εἶδος ἀναδρομῆς, παρουσιάζοντας ὑποκειμενικὲς κρίσεις καὶ συμπεράσματα καὶ μόνο ἐλάχιστες ποσοτικὲς λεπτομέρειες. Τὰ δεδομένα ὑπάρχουν στὰ δημοσιεύματα. Ἐλπίζω πὼς μιὰ τέτοια θεώρηση τῶν θεμάτων, θὰ ἀποδειχθεῖ ποὺ ἐνδιαφέρουσα.

ΕΝΤΟΜΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Ἀκόμα καὶ πρὶν ὁ ἄνθρωπος ἀνακαλύψει πὼς μποροῦσε νὰ συλλέγει τοὺς σπόρους τῶν φυτῶν καὶ νὰ τὰ καλλιεργεῖ κατὰ βούληση, θὰ πρέπει ἀναμφίβολα νὰ εἶχε ἀντιληφθεῖ ὅτι μερικὰ παράξενα στὴν ὥψη ζώηρια — ἐντομα ποὺ σέρνονταν ἢ πετοῦσαν ἢ πετοῦσαν — καταβρόχθιζαν τοὺς ἐλκεκτοὺς του σπόρους στὰ χωράρια καὶ κατέστρεφαν τὰ εὐγευστα φρούτα ποὺ τοῦ ἄρεσε νὰ μαζεύει στὰ δάση. Θὰ πρέπει ἀναμφίβολα νὰ τοῦ προξενούσαν ἐνόχληση μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ

τὰ ἔντομα ὅταν σέρονταν στό σῶμα του, ὅταν τὸν ξυπνοῦσαν τὴ νύχτα μὲ τὸν ἐξοργιστικό τους βόμβο, ὅταν προσγειώνονταν πάνω του σὲ ἀναζήτησι τοῦ αἱματός του καὶ ὅταν ἴσως τοῦ μετέδιδαν κάποια ἐξουθενωτική ἀσθένεια ὅπως τὴν ἐλονοσία, τὴ φιλαρίαση, τὸν ζιτρίνο πυρετὸ καὶ ἄλλες. Σὲ γενεαλογικὴ κλίμακα, τὰ ἔντομα ἐμφανίστηκαν ἐκατομμύρια χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ εἶχαν σ' ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια ἀναπτύξει τέτοιους μηχανισμούς προσαρμογῆς πού ἀποτελέσαν ἐμπόδιο γιὰ τὸν ἄνθρωπο σὲ κάθε βῆμα τῆς πορείας του μέσα στό χρόνο.

Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ ἔντομα ἀνταγωνίζονται μεταξὺ τους γιὰ τὰ ἀγαθὰ τῆς φύσεως γιὰ ἐκατομμύρια χρόνια καὶ τὰ ἀποτελέσματα σ' αὐτὸν τὸν ἀνταγωνισμό εἶναι μὲ μεγάλη διαφορὰ ὑπὲρ τῶν ἐντόμων. Ἡ πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἐντόμων διακημαινόταν σὲ συνάρτησι μὲ τὸ κλίμα, τὴ διαθέσιμη ποσότητα τροφῆς καὶ τὸν ἀνταγωνισμό ἀπὸ ἄλλα ζωικά εἶδη. Ἡ πυκνότητα τοῦ ἀνθρώπινου πληθυσμοῦ μὲ τὴ σειρά της ἐπηρεαζόταν ἰσχυρὰ ἀπὸ τὶς διακυμάνσεις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἐντόμων καὶ τὶς ἀπ' αὐτὸν ἀντίστοιχες ἀλλαγές στὴ διαθέσιμη τροφή, καθὼς καὶ τὴν ἐπέλευσι ἀνθρώπων ἀσθενειῶν πού προσέρχονταν ἀπὸ τὰ ἔντομα. Αὐτὴ ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἐγκατάλειψι τοῦ ἀνθρώπου στὶς διακυμάνσεις τῆς δραστηριότητος τῶν ἐντόμων συνεχίστηκε ἀναλλοίωτη, μέχρι καὶ πρὶν λίγες μόνο δεκαετίες. Ἡ λογοτεχνία τῆς βιβλικῆς περιόδου ἀναφέρεται σὲ ὁρδὲς ἀκρίδων, πού καταβρόχθιζαν τὶς σοδεῖς δημιουργώντας λιμὸ καὶ προκαλώντας μετακινήσεις πληθυσμῶν. Λέγεται ὅτι ἡ ἐλονοσία ἦταν ἡ αἰτία τῆς παρακμῆς τῆς Ρώμης ὅταν τὸ ἀρκευτικό σύστημα τῆς κεντρικῆς Ἱταλίας παραμελήθηκε καὶ ἀφρόθηκε

νὰ μετατραπῇ σὲ ἑλὴ παραγωγῆς κουνουπιῶν.

Μία μικρὴ μεταβολὴ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου σ' αὐτὸ τὸν ἀντισταγωνισμό του μὲ τὰ ἔντομα ἐπιτελέχθηκε στὴν ἀρχαιότητα ὅταν ἀνακαλύφθηκε ὅτι τὸ θειάφι εἶχε κάποιες ἐντομοκτόνες ιδιότητες. Στὸ πρῶτο πρόσφατο παρελθόν, πρὶν ἓνα αἰῶνα περίπου, ὁ ἄνθρωπος ἀνακάλυψε ὅτι τὰ κοπανισμένα ἄνθη τοῦ πύρεθρου, τὸ ἄρσενικὸ καὶ τὸ πετρέλαιο εἶχαν ἐπίσης ἐντομοκτόνες ιδιότητες. Καὶ ἔτσι ὁ ἄνθρωπος ἄρχισε τὶς προσπάθειές του νὰ περιορίζει τοὺς πληθυσμούς τῶν ἐντόμων μὲ τὴν χρῆσι τέτοιων φυσικῶν ἐντομοκτόνων. Ἡ ἀνακάλυψι τοῦ D. D.T. καὶ ἡ χρησιμοποίησί του ἀπὸ τὰ μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ 1940, γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ MUELLER τιμήθηκε μὲ τὸ βραβεῖο Νόμπελ Χημείας, ὑπῆρξε ἀναμφίβολα ἡ ἀρχὴ μιᾶς νέας ἐποχῆς στὶς προσπάθειες τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐλέγξει τὸ βιολογικὸ του περιβάλλον. Ἐκαντοῦδες ὁργανικά ἐντομοκτόνα ἔχουν συντεθεῖ κατὰ τὰ τελευταῖα 40 χρόνια καὶ ἡ χρῆσι τους ἔχει καταστῇ τόσο κοινὴ πρακτικὴ στὴ γεωργία ὅσο ἡ ἄρδευσι καὶ ἡ λίπανσι.

Μικρὴ ἀμφιβολία ὑπάρχει γιὰ τὸ ὅτι οἱ ἀνακαλύψεις αὐτὲς ἔχουν συμβάλει τεράστια στὴν κλίσι τῆς πλάστιγγας ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἔχουν σὲ μεγάλο βαθμὸ καταστῇ ἡ αἰτία τῆς ὑπέριστρης αὐξήσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, τῆς μειωμένης παρουσίας ἀσθενειῶν καὶ ἔμμεσά τῆς ἐκρηκτικῆς αὐξήσεως τοῦ ἀνθρώπινου πληθυσμοῦ. Δὲν εἶναι πρόθεσί μου νὰ ἀπαριθμήσω ἐδῶ τὰ ὀφέλη πού εἶναι φανερά ἀλλὰ νὰ ἐπισημάνω ὅτι ἡ περιφανὴς τεχνολογικὴ νίκη τοῦ ἀνθρώπου πάνω στοὺς βιολογικοὺς του ἀνταγωνιστὲς βρίσκεται τώρα σὲ κίνδυνον σὰν ἀπὸτέλεσμα τῆς ἀναπτύξεως ποικιλιῶν ἐντόμων πού εἶναι ἀνθεκτικὰ στὰ

ἐντομοκτόνα καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἱκανὰ νὰ ἐπιβιώσουν παρὰ τὴν αἰρουσία ἐντομοκτόνων στοὺς περιβάλλον τους.

ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ

Ὅπως ἀναμφίβολα γνωρίζετε, τὸ φαινόμενο τῆς ἀνθεκτικότητος (τοῦ ἐθισμού) δὲν περιορίζεται στὰ ἔντομα. Συναντᾶται σὲ σχετικὰ ἀπλὲς μορφές ὅπως στὰ βακτήρια καθὼς καὶ σὲ ἀναπτυγμένες μορφές ὅπως στὰ φυτὰ καὶ τὰ θηλαστικά. Ἐπιρεάζει τὴν ἀποτελεσματικότητα διαφόρων χημικῶν προϊόντων πού εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τὴ δράσι τους ὡς ἀντιβιοτικά, ἀντιελονοσιακά, κοκκιδιοστατικά, ἐντομοκτόνα, μυκητοκτόνα, ζιζανιοκτόνα, τροφικοκτόνα κ.ἄ. ἔχει ἐπίσης ἀποδειχθεῖ ὅτι ἐνῶ ἡ ἱκανότητα γιὰ ἀνάπτυξι ἀνθεκτικότητος εἶναι γενικὴ, εἶναι τὰ χημικά παρασκευάσματα πού ἐπιστρατεύτηκαν ὡς ἐντομοκτόνα, πού ἔχουν ξεπεράσει τοὺς στόχους τους καί, μὲ τὴν εὐρεία ἐξάπλωσί τους στοὺς περιβάλλοντες, ἔχουν ἐπιλέξει γιὰ ἀνθεκτικότητα ἀνάμεσα σὲ κάθε τύπο ὁργανισμοῦ, ἀπὸ τὰ βακτήρια μέχρι τὰ θηλαστικά. Πράγματι, δὲν θὰ ἦταν λάθος νὰ θεωρήσουμε τὴν παρουσία τῆς ἀνθεκτικότητος σὰν τὸν δείκτη τῆς μόλυνσεως τοῦ περιβάλλοντος. Ἐρ' ὅσον ἡ ἀνθεκτικότητι δὲν δημιουργεῖται παρὰ μόνο μὲ τὴν ἀπ' εὐθείας καταστροφὴ μέρους τοῦ ἐπηρεαζόμενου πληθυσμοῦ, αὐτὸ ἀναμφίβολα συνεπάγεται καὶ εἰδικὴ εὐθύνη γιὰ τὴν ἐπιστήμη μας.

Χρονολογικὰ ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰδῶν τῶν ἀρθροπόδων (ἐντόμων καὶ ἀκάρων) πού ἔχουν ἀναπτύξει ἰδιότητες ἀνθεκτικότητος ἔχει ἐμφανίσει μιὰ καταπληκτικὴ αὔξισι ἀπὸ τὸ 1950, πού συγκρίπτεται μὲ τὴν αὐξανόμενη ἐξάφρτίσι μας ἀπὸ τὰ χημικά ἐντομοκτόνα, καὶ τώρα περιλαμβάνει τουλάχιστον 432 εἶδη ἀρθροπόδων. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ πε-

ριλαμβάνονται σχεδόν ὅλα τὰ σημαντικά εἶδη ἐντόμων πού καταστρέφουν τὶς καλλιέργειες καὶ ὅλα τὰ σημαντικά εἶδη ἐντόμων πού μεταδίδουν ἀρρώστειες στὸν ἄνθρωπο. Μιά παρόμοια κατάσταση βρῖσκεται σὲ ραγδαία ἐξέλιξη μὲ τὰ μηχανοκτόνα καὶ τὸ πρόβλημα ἀρχισε νὰ ἐμφανίζεται ἐπίσης μὲ τὰ ζιζανιοκτόνα.

Τὸ πρόβλημα ἐπιδεινώνεται λόγω τῆς ἱκανότητας τῶν ἐντόμων νὰ ἀναπτύσσονται καὶ νὰ διατηροῦν πολλοὺς καὶ διαφορετικοὺς μηχανισμοὺς ἀνθεκτικότητας καὶ νὰ εἶναι ἔτσι ἱκανὰ νὰ ἀντιστέκονται ταυτόχρονα σὲ διάφορους τύπους ἐντομοκτόνων. Ὁ ἀριθμὸς τέτοιων περιπτώσεων τῆς οὕτω καλουμένης «πολλαπλῆς ἀνθεκτικότητας» ἔχει ἀυξηθεῖ προοδευτικά ἔτσι πὺ ἀπὸ τὰ 442 εἶδη τῶν ἀρθροπόδων πού ἔχουν ἀναπτύξει ἀνθεκτικότητα, 53 εἶδη ἀνθίστανται σὲ 3 ἀπὸ τὶς 5 βασικὲς κατηγορίες τῶν ὑπαρχόντων ἐντομοκτόνων καὶ 25 εἶδη ἀνθίστανται σὲ 4 κατηγορίες (DDT, κυκλοδιένια, ὁργανοφωσφορικά καὶ καρβαμιδικά). Πρόσφατα, 10 εἶδη ἀνέπτυξαν ἀνθεκτικότητα στὸ πιὸ νύο εἶδος ἐντομοκτόνων, τὰ πυρεθροειδῆ, ἔτσι πὺ νὰ εἶναι τώρα ἱκανὰ νὰ ἀνθίστανται σὲ ὅλες τὶς βασικὲς κατηγορίες ἐντομοκτόνων.

Οἱ συνέπειες τῆς ἀνθεκτικότητας εἶναι πολὺ πτωχὲς. Τὸ κόστος τῆς ἀνακαλύψεως ἐνὸς ἐντομοκτόνου καὶ παραγωγῆς του γιὰ μαζικὴ χρῆση ἔχει ἀνέλθει ἀπὸ περίπου 1 ἑκατομμύριο δολάρια τὸ 1956 σὲ 13 ἐκ. τὸ 1976 καὶ σὲ περίπου 20 ἐκ. σήμερα. Ἄν λάβουμε ὑπ' ὄψη καὶ τὴν μειωμένη διάρκεια χρήσεως τῶν νέων παρασκευασμάτων λόγω τῆς σταθερὰ ἐπιταχυνόμενης ἱκανότητας τῶν πληθυσμῶν νὰ διευρύνουν τὸ φάσμα τῆς πολλαπλῆς ἀνθεκτικότητάς των, αὐτοὶ οἱ οἰκονομικοὶ λόγοι ἔχουν προκαλέσει σημαντικὴ μείωση

στὸν ἀριθμὸ τῶν καινούργιων ἐναλλακτικῶν ἐντομοκτόνων τὰ ὁποῖα ἀνακαλύπτονται. Θὰ πρέπει νὰ τονίσω πάντως ὅτι ἀπὸ τὸ 1977 ἕνας μικρὸς ἀριθμὸς ἐντομοκτόνων ἐντελῶς νέων τρόπων δράσεως ἔχει ἀνακαλυφθεῖ καί, ὅπως θὰ ἐξηγήσω ἀργότερα, ἔχει προκαλέσει ἔνταση τῆς ἐρευνητικῆς προσπάθειας πρὸς τὴν κατεύθυνση διαμορφώσεως τρόπων χρήσεως τῶν ὥστε νὰ καθυστερεῖται ἢ νὰ ἀποκλείεται ἡ ἀνάπτυξη ἀνθεκτικότητας.

Ἀκόμα μιὰ προφανὲς συνέπεια τῆς ἀνθεκτικότητας εἶναι ἡ ἀυξημένη δαπάνη τῆς καταπολέμησης πὺ συνεπάγεται ἡ ἀύξηση τῆς δόσεως καὶ ἡ πιὸ συχνὴ χρῆση ἐντομοκτόνων. Σὲ μερικὲς τροπικὲς περιοχὲς οἱ βαμβακοκαλλιέργειες ψεκάζονται περὶ τὶς 30 φορές κατὰ τὴν ἐξώμηνη περίοδο τῆς ἀναπτύξεώς τους. Ὅταν τὸ ἐντομοκτόνο καταστῇ ἀνίσχυρο καὶ τελικὰ ἐγκαταλειφθεῖ, μιὰ στρόφη πρὸς κάποιο καινούργιο φάρμακο, ἂν εἶναι διαθέσιμο, συνήθως σημαίνει ὑψηλότερο κόστος. Νέα παρασκευάσματα ἐντομοκτόνων ἀντιπροσωπεύουν πολὺ μεγαλύτερη ἐπενδυτικὴ δαπάνη ἀπὸ τὴ βιομηχανία, πὺ πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ στὸ βραχύτερο δυνατό χρονικὸ διάστημα, κατὰ προτίμηση μέσα σὲ 5 τὸ πολὺ χρόνια, προτοῦ δηλαδὴ ἀναπτυχθεῖ διαδεδομένη ἀνθεκτικότητα. Ἡ λιανικὴ τιμὴ πωλήσεως τῶν νέων πυρεθροειδῶν ἐντομοκτόνων μὲ βάση τὸ ἕνα κιλὸ εἶναι εἰκοσαπλάσια τῆς τρέχουσας τιμῆς τοῦ DDT. Αὐτὴ ἡ ἀύξηση τοῦ κόστους δὲν ἐξισορροπεῖται ἀπὸ τὴν τριπλάσια μέχρι πενταπλάσια τοξικότητα τῶν πυρεθροειδῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀπὸ τὴν ἀντιστοίχως μικρότερη δόση πὺ ἀπαιτεῖται κατὰ στρόφημα.

Ἡ μειωμένη διαθεσιμότητα νέων ἐντομοκτόνων ἐναντίον ἀνθεκτικῶν φυλῶν καὶ τὸ σημαντικὰ ψηλότερο

κόστος τους ἔχουν προκαλέσει τὴν ἐγκατάλειψη ὀρισμένων καλλιεργειῶν, εἰδικότερα βαμβακιοῦ, σὲ μερικὲς περιοχὲς, ὅπως γιὰ παράδειγμα στὸ βορειοανατολικὸ Μεξικὸ καὶ νοτιοδυτικὸ Περού. Παρόμοια προβλήματα σὲ πολλὲς ἄλλες περιοχὲς τοῦ κόσμου ὑπονομεύουν τὴν γεωργικὴ παραγωγή σὲ μιὰν ἐποχὴ ὅπου οἱ ραγδαῖα ἀυξανόμενοι ἀνθρώπιοι πληθυσμοὶ ἀπαιτοῦν ἀκόμα μεγαλύτερη παραγωγή τροφίμων.

Στὸν τομέα τῆς δημόσιας υγείας, τὶς θεαματικὲς ἐπιτυχίες τοῦ ἀγώνα ἐξαλείψεως τῆς ἐλονοσίας πὺ ἐπιτεύχθηκαν κυρίως στὶς πιὸ πλούσιες περιοχὲς κατὰ τὴν περίοδο 1950 — 1970 ἔχει διαδεχθεῖ μιὰ δεκαετία στασιμότητας λόγω τῆς ἀναπτύξεως ἀνθεκτικότητας τῶν ἀνωφελῶν κουνουπιῶν στὰ οἰκονομικῶς προσιτὰ ἐντομοκτόνα. Ἐτσι, ἐνῶ πολλοὶ πληθυσμοὶ στὸν κόσμον ἀπολαμβάνουν τώρα ἕνα ὑψηλὸ ἐπίπεδο ἀρτηρίας ἀγαθῶν, ἑκατομμύρια ἀνθρώπων σὲ ἄλλες περιοχὲς, στὶς τροπικὲς καὶ ἡμιτροπικὲς χώρες, ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν κάτω ἀπὸ τὴ μόνιμη ἀπειλὴ ἀσθενειῶν πὺ ὀφείλονται σὲ ἔντομα. Σύμφωνα μὲ στατιστικὰ στοιχεῖα τῆς Διεθνούς Ὁργανώσεως Ὑγείας 450 ἐκ. ἀνθρώπων πεθαίνουν πρόωρα κάθε χρόνο ἀπὸ ἐλονοσία, 250 ἐκ. ἀπὸ φιλάριαση καὶ πολλὰ ἄλλα ἑκατομμύρια ἀπὸ ἄλλες ἀσθένειες πὺ μεταδίδονται ἀπὸ ἔντομα.

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΕΡΕΤΝΩΝ

Τὸ προσωπικὸ μου ἐνδιαφέρον στὸ θέμα τῆς ἀνθεκτικότητας ξεκίνησε πρὸς τὸ τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ 50 ὅταν ἀρχισα τὶς ἐρευνές μου στὸ RIVERSIDE. Αὐτὸ τὸ ἐνδιαφέρον μετατράπηκε σὲ ολοκληρωμένη ἀφοσίωση μερικὰ χρόνια ἀργότερα καθὼς γινόμενα μάρτυρας τῆς δυστυχίας πὺ προκαλεῖ ἡ ἐλο-

μὲ μηδαμινὸ ἀκόμα σὲ ἄλλους;

Μὲ τὴν χρῆση ἀντιθέτων περιπτώσεων ἀνθεκτικότητας ὑπὸ διάφορες συνθήκες περιβάλλοντος, ἔχομε ἐπισημάνει τὶς γενετικές, ἠθολογικὲς καὶ πρακτικὲς παραμέτρους ποὺ καθορίζουν τὸν ρυθμὸ ἐξελίξεως τῆς ἀνθεκτικότητας καὶ ἔχομε ποσοστολογήσει τὴν σχετικὴ σημασία τῆς κάθε μιᾶς παραμέτρου μὲ τὴν χρῆση μαθηματικῶν προτύπων σὲ κομπιούτερ. Τελικὰ, τὰ λαμβανόμενα ἀποτελέσματα χρησιμοποιήθηκαν στὴν ἀνάπτυξη ὁλοκληρωμένου μοντέλου γιὰ πρόγνωση τῆς δυνατῆς διαδρομῆς τῆς ἀνθεκτικότητας ὑπὸ πραγματικὲς συνθήκες σὲ πληθυσμὸς τοῦ κοινουπιτοῦ CULEX TAR SALIS. Μεγάλον ἐνδιαφέρον καὶ ἀξιόλογη πρόοδος ἔχει ἐπιδειχθεῖ σ' αὐτὸν τὸν τομέα τὰ λίγα τελευταῖα χρόνια. Προγράμματα τῆς (οὕτω καλουμένης) ὁλοκληρωμένης ἀντιμετώπισεως ἐντόμων σχεδὸν ἀπαραιτήτως τώρα προνοοῦν γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς ἀνθεκτικότητας ὡς ἐνὸς ἀπὸ τοὺς κυρίους στόχους τῶν.

Τελικὰ ἡ συσσωρευθεῖσα γνώση πάνω στοὺς μηχανισμοὺς καὶ τὴν δυναμικὴ τῆς ἀνθεκτικότητας καὶ οἱ πρόσφατες συνθέσεις μικροῦ ἀριθμοῦ χημικῶν ἐνώσεων μὲ νέους τρόπους δράσεως ἔχουν ἐπαναφέρει τὸ ζήτημα τοῦ κατὰ πόσον ἡ ἀνάπτυξη ἀνθεκτικότητας μπορεῖ νὰ ἐπιβραδυνθεῖ ἢ νὰ ἀποφευχθεῖ μὲ τὴν χρῆση ὁρισμένων ἐντομοκτόνων σὲ μείγ-

ματα ἢ ἐκ περιτροπῆς. Τέτοιες ἔρευνες ἔχουν γίνῃ περισσότερο προσεγγιστικὰ μὲ τὶς παρατηρήσεις μας μιᾶς ἀρνητικῆς συσχετίσεως μεταξὺ ἀνθεκτικότητας πρὸς τὰ πυρεθροειδῆ καὶ τὰ ὀργανοφωσφορικά παρασκευάσματα. Τὰ μέχρι σήμερα ἀποτελέσματα εἶναι πολὺ ἐνθαρρυντικὰ καὶ δικαιολογοῦνται βίαια ἐλπίδες γιὰ τὸ κοντινὸ μέλλον.

Γενικὰ, πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ τονίσω πῶς παρ' ὅλον ὅτι εἴμαστε σήμερα πολὺ καλύτερα ἐροδιασμένοι μὲ περιστατικὰ καὶ γνώση, παρὰ στὸ παρελθόν, γιὰ νὰ ἐπιτελέσουμε πρόοδο στὴν δημιουργία ἀντιμετρώων κατὰ τῆς ἀνθεκτικότητας, τὸ πρόβλημα πολὺ ἀτέχει ἀπὸ τὸ νὰ ἔχει ἐπιλυθεῖ. Στὴν πραγματικότητά ἡ μεγάλη ποικιλία ἐντόμων καὶ οἱ πολλαπλὲς διαφορὲς τοῦ οἰκολογικοῦ περιβάλλοντος στὸ ὁποῖο χρησιμοποιοῦνται τὰ ἐντομοκτόνα καθιστοῦν βέβαιον ὅτι ἡ κάθε σημαντικὴ περίπτωση θὰ πρέπει νὰ μελετηθεῖ ξεχωριστά. Ἡ κατάσταση αὐτὴ μιᾶς κάνει νὰ προβλέψουμε ὅτι μεγαλύτερος ἀριθμὸς ἀνθρώπων ἐιδικευμένων στὴν τοξικολογία καὶ τὴν ἀνθεκτικότητα θὰ ἀπαιτεῖται στὸ μέλλον.

Αὐτὴ θὰ ἦταν μιὰ καλὴ εὐκαιρία νὰ δώσω μερικὲς συμβουλὲς στοὺς σπουδαστὲς καὶ στοὺς νέους ἐρευνητές: Ἐκλέξατε ἓνα ἐμπνέοντα τομέα γιὰ τὴν ἐρευνά σας. Ἄν γιὰ πρακτικὸς λόγους αὐτὸ ποὺ κάνε-

τε τώρα δὲν εἶναι ἡ καλύτερη ἐκλογή γιὰ σᾶς, κάμειτὲ το νὰ γίνῃ συναρπαστικόν. Ἐνα ἐνδιαφέρον θέμα θὰ σᾶς δημιουργήσῃ κίνητρα καὶ θὰ σᾶς ἀνταμειφῇ πλούσια μὲ ἱκανοποίηση καὶ τὴν αἴσθησιν τῆς πληρότητας. Ἐπιμείνατε στὸ θέμα σας ἀλλὰ ταυτόχρονα διατηρεῖτε ἐλαστικότητα ὥστε νὰ ἐκμεταλλευεῖτε νέες καταστάσεις ποὺ θὰ παρουσιασθοῦν. Ἐπενδύετε στὴν ἐιδικότητά σας. Γράφετε ἐπισκοπήσεις τοῦ θεματὸς σας σὲ ἀξιόλογα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καὶ καταστήτε τὸν ἑαυτό σας ἀναγνωρισμένο πρωτοπόρο στὸν τομέα σας. Ἡ ἐπαγγελματικὴ πρόοδός σας θὰ εἶναι ἓνα φυσικὸ ἐπακόλουθον τῆς παραγωγικότητάς σας. Κάποτε στὴ διαδρομὴ σας θὰ συνειδητοποιήσετε ὅτι δὲν ὑπάρχει στὴν ζωὴ ἀσχολία ποὺ νὰ δίδῃ περισσότερη ἱκανοποίηση ἀπὸ τὴν ἔρευνα καὶ τὴ μετάδοσιν τῆς γνώσεως στοὺς ἄλλους.

Τελειώνοντας θὰ ἤθελα καὶ πάλιν νὰ σᾶς εὐχαριστήσω γιὰ τὴν εὐκαιρία ποὺ μοῦ προσφέρατε νὰ μοιρασθῶ τὶς σκέψεις μου μαζί σας καὶ γιὰ τὴν τιμὴ τῆς διακρίσεως. Αὐτὴ ἡ διάκριση ἀποκτᾷ μεγαλύτερη ἀξία γιὰ μένα γιατί προέρχεται ἀπὸ πανεπιστήμιον τῆς πατρίδας. Μεγαλύτερη ἀξία γιατί προέρχεται ἀπὸ τοὺς καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης γιὰ τοὺς ὁποίους τρέφω μεγάλον σεβασμὸν τόσο γιὰ τὰ ἐρευνητικὰ τοὺς ἐπιτεύγματα ὅσο καὶ τὶς ἀνθρωπιστικὰς τοὺς ἀξίες.

Ἡ ἀξία τῶν λαχανικῶν στή διαίτα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τεράστια.

Τὰ λαχανικά ἐφοδιάζουν τὸν ἄνθρωπο μὲ μερικά στοιχεῖα ποὺ ἀπουσιάζουν ἀπὸ ἄλλες τροφές. Οὐδετεροποιοῦν τὰ προϊόντα ὀξέων ποὺ παράγονται ἀπὸ τὴν πέψη τῶν κρεάτων, τυριῶν καὶ ἄλλων τροφῶν. Βοηθοῦν πάρα πολὺ τὴ χώνεψη καὶ θεραπεύουν τὴ δυσκοιλιότητα. Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσες πηγές ἀπὸ μεταλλικά στοιχεῖα ποὺ χρειάζεται τὸ ἀνθρώπινο σῶμα. Εἰδικότερα εἶναι πλούσια σὲ ἀσθέστιο καὶ σίδηρο καὶ πολὺ ὠφέλιμες πηγές σὲ θιταμίνες.

Τὰ λαχανικά γενικὰ δὲν μᾶς δίδουν σὲ μεγάλο βαθμὸ πρωτεΐνες ὑδατάνθρακες καὶ λίπη ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ξηρὰ ὀσπρία, φασόλια, μπιζέλια, φακὲς καὶ σόγια ποὺ εἶναι πλούσια σὲ πρωτεΐνες. Ἐνῶ οἱ πατάτες, γλυκοπατάτες, καρόττα καὶ τεύτλα εἶναι ἐνδιαφέροντα σὰν πηγές ὑδατανθράκων.

Δέκα μεταλλικά στοιχεῖα χρειάζεται τὸ ἀνθρώπινο σῶμα. Ἐρευνες ἔδειξαν ὅτι τὸ ἀσθέστιο, ὁ φώσφορος καὶ ὁ σίδηρος ἐκτὸς ἀπὸ μικρὲς ἐξαιρέσεις εἶναι τὰ μόνα μεταλλικά στοιχεῖα ποὺ δὲν βρίσκονται στὶς τροφές σὲ ποσότητες ἱκανοποιητικὲς γιὰ τὸ σῶμα. Ἐνῶ τὰ πράσινα λαχανικά εἶναι ἐνδιαφέρουσες πηγές ἀπὸ τὰ μεταλλικά αὐτὰ στοιχεῖα ὅπως καὶ ἀπὸ ἄλλα στοιχεῖα.

Συγκεκριμένες ποσότητες τροφῆς εἶναι χρήσιμες γιὰ τὸ γέμισμα τοῦ στομάχου καὶ μιὰ καλὴ ὑγεία. Τὰ περισσότερα λαχανικά ἰδίως τὰ φυλλώδη ὅπως τὰ σέλινα, τὰ λάχανα, τὸ σπανάκι, τὸ μαρούλι καὶ ἄλλα χαρακτηρίζονται ἀπὸ μεγάλη περιεκτικότητα νεροῦ καὶ σχετικὰ μεγάλη περιεκτικότητα σελουδόξης ἢ ἰνῶν. Λόγω τῶν μεγάλων κυττάρων καὶ τοῦ μεγάλου ὄγκου τους τὰ φυλλώδη λαχανικά καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ

Ἡ διαιτητικὴ ἀξία τῶν λαχανικῶν

ριζωματώδη βοηθοῦν τὴν πέψη καὶ πέπτονται εὐκολότερα ἀπὸ τὶς συμπακνωμένες τροφές.

ΤΑ ΛΑΧΑΝΙΚΑ ΣΑΝ ΠΗΓΕΣ ΒΙΤΑΜΙΝΩΝ

Τὸ ὄνομα θιταμίνη δόθηκε σὲ μιὰ ὁμάδα θρεπτικῶν ὑλικῶν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ λίπη, τὶς πρωτεΐνες, τοὺς ὑδατάνθρακες καὶ τὰ ἄλατα, ποὺ βρίσκονται σὲ μικρὲς ποσότητες σὲ φυσικὰ θρεπτικά ὑλικά, καὶ σχετίζονται μὲ τὴν ἀνά-

Δρος Νικ. Ι. Σπάρτον
καθηγητοῦ τῶν KATEE
Θεσσαλονίκης

πτυξη, τὴν ἀναπαραγωγή καὶ τὴ διατήρηση τῆς ὑγείας.

Πράσινα καὶ κίτρινα λαχανικά εἶναι ἐνδιαφέρουσες πηγές τῆς θιταμίνης Α ποὺ δίδουν οἱ κυριότερες ὁμάδες τροφῶν. Δίδουν ἐπίσης 25% ἀπὸ τὸ ἀσκορβικό ὀξύ καὶ ἀρκετὲς ποσότητες ἀπὸ θιταμίνη, νιασίνη καὶ φολικό ὀξύ. Οἱ πατάτες καὶ γλυκοπατάτες δίδουν 16% ἀπὸ τὸ ἀσκορβικό ὀξύ ἐνῶ τὰ ἐσπεριδοειδῆ καὶ οἱ τομάτες δίδουν 34%. Λαχανικά μὲ μεγάλη περιεκτικότητα σὲ θιταμίνη Α εἶναι τὰ καρόττα, τὰ τάρνιπς, τὸ σπανάκι, οἱ γλυκοπατάτες, τὰ τεύτλα, ἡ πράσινη μoustάρδα (κάρδαμο), τὰ κολοκυθάκια καὶ τὰ μπρόκολα. Πρέπει νὰ τονιστεῖ ὅτι οἱ ποσότητες θιταμίνης ἐκφράζονται σὲ χιλιοστά τοῦ γραμμαρίου.

Ἐνα λαχανικὸ μπορεῖ νὰ εἶναι πλούσιο σὲ θιταμίνες ἀλλὰ ὅταν

τρώγεται σὲ μικρὲς ποσότητες ἀπὸ τὸν καταναλωτὴ τότε θὰ χρειαστοῦν καὶ ἄλλες πηγές ἐφοδιασμοῦ.

Ἐνα κιλό πράσινες πιπεριὲς περιέχει περίπου δεκατέσσαρες φορές περισσότερα χιλιοστογραμμάρια ἀσκορβικοῦ ὀξέος ἀπὸ ἓνα κιλό πατάτες, ἀλλὰ ὁ μέσος καταναλωτὴς παίρνει περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται ἀπὸ τὶς πατάτες παρὰ ἀπὸ τὶς πιπεριὲς γιὰτὶ καταλίσκει περισσότερες πατάτες.

Ἡ κατὰ κεφαλὴ κατανάλωση λαχανικῶν ἐκτὸς τῆς πατάτας ἔχει αὐξηθεῖ χαρακτηριστικὰ ἀπὸ τὸ 1910 καὶ πέρα. Ἡ μεγαλύτερη αὐξηση ὑπάρχει στὶς τομάτες καὶ ἐπὶ φυλλώδη πράσινα λαχανικά στὶς γλυκοπατάτες. Οἱ διαιτολόγοι πιστεύουν ὅτι θὰ αὐξηθεῖ ἀκόμη περισσότερο. Ἔτσι ἡ συνεχῆς αὐξηση λαχανικῶν κατὰ κεφαλὴ μαζί μὲ τὴν αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ αὐξάνει καὶ τὴν παραγωγή λαχανικῶν στὸν κόσμον.

ΘΡΕΠΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ

Σχετικὴ μὲ τὴ θρεπτικὴ ἀξία τῶν λαχανικῶν ἐγιναν ἔρευνες γιὰ νὰ διαπιστωθεῖ ἡ ἐνέργεια ποὺ δίδουν στὸν ὀργανισμό. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν περιεκτικότητά σὲ πρωτεΐνη, ἀσθέστιο, σίδηρο, θιταμίνη Α, Β, Β2 καὶ νιασίνη. Οἱ περιεκτικότητες αὐτὲς ἐκφράστηκαν σὲ ἀναλογίες γιὰ τὴν ἡμερήσια κατανάλωση ἑνὸς μέτρου δραστήριου ἀνθρώπου ποὺ ζυγίζει 70 κιλά. Ἔτσι δοκιμάστηκαν οἱ πε-

ριεκτικότητες αυτών των ούσιων σε 31 από τα κυριότερα λαχανικά. Σάν θάση πάρθηκε ή περιεκτικότητα τους σε ένα κιλό νωπού προϊόντος ή τις απαιτήσεις ενός ανθρώπου για μία ώρα. Ένας πίνακας δείχνει τή μέγιστη και ελάχιστη θρεπτική αξία. Με θάση τήν περιεκτικότητα σε θρεπτικά στοιχεία ενός κιλού νωπού λαχανικού τα κρεμμύδια βρίσκονται στο μέσο σχετικό με τα 31 λαχανικά. Τα κρεμμύδια σε σύγκριση με τα άλλα λαχανικά έχουν ύψηλή τροφική ενέργεια μέτρια σε περιεκτικότητα πρωτεΐνης και πλούσια σε ασθέσιο και ριθοφλαβίνη. Τα κρεμμύδια τρώγονται είτε μεγειρεμένα σάν μέρος της διαίτας είτε σάν θελτιωτικά της γεύσης των φαγητών από όλα σχεδόν τα έθνη του κόσμου. Στήν Αμερική ή κατά κεφαλή κατανάλωση κρεμμυδιών το χρόνο είναι 80 κιλά δηλαδή λίγο μικρότερη από τις τομάτες και το 6ο μεταξύ των λαχανικών. Στήν Ελλάδα είναι 8,5 κιλά στήν Ισπανία 7,2 κιλά στο Ισραήλ 6,4, στήν Τουρκία 6,15 κιλά, στήν Αίγυπτο 4,5, σ' αυτές τις ποσότητες δέν περιλαμβάνονται τα κρεμμύδια που παράγονται στους σπιτικούς λαχανόκηπους.

Η μυρουδιά που προέρχεται από αυτούς που τρώνε κρεμμύδια ή σκόρδα θγαίνει από μικροτεμαχίδια που μένουν στο στόμα και όχι από τήν άναπνοή. Όταν θουρτσίσει κανείς το στόμα του με σαπουνι όδοντόπαστας ή πλύνει το στόμα του με 30% οινόπνευμα τότε εξαφανίζεται ή μυρουδιά.

Από έρευνες δείχτηκε ότι τα προϊόντα απόστάξεως κρεμμυδιού

και σκόρδου έχουν αντιθακτηριακές ιδιότητες. Αυτό προέρχεται από το οργανικό θειάφι που περιέχουν το ίδιο και ή μυρουδιά τους.

ΑΓΓΟΥΡΙΑ — ΚΟΛΟΚΥΘΑΚΙΑ ΠΕΠΟΝΙΑ — ΚΑΡΠΟΥΖΙΑ

Τα κολοκυθώδη (άγγουρια, κολοκύθια, πεπόνια, καρπούζια), έχουν όλα σχετικά μικρή θρεπτική αξία ειδικά σε πρωτεΐνη. Το μεγαλύτερο μέρος της θρεπτικής αξίας τους όφείλεται στα σάκχαρα και τις θιταμίνες. Σε σύγκριση με τα φασόλια ή τα μπρόκολα τα άγγουρια και τα κολοκυθάκια έχουν μικρότερη αξία σε ενέργεια ενώ τα πεπόνια και τα χειμωνιάτικα κολοκύθια έχουν μεγαλύτερη. Από πλευράς θερμίδων σε 100 γραμμάρια ή αναλογία είναι 12 στα άγγουρια μέχρι 41 στα χειμωνιάτικα κολοκύθια και τα πεπόνια.

Η περιεκτικότητα σε πρωτεΐνες είναι μικρή σε σχέση με τα ήλιόσπορα και τα ξηρά φασόλια. Τα κολοκυθάκια είναι μία καλή πηγή από θιταμίνη Α που είναι ίση με τή θιταμίνη Α της γλυκοπατάτας και των νωπών θερυκόκων.

ΛΑΧΑΝΑ — ΚΟΥΝΟΥΠΙΔΙΑ ΜΠΡΟΚΟΛΑ ΛΑΧΑΝΑ ΒΡΥΞΕΛΩΝ

Τα λάχανα, κουνουπίδια, μπρόκολα, λάχανα Βρυξελλών είναι καλλιέργειες που άναπτύσσονται εύκολα σε όλα σχεδόν τα μέρη του κόσμου και σε μεγάλες ποσότητες και σε σχετικά χαμηλές τιμές. Σε πολλές περιοχές με λίγη ή καθόλου παγωνιά τα λάχανα, κουνουπίδια, μπρόκολα και λάχα-

να των Βρυξελλών συλλέγονται όλο το χρόνο σχεδόν.

Σε χώρες με ύψηλό θιοτικό επίπεδο ή κατανάλωση των λαχανικών αυτών λιγοστεύει. Τα λαχανικά αυτά είναι ενδιαφέρουσες πηγές θιταμινών και μεταλλικών στοιχείων. Τα τουρσιά τους για πολλούς αιώνες είχαν άποκτήσει μία φήμη για τή θεραπεία της ψώρας που προκαλείται από έλλειψη θιταμίνης C. Τα κόλρημπι (είδος λάχανου με σαρκώδη θάση) και τα σγουρά λάχανα περιλαμβάνονται μεταξύ των λαχανικών που έχουν μεγάλη περιεκτικότητα σε θιταμίνη C, προθιταμίνη Α και ασθέσιο ενώ τα λάχανα είναι ενδιαφέρουσες πηγές σε θιταμίνη C το χειμώνα και τήν άνοιξη.

Ο άνθρωπος χρειάζεται ύδα-τάνθρακες, λίπη, πρωτεΐνες, θιταμίνες και μεταλλικά στοιχεία. Τα 25% της θιταμίνης C και πάνω από 30% της θιταμίνης Α που χρειάζεται ο άνθρωπος τα δίδουν τα λαχανικά. Για τή θιταμίνη B το ποσοστό είναι 4—5% ενώ για το ασθέσιο και το σίδηρο από 4—6% που δίδονται επίσης από τα λαχανικά.

Έρευνα στήν Ολλανδία απέδειξε ότι από τις θιταμίνες ή θιαμίνη και ή ριθοφλαβίνη 17% και 11% αντίστοιχα προέρχονται από τα λαχανικά όπως το 6% από το ασθέσιο, το 4% από το φωσφόρο και το 12% από το σίδηρο.

Από τους ύδατάνθρακες και τις πρωτεΐνες που χρειάζεται ο άνθρωπος οργανισμός μόνο το 2% προέρχονται από λαχανικά ενώ τα λίπη σπάνια βρίσκονται στα λαχανικά. Η περιεκτικότητα του νερού των λαχανικών είναι μεγάλη ενώ ή αξία τους σε θερμίδες είναι μικρή.

Οἱ ψεῖρες τῆς κεφαλῆς καὶ ἡ καταπολέμησή τους

Δ'

Ἡ ψείρα τῆς κεφαλῆς

Ἐπιστημονικὸ ὄνομα: PEDICULUS HUMANUS CAPITIS DE-GEER.

Ἐπιστημονικά συνώνυμα: P. CAPITIS, P. HUMANUS. ΒΙΟΛΟΓΙΑ, ΣΤΗΝΘΕΙΕΣ

Βρίσκεται κατὰ κανόνα στὸ μέρος τῆς κεφαλῆς ποὺ σκεπάζουν τὰ μαλλιά καὶ μάλιστα στὸ δέρμα τοῦ κρανίου καὶ μεταξὺ τῶν τριχῶν. Πιο συχνὰ βρίσκουμε τὴν ψείρα αὐτὴ καὶ τὰ αὐγά της στὰ πλάγια, πάνω καὶ πίσω ἀπὸ τὰ αὐτιά καὶ στὸ πίσω μέρος τῆς κεφαλῆς, ἀκόμη καὶ πρὸς τὸ λαιμό. Σπανιότερα μπορεῖ νὰ βρεθῇ καὶ σὲ ἄλλα τριχοτά μέρη τοῦ σώματος ὅπως στὰ φρύδια καὶ στὰ γένια.

Ἡ διάγνωση, δηλαδή ἡ διαπίστωση τῆς παρουσίας ψειρῶν στὸ κεφάλι ἐνὸς ατόμου, δὲν εἶναι τόσο εὐκόλη ὅσο μερικοὶ νομίζουν. Ὅταν οἱ ψεῖρες εἶναι λίγες, χρειάζεται προσεκτικὸς ἔλεγχος κάθε τετραγωνικοῦ ἐκατοστοῦ, γιὰ νὰ δοῦμε ἔστω μερικές. Πιο εὐκόλα ἐπισημαίνουμε τὰ αὐγά τους καὶ μάλιστα ὅταν ἔχουν γεννηθεῖ πρὶν ἀπὸ ἑβδομάδες, ὅποτε βρίσκονται σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὴ βάση τῶν τριχῶν. Ἐὰν τὸ αὐγὸ γεννήθηκε πρὶν ἀπὸ μῆνες, θὰ τὸ βροῦμε τόσα περίπου ἑκατοστόμετρα ἀπὸ τὴ βάση τῆς τρίχας, ὅσοι μῆνες ἔχουν περάσει. Τὰ αὐγά διακρίνονται εὐκολότερα σὲ μαλλιά σκοῦρα καὶ δυσκολότερα σὲ μαλλιά ἀνοιχτόχρωμα.

Ἡ ψείρα αὐτὴ εἶναι δραστήρια. Μετακινεῖται εὐκόλα ἀπὸ μία τρίχα

σὲ ἄλλη καὶ μπορεῖ νὰ μεταδοθεῖ ἀπὸ ἓνα κεφάλι σὲ ἄλλο ὅταν τὰ κεφάλια ἢ τὰ μαλλιά τους ἀκουμπούν.

Μπορεῖ ἐπίσης νὰ μεταδοθεῖ ἀπὸ ἓνα σκοῦρο ἢ καπέλλο σὲ ἓνα ἄλλο διπλανό, ὅπως συμβαίνει σὲ ὁμαδικὲς χορμιάστρες στὰ σχολεῖα. Τρίχες μαλλιῶν μὲ ψεῖρες ἢ αὐγά, μπορεῖ νὰ πέσουν στὰ ρούχα ἀμόλυντου ατόμου καὶ νὰ τὸ μολύνουν. Τὰ ψειριασμένα ἄτομα ξόνουν τὸ κεφάλι τους συχνά. Αὐτὸ αὐξάνει τὴν πιθανότητα νὰ πέσουν τρίχες μὲ κόνι-

Τοῦ Μ.Ε. Τζανακάκη
Ἐντομολόγου καθηγητοῦ
Παν/μίου Θεσ/νίκης

δες σὲ κάθε εἶδους ἀντικείμενα ἀπὸ ὅπου μπορεῖ νὰ μολυνθεῖ ἓνα ἄλλο ἄτομο. Συνεπῶς, ἡ ψείρα τῆς κεφαλῆς μπορεῖ νὰ μεταδοθεῖ σὲ ἀμόλυντα ἄτομα μὲ πολλὰ καὶ ποικίλα μέσα καὶ σὲ ποικίλες θέσεις: προσωπικὴ ἐπαρῆ, σκοῦροι, καπέλλα, χτένια ἢ βουρτσες ποὺ δανειζόμαστε, καθίσματα ἢ μαξιλάρια ἡμιορνιαλῶν (γκαρταρῶμετες) καὶ μάλιστα ὅταν τὰ ρούχα ἐκεῖ εἶναι στριμωγμένα. Ἡ δοκιμὴ (πρόβα) ἀντικειμένων ποὺ φοριοῦνται στὸ κεφάλι (περούκες, μαντήλια, σκοῦριες, καπέλλα κ.ἄ) στὰ καταστήματα ποὺ πουλοῦν τὰ εἶδη αὐτά, μπορεῖ νὰ μᾶς ἐφοδιάσει μὲ μία θηλυκὴ ψείρα, ἀρκετὴ γιὰ νὰ δημιουργήσει μιὰ ἀποικία στὸ κεφάλι μας. Ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἐπιπλα στὰ ὁποῖα ἀκουμποῦν ἄτομα ἢ πέφτουν μαλλιά τους μπορεῖ νὰ πιάσουμε ψεῖρες. Τὰ μολυσμένα ρούχα καὶ ἡ συχνὴ συναναστροφή μὲ ἄτομα ποὺ ἔχει ψεῖρες,

ὅπως συχνὰ συμβαίνει στὸ σχολεῖο, στὸ γυμναστήριο, στὴν ἐκδρομὴ, στὴν ἀμμουδιὰ, στὶς αἰθουσες ἀναμονῆς σταθμῶν σιδηροδρόμων ἢ λεωφορείων, στὰ μεταφορικὰ μέσα γενικά (λεωφορεῖα, τραῖνα, πλοῖα, ἀεροπλάνα), μεταξὺ στενῶν φίλων, ἢ μεταξὺ μελῶν μιᾶς οἰκογενείας, εἶναι οἱ συνηθέστεροι τρόποι μετάδοσης τῆς ψείρας τῆς κεφαλῆς καὶ μάλιστα σὲ χορβάτια, σεντόνια ἢ μαξιλάρια στὰ ὁποῖα κοιμήθηκαν ψειριασμένα ἄτομα.

Σὲ φυσικὲς συνθῆκες, δηλαδή σὲ συνθῆκες ποὺ ἰσχύουν γενικά ἐκεῖ ποὺ ζεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ ὑπὸ τὸν ὅρο ὅτι δὲν ἔχομε ταυτόχρονα καὶ ἀξιόλογη προσβολὴ ἀπὸ τὴν ψείρα τοῦ σώματος, ἡ ψείρα τῆς κεφαλῆς δὲν μεταδίδει οὔτε τὸν ἐξναθηματικὸ τύφο, οὔτε τὸν ὑπόστροφο πυρετὸ (10). Συνεπῶς ἡ ὑγειονομικὴ σημασία τῆς ψείρας αὐτῆς περιορίζεται στὶς ἄμεσες ἀντιδράσεις ποὺ προκαλεῖ τὸ νύγμα της, στὴ φραγούρα ποὺ συνεπάγεται καί, σὲ ἄτομα ποὺ ἔχουν πολλὲς ψεῖρες ἐπὶ πολὺ καιρὸ καὶ ἀμειλῶν νὰ τίς καταπολεμήσουν, σὲ δευτερογενεῖς μολύνσεις, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε στὸ προηγούμενο κεφάλαιο.

Τὴν ψείρα τῆς κεφαλῆς τὴ συναντοῦμε πολὺ πιο συχνὰ ἀπὸ τὴν ψείρα τοῦ σώματος. Ψεῖρες τῆς κεφαλῆς βρίσκουμε συχνὰ σὲ ἄτομα καθαρά ἀκόμα καὶ σὲ ἀνεπτυγμένους χῶρες...

Ἀντίθετα μὲ τὴν ψείρα τοῦ σώματος, ποὺ συχνὰ τὴ βρίσκουμε σὲ ἡλικιωμένα καὶ ὄχι καθαρά ἄτομα, δηλαδή σὲ ἄτομα ποὺ ζοῦν κάτω ἀπὸ μὴ ὑγιεινὲς συνθῆκες, ἡ ψείρα τῆς κεφαλῆς ἔχει τὴν τάση νὰ προσβάλλει νεαρά ἄτομα, ἰδιαίτερα παι-

διὰ καὶ μάλιστα κορίτσια, σὲ ποσοστό μεγαλύτερο ἀπ’ ὅτι τοὺς ἐνήλικους καὶ τοὺς ἡλικιωμένους ἀνθρώπους. Ἐπίσης προσβάλλει τὶς γυναῖκες συχνότερα ἀπὸ τοὺς ἄνδρες. Ἐκτός ἀπὸ ὁρισμένους περιπτώσεις χρόνιας, δηλαδὴ μακροχρόνιας προσβολῆς ἀπὸ ψεῖρες, τὰ προσβεβλημένα ἄτομα εἶναι συνήθως καθαρά ἀπὸ ἄλλης πλευρᾶς. Ἄτομα μὲ ἄρθονα μαλλιά εἶναι πρὸ ἐπιδεικτικά στὸ νὰ πιάσουν ψεῖρες τῆς κεφαλῆς ἀπὸ ὅτι ἄτομα μὲ ἀραιὰ μαλλιά. Μὲ βάση τὴν παρατήρηση αὐτή, πολλοὶ νόμιζαν ὅτι ἡ μόνη ἐξήγηση τῆς μεγαλύτερης συχνότητος τῆς ψείρας αὐτῆς σὲ κορίτσια καὶ γυναῖκες ἀπ’ ὅτι σὲ ἀγόρια καὶ ἄνδρες, ἦταν ἀκριβῶς τὸ ὅτι εἶχαν μακρὰ μαλλιά. Ἐν τούτοις, ἡ μόδα τῶν μακρῶν μαλλιῶν στὰ ἀγόρια καὶ στοὺς νεαροὺς, δὲν εἶχε ὡς συνέπεια νὰ προσβάλλονται ἀπὸ τὶς ψεῖρες τῆς κεφαλῆς σὲ ἴσο ποσοστὸ μὲ τὰ κορίτσια. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι καὶ ἄλλοι λόγοι πρὸς ἔχουν σχέση μὲ τὸ φύλο τοῦ ἀνθρώπου, κάνουν τὰ κορίτσια νὰ εἶναι πρὸ κατ’ἀλλῆλα γιὰ τὴν ἐγκατάσταση καὶ εὐδοκίμηση ψειρῶν στὸ κεφάλι τους. Ἡ προτίμηση τῆς ψείρας αὐτῆς γιὰ τὰ παιδιά καὶ τὶς γυναῖκες εἶναι γνωστὴ ἀπὸ χρόνια (20).

ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ

Τὸ συχνὸ βούρτσισμα, χτένισμα καὶ λούσιμο τῶν μαλλιῶν περιορίζουν τὶς ψεῖρες, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ τὶς ἐξαλείψουν. Μὲ ἰδιὸ ὅμως πυκνὸ χτένι (ψειρόχτενο) εἶναι δυνατόν, ἐὰν ἔχοιμε ὑπομονὴ καὶ χτενιστοῦμε πολλὰς φορὰς προσεκτικά, νὰ τὶς ἐξαλείψουμε.

Σήμερα, τὸ καταλληλότερο μέσο γιὰ τὴν καταπολέμηση τῆς ψείρας τῆς κεφαλῆς εἶναι ἓνα λούσιμο, μοῦσκεμα, ψεκασμός, σκόνησιν ἢ ἐπάλειψη τῆς κεφαλῆς μὲ ἓνα ἀπὸ τὰ ψειροκτόνα φάρμακα πρὸς ἀναφέρα-

με....

Σὲ τρεῖς περιπτώσεις κοριτσιῶν σχολικῆς ἡλικίας, τὸ 1975, ἐφαρμόσαμε τὸν ἐξῆς τρόπο καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἦταν πολὺ καλὰ:

Τὸ ἀπόγευμα ἢ τὸ βράδυ ἀραιώσαμε, μὲ νερὸ τῆς βρύσης, ἓνα γαλακτωματοποιήσιμο σκεῦασμα μαλαθεῖου ὥστε, τελικὰ, τὸ ἀραιωμένο γαλάκτωμα νὰ περιέχει 0,10% (ἓνα στὰ χίλια) δραστητικὴ οὐσία. Πήραμε δηλαδὴ μισὸ λίτρο νεροῦ (μισὸ κιλό), ρίξαμε μέσα 0,8 κυβικά ἐκαστὰ περίπου μαλαθεῖο 600)ο γαλακτωματοποιήσιμο καὶ ἀνακατέψαμε καλὰ. Χωρὶς νὰ καθυστερήσουμε πολὺ, μουσκέψαμε καλὰ τὰ μαλλιά τῶν κοριτσιῶν ὡς τὴν βάση τους, χένοντας σιγὰ - σιγὰ τὸ ἐντομοκτόνο ὑγρὸ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μὲ τὸ ἓνα χέρι καὶ μὲ τὸ ἄλλο μαλάσσοντας τὸ κρανίον (κάνοντας ἐλαφρὸ μασάζ) ὥστε τὸ ὑγρὸ νὰ πάει παντοῦ καὶ πρὸ παντός στὸ δέρμα τοῦ κρανίου. Τὸ κεφάλι ἦταν σκεπτικὸν πάνω ἀπὸ τὸ νιπτήρα καὶ προσέξαμε νὰ μὴν πάει ἐντομοκτόνο ὑγρὸ στὰ μάτια. Συνήθως χρειάζεται λιγότερο ἀπὸ μισὸ λίτρο ὑγροῦ γιὰ τὸ μούσκεμα τῶν μαλλιῶν καὶ τῆς κεφαλῆς. Ἀμέσως μετὰ, ἔγινε χτένισμα τῶν μαλλιῶν μὲ χτένι καὶ ἐλαφρὸ σπούσιμα τῆς ἀκροῦς τῶν μαλλιῶν ὥστε νὰ μὴ στάζει ὑγρὸ ἀπὸ τὰ μαλλιά. Τὸ χτένισμα ἐξασφαλίζει καλύτερη κατανομή καὶ ἐπαρὴ μὲ τὰ ἔντομα, συνεπῶς καλύτερο ἀποτέλεσμα. Κατὰ τὸ χτένισμα ἀρκετὲς ψεῖρες εἶχαν ἤδη ἐγκαταλείψει τὸ δέρμα καὶ παρασύρονταν ἀπὸ τὸ χτένι ἢ ἔπερταν στὸ νιπτήρα. Ἐν συνεχείᾳ, σκεπάστηκε τὸ κεφάλι μὲ ἓνα πλαστικὸ σκούρο, ἀπ’ αὐτοὺς πρὸς φοροῦν οἱ γυναῖκες στὸ λουτρό, καὶ τὰ ἄτομα κοιμήθηκαν.

Τὸ ἐπόμενο πρωὶ ἀραιώθηκε ὁ σκούρος καὶ τὰ μαλλιά λούστηκαν μὲ σαποῦνι καὶ ξεπλύθηκαν ὥστε νὰ πέσουν οἱ ψόφρες ψεῖρες. Ἐν συνεχείᾳ στεγνώθηκαν καὶ χτενίστηκαν.

Ἡ κάπως δυσάρεστη μυρωδιὰ τοῦ μαλαθεῖου δὲν ἦταν αἰσθητὴ σὲ ἀποστάση μεγαλύτερη τῶν 30 ἐκαστῶν καί, ὡς τὸ βράδυ, ἡ μυρωδιὰ δὲν ἦταν αἰσθητὴ σὲ ἀπροειδοποίητα ἄτομα. Εἶναι βέβαια προτιμότερο νὰ χρησιμοποιήσουμε ἀποσμημένο μαλαθεῖο, γνωστὸ στὴν ἀγορὰ ὡς «ἄοσμο» πρὸς μυρίζει πολὺ λιγότερο.

Γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ διαλέξαμε τὸ Σάββατο βράδυ, ὥστε νὰ ὑπάρχει χρόνος τὴν Κυριακὴ, χωρὶς σχολεῖο, γιὰ τὸ λούσιμο τῶν μαλλιῶν καὶ τὴν ἐξασθένηση τῆς μυρωδιᾶς τοῦ ἐντομοκτόνου. Ἐπαναλάβαμε τὴν ἐφαργὴ τὸ ἐπόμενο Σάββατο βράδυ.

Ἀντὶ τοῦ μαλαθεῖου μποροῦμε νὰ χρησιμοποιήσουμε ὅποιοδήποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ ἐντομοκτόνα πρὸς ἀναφέρομε στὸ κεφάλαιο «Ψειροκτόνα φάρμακα» ἢ καὶ ἄλλο πρὸς θὰ μᾶς συστήσουν οἱ εἰδικοί.

Εἶναι ἀναγκαῖο, 10 περίπου μέρες μετὰ τὴν δευτέρην ἐπέμβαση, νὰ ἐλέγξουμε τὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ γιὰ νὰ βεβαιωθοῦμε ὅτι ἡ καταπολέμηση πέτυχε. Ἐὰν διαπιστώσουμε ζωντανὰς ψεῖρες, ἴσως οἱ ψεῖρες νὰ ἦταν ἀνθεκτικὲς στὸ ἐντομοκτόνο πρὸς χρησιμοποιήσαμε, νὰ ἦταν δηλαδὴ ἐθισμένες σ’ αὐτό. Τότε θὰ ἐπαναλάβουμε τὴν προσπάθεια μὲ ἓνα ἄλλο ἐντομοκτόνο, ὅπως τόνισαμε στὸ σχετικὸ μὲ τὸν ἐθισμὸ μέρος.

Κατ’ἀλλῆλα ἐντομοκτόνα θὰ βροῦμε κατὰ κανόνα στὸ φαρμακεῖο ἢ σὲ καταστήματα γεωργικῶν φαρμάκων ἢ ἀποθήκη τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης ἢ γεωργικοῦ συνεταιρισμοῦ. Θὰ προτιμήσουμε γαλακτωματοποιήσιμο σκεῦασμα ἢ γαλάκτωμα. Στὴν ἀνάγκη θὰ πάρομε βρέξιμη σκόνη ἢ πυκνὸ αἰώρημα καὶ τέλος σκόνη ἐπιπάσεως. Ἀλοιφεὶς δὲν ἔχουν ἀκόμα κυκλοφορήσει στὴ χώρα μας καὶ δὲν γνωρίζουμε τὴν ἀποτελεσματικότητά τους.

Οἱ STMES καὶ συνεργάτες (11)

Συνέχεια στὴν σελίδα 148

Διατροφή τών αγελάδων

Μέσα στα πολλά προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει ο Έλληνας κτηνοτρόφος είναι και το πρόβλημα της διατροφής τών αγελάδων.

Δυστυχώς από το ένα μέρος μας λείπουν οι γνώσεις επάνω στα θέματα της ζωοτεχνίας και από το άλλο μας λείπουν τα χωράφια (λειβάδια) και οι βροχές το καλοκαίρι.

Η Έλληνική κτηνοτροφία με άλλα λόγια θρίσκει στη χώρα μας σε χαμηλά επίπεδα.

Οι προοπτικές όμως να αναπτύξουμε και έμεις την κτηνοτροφία μας είναι πολλές.

Για να λύσουμε το πρόβλημα της διατροφής δεν μπορεί κανείς να μας δώσει μία συνταγή ή συνταγές. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κτηνοτρόφοι είναι διαφορετικά από χώρα σε χώρα και από τόπο σε τόπο. Π.χ. ενώ οι Δυτικοευρωπαίοι κτηνοτρόφοι συζητούν το πρόβλημα της ποιότητας τών τροφών έμεις πρέπει να λύσουμε πρώτα το πρόβλημα της ποσότητας τών τροφών.

Συχνά ακούμε πως τον χειμώνα όρισμένα χωριά αποκλείστηκαν από τα χιόνια και κινδυνεύουν τα ζωντανά τους.

Το κακό όμως δεν σταματά εδώ, πολλοί κτηνοτρόφοι την Άνοιξη ελαττώνουν τις τροφές γιατί κοντεύουν να τελειώσουν.

Ακούω να μου λένε οι κτηνοτρόφοι «για φέτος δεν αγοράζω άλλες συμπυκνωμένες τροφές (σιτηρά).

Εύκολα όμως αλλάζουν γνώμη όταν τους εξηγήω πως ταΐζοντας 1 κιλό σιτηρά στην αγελάδα παίρνουμε 2,5 κιλά γάλα.

Από άγνοια και δήθεν οικονομία (έλλειμματική διατροφή) προτιμούμε ζημία στα ζώα και ανεβάζουμε το κόστος παραγωγής.

Τα συμπτώματα μιας έλλειμματικής διατροφής μπορούν να είναι:

1) Πτώση της ανθεκτικότητας τών ζώων.

2) Πτώση της γαλακτοπαρα-

γωγής.

3) Κακή γονιμότητα (οι αγελάδες δεν σέρνουν και αν σέρνουν δεν πάνον πάντα).

4) Διαταραχή του μεταβολισμού. Παρουσιάζονται συνήθως ανωμαλίες στο πεπτικό σύστημα μετά ή πριν την γέννα, όπως είναι ή κέτωση, γνωστή στους κτηνοτρόφους μας σαν όξοναμία.

Τα παραπάνω έχουν φυσικά δυσμενείς επιπτώσεις και στο κόστος παραγωγής.

Πολλές φορές όχι μόνον δουλεύουμε με κέρδος μηδέν αλλά με ζημία. Κανένας μικρέμπορος δεν θα αγόραζε π.χ. τα ροδάκινα 25 δρχ. και θα τα πουλούσε πάλι

Δρ. Ιωάννης Ξαντινίδης Γεωπόνος Ινστιτούτου Κτηνοτροφίας Ειδικός Διατροφής Ζώων

25 δρχ. ή 20 δρχ. Μπορεί κανείς δικαιολογημένα να ρωτήσει «τι σχέση έχει το παραπάνω παράδειγμα τών ροδακίνων με έμεις τους κτηνοτρόφους - γαλακτοπαραγωγούς;». Δυστυχώς, από άγνοια, ενώ το ένα κιλό γάλα μας στοιχίζει 20 δρχ. έμεις το πουλάμε γύρω στις 15 δρχ.

Το παρακάτω παράδειγμα μας δίνει όρισμένα στοιχεία επάνω στο κόστος του γάλακτος και σαν παράδειγμα παίρνουμε την περίπτωση που ή αγελάδα μας δίνει ήμερησίως 10 κιλά γάλα και την ταΐζουμε μόνον τριφύλλι.

Μία αγελάδα μέσου ζωντανού βάρους η500 κιλά περίπου) χρειάζεται να φάει μόνον για συντήρηση 10 κιλά τριφύλλι ήμερησίως. Για να μας δώσει όμως τα 10 κιλά γάλα, πρέπει να φάει άλλα 10 κιλά τριφύλλι περίπου ήμερησίως. Έτσι βλέπουμε πως για να πάρουμε 10 κιλά γάλα ξοδεύουμε 20 κιλά τριφύλλι.

Κάνοντας έναν υπολογισμό βλέπουμε πως κάθε κιλό γάλα μας

στοιχίζει 20 δρχ. (20 κιλά τριφύλλι επί 10 δρχ. 200 δρχ.)

Αν μας άκουγαν οι οικονομολόγοι θα θύμωναν μαζί μας, γιατί αυτοί θα ανέβαζαν με το δικό τους το κόστος για κάθε κιλό περίπου 30 δρχ. Έργασία, ζωικό κεφάλαιο, κτηριακές εγκαταστάσεις μηχανικός εξοπλισμός και άλλα ανεβάζουν το κόστος του γάλακτος.

Έχει υπολογισθεί πως ή τροφή αποτελεί το 50% του κόστους παραγωγής του γάλακτος, επομένως όσο μπορούμε να κατεβάσουμε το κόστος της διατροφής τόσο μπορούμε να ανεβάσουμε το κέρδος.

Η γαλακτοπαραγωγή συμφέρει αν από το ένα μέρος μπορούμε να εξασφαλίσουμε φθηνές τροφές και από το άλλο μέρος έχουμε αγελάδες υψηλής απόδοσης.

Σχετικά με τις τροφές πρέπει να ξέρουμε πόσο γάλα θα δώσει ή αγελάδα με την α ή β τροφή.

Όπως είδαμε στο παραπάνω παράδειγμα το τριφύλλι δεν περιέχει και τόση ενέργεια, γιατί από κάθε κιλό τριφύλλι ή αγελάδα μας δίνει 1 κιλό γάλα περίπου.

Αντίθετα ένα μίγμα σιτηρών περιέχει πάνω από την διπλάσια ενέργεια του τριφυλλίου και από κάθε κιλό συμπυκνωμένης τροφής που ταΐζουμε παίρνουμε 2,5 κιλά περίπου γάλα. Όσον αφορά το γάλα που μας δίνει ή αγελάδα, δηλαδή αν από μία αγελάδα παίρνουμε 2.000 κιλά και από την άλλη 4.000 όποσδήποτε από την πρώτη αγελάδα με 2.000 κιλά γάλα τον χρόνο μόνο ζημία έχουμε.

Μόνον υψηλές αποδόσεις σε γάλα μας εξασφαλίζουν ικανοποιητικό κέρδος. Σαν πρώτο στόχο πρέπει να έχουμε τις 4.000 κιλά τον χρόνο από κάθε αγελάδα. Σέ μία μελέτη που έκανε το Άριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης το 1981 με θέμα «Οικονομικότητας και παραγωγικότητας γαλακτοπαραγωγού βοοτροφίας»

παρατηρούν μείωση των συνολικών δαπανών κατά 30% όταν διατηρούνται ζώα υψηλής γαλακτοπαραγωγής.

Πάντοτε πρέπει να προσέχουμε τα ζώα μας να μην υποσιτίζονται αλλά ούτε και να υπερσιτίζονται. Και οι δύο περιπτώσεις είναι ασύμφορες. Άγελάδες που βάζουν πολλά κιλά μετά την γέννα χωρίς να φθάνουν τα 20 κιλά γάλα ήμερησίως πρέπει να τις πουλάμε. Τέτοια ζώα δεν μετατρέπουν την τροφή σε γάλα αλλά σε κρέας πρόκειται δηλαδή για κρεοπαραγωγή τύπου. Οι καθαρά γαλακτοπαραγωγικές άγελάδες, άσπρόμαυρες, Σβίτες και Σήμενταλ όταν εκτρέφονται κανονικά αποδίδουν υψηλές ποσότητες γάλακτος. Οι ράτσες αυτές επικράτησαν στην Ευρώπη γιατί έκτις από την υψηλή απόδοσή τους σε γάλα τα άρσενικά τους μοσχάρια μπορούμε να τα παχαίνουμε με πολύ καλά αποτελέσματα.

Τι πρέπει όμως να προσέθουμε ακόμη για να αυξήσουμε την γαλακτοπαραγωγή, δηλαδή να δουλεύουμε με κέρδος και όχι με ζημιά;

1) Να αυθήσουμε τις άγελάδες μας αλλά παράλληλα να αυξηθεί και η απόδοση της κάθε μίας άγελάδας.

2) Αν με την βελτίωση της τροφής και εκτροφής (καλός ένσταυλισμός) δεν αυξάνεται το γάλα μερικών άγελάδων, αυτές τις άγελάδες πρέπει να τις δίνουμε για σφάξιμο. (να μην τις πουλάμε σε άλλους κτηνοτρόφους όμως).

3) Από τις τροφές που δίνουμε εξαρτάται με τι κέρδος θα δουλεύουμε. Για άγελάδες μέσης απόδοσης (20 κιλά γάλα ήμερησίως) πρέπει να ταΐζουμε στην άγελάδα 10 κιλά συμπυκνωμένη τροφή ήμερησίως συν 5 κιλά τριφύλλι και άλλα τόσα άχυρο ή χόρτο.

4) Το μίγμα που θα ταΐζουμε να αποτελείται:

Από 35 κιλά σιτάρι ή καλαμπόκι
» 35 » κριθάρι ή »
» 10 » πίτυρα
» 20 » βαμβακόπιττα
Σύνολο 100 κιλά

Τα πίτυρα και η βαμβακόπιττα σκοπό έχουν να αυξήσουν την περιεκτικότητα της πρωτεΐνης του σιτηρέσιου.

Χωρίς την προσθήκη της βαμβακόπιττας π.χ. το σιτηρέσιο θα είναι φτωχό σε πρωτεΐνες με αποτέλεσμα η απόδοση των ζώων να είναι χαμηλή.

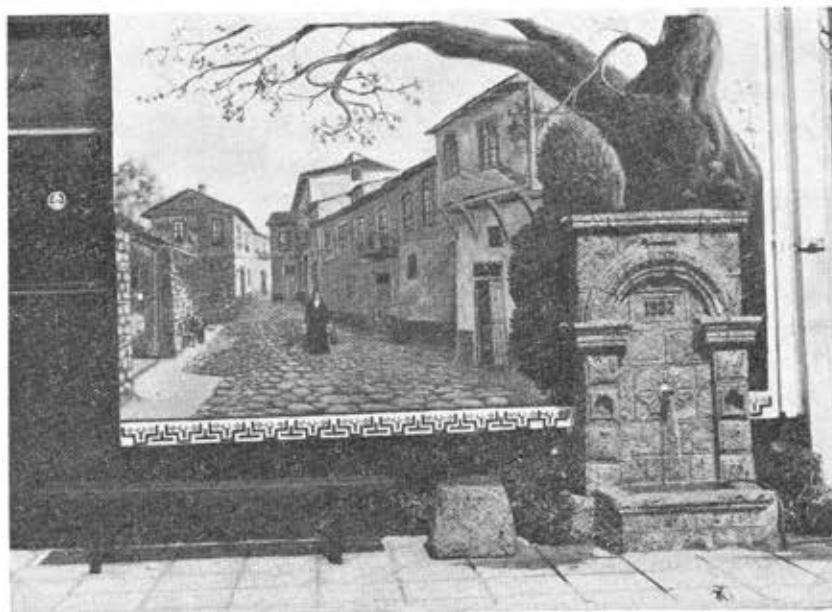
Η χώρα μας παράγει μεγάλες ποσότητες βαμβακόπιττας ή δε τιμή του σε σύγκριση με τα σιτηρά είναι σχετικά χαμηλή.

5) Οι τροφές που ταΐζουμε πρέπει να είναι πολύμορφες. Παραπάνω ανάφερα πώς πρέπει να προσθέσουμε π.χ. πίτυρα και βαμβακόπιττα στο σιτηρέσιο ακόμη μπορούμε να προσθέσουμε και

ξερή πούλπα ζαχαροτεύτλων (10 στα 100) Έτσι επιτυγχάνουμε δύο σκοπούς, από το ένα μέρος αυξάνουμε την ποιότητα και από το άλλο μέρος την γευστικότητα.

6) Στις συμπυκνωμένες τροφές πρέπει να προσθέτουμε και αλάτια (άνόργανες ουσίες όπως Άσβέστιο, Φωσφόρο, Μαγνήσιο και Νάτριο) και όχι μόνο μαγειρικό αλάς (δηλαδή χλωριούχο Νάτριο). Είναι ανάγκη να προσθέσουμε γύρω στα 2 κιλά επί τοις 100 από τις παραπάνω άνοργανες ουσίες.

7) Η αύξηση του ποσοστού των χονδροειδών τροφών στο σιτηρέσιο κατεβάζει το κόστος παραγωγής. Όταν δεν τις ένσιρώνουμε αυτές τις τροφές (καλαμπόκι, τριφύλλι, κορυφές ζαχαροτεύτλων και άλλες) ανεβάζουμε και την θρεπτική τους αξία και φυσικά τα καθαρά μας κέρδη.

Ζωγραφικός πίνακας του Δ. Σκοῦπερ που βρίσκεται στο Έργατικό Κέντρο Ναούσης

Οδηγίες για την άσβεστώση των όξινων έδαφών

Τα όξινα έδαφη στη χώρα μας άπαντούν κυρίως σε όρεινές ή λοφώδεις περιοχές και προέρχονται από όξινα πετρώματα π.χ. γρανίτες, γνεύσιους, μαρμαρυγιακούς σχιστόλιθους, φυλλίτες ή ακόμα και από βασικά πετρώματα π.χ. άσβεστόλιθους στις πολύ υγρές περιοχές. Έπειδή δε στις ανωτέρω περιοχές, ιδιαίτερα στις όρεινές, το ύψος των κατακρημνισμάτων είναι μεγάλο, ενώ η εξάτμιση είναι μικρή, η όξι-νιση (έκπλυση) του έδαφους παρουσιάζεται έντονη με αποτέλεσμα ή τιμή του pH του έδαφους να είναι συχνά μικρότερη από 5,5 ή και από 5,0. Σ' αυτές τις περιπτώσεις χρειάζεται όπωσδήποτε να γίνει διόρθωση του pH δηλ. διόρθωση της όξύτητας του έδαφους.

Στις πεδινές περιοχές τα όξινα έδαφη καταλαμβάνουν πολύ μικρή έκταση και έμφανίζονται συνήθως υπό μορφή διάσπαρτων μικρών νησίδων εκεί όπου τα έδαφη είναι πολύ άμμώδη και το ανάγλυφο είναι επίπεδο (συνήθως που εύνοουν την έκπλυση). Σε όρισμένες όμως περιπτώσεις έμφανίζονται και υπό περισσότερο έκτεταμένη μορφή σε πολύ παλιές άλλουβιακές αποθέσεις (διλλούβια), όταν ή προέλευση των τελευταίων είναι από όξινα πετρώματα.

Η γεωργική σημασία του προβλήματος των όξινων έδαφών στις όρεινές περιοχές δεν είναι βέβαια πολύ μεγάλη. Έτσι, ή σημασία του περιορίζεται κυρίως στις λοφώδεις περιοχές και περισσότερο μάλιστα σε όρισμένες χαμηλές λοφοσειρές πε-

ριοχές που άποτελούν παλιές ταράτσες ποταμών, ή σε όρισμένα έψπεδα που άπαντούν σε τριτογενείς ή παλιούς τεταρτογενείς σχηματισμούς του ανάγλυφου.

Η διόρθωση της όξύτητας γίνεται όπως είναι γνωστό με άσβεστώση του έδαφους. Όμως, για τη σωστή έφαρμογή της άσβεστώσεως ώ-

**Ύπό Νικ. Σ. Κοροζενίδη
και Νίνας Παπαδοπούλου
Άνδρουλιδάκη**

στε να άποφενχθούν λάθη, θα πρέπει να σās γνωρίσουμε σχετικά υπό μορφή οδηγιών τα εξής:

1) Η άπαιτούμενη ποσότητα κατά στρέμμα από τα διάφορα έλικά άσβεστώσεως (γνωστών συλλήβδην σαν «άσβεστος») για να ανεβάσουμε το pH του έδαφους στην OPTIMUM περιοχή, που για το σύνολο σχεδόν των κοιτών καλλιεργειών είναι μεταξύ 6,5—7,0, καθορίζεται μετά από ειδική ανάλυση του έδαφους (καμπύλες όγκομετρήσεως) γιατί ή ποσότητα αυτή της άσβέ-στου δεν εξαρτάται μόνο από τη τιμή του pH αλλά και από το ποσοστό και το είδος της αργίλλου κα-θώς και από το ποσοστό της όργανικής ουσίας (δηλ. από τη «ρυθμιστική ικανότητα» του έδαφους). Πολλές φορές έδαφη με το ίδιο pH

χρειάζονται διαφορετικές ποσότητες άσβέστου γι να ανεθεί το pH τους στην OPTIMUM τιμή.

Έξ άλλου, προσθήκη στο έδαφος ποσότητας άσβέστου μικρότερης από αυτή που χρειάζεται δεν θα ανεβάσει το pH στην επιθυμητή τιμή και δεν θα έχουμε την αναμενόμενη όφελεια, ενώ πάλι προσθήκη μεγαλύτερης ποσότητας άσβέστου, δηλ. «υπερασβέστωση», θα ανεβάσει το pH σε τιμή μεγαλύτερη της OPTIMUM (πολύ πιο εύκολα μάλιστα σε έδαφη με μικρή ρυθμιστική ικανότητα, όπως είναι τα άμμώδη) ή λαττώνοντας έτσι τη διαλυτότητα πολλών θρεπτικών στοιχείων και κυρίως ίχνοστοιχείων με αποτέλεσμα την δημιουργία σχετικών ελλείψεων στα φυτά.

2) Σαν έλικά άσβεστώσεως χρησιμοποιούνται το άνθρακικό άσβέ-στιο (άσβεστόλιθοι, «μαρμαρώσκο-νη»), το όξειδιο του άσβεστίου («καυμένη άσβεστος»), το όδροξεί-διο του άσβεστίου («οδημένη άσβε-στος») και όδράσβεστος (60% ό-δροξείδιο του άσβεστίου και 25% άνθρακικό άσβέστιο). Μπορεί έπί-σης να χρησιμοποιηθεί και ή ιλύς άσβέστου των έργοστασίων της Βιομηχανίας Ζαχάρεως. Η ιλύς ά-βέ-στου περιέχει 70% περίπου άνθρα-κικό άσβέστιο, διατίθεται δε δωρεάν στον τόπο των έργοστασίων της Β. Ζ. Έπειδή όμως είναι σε κατάσταση

πολτού, είναι απαραίτητο προτού χρησιμοποιηθεί να στεγνώσει και να λειοτριβηθεί.

3) Προκειμένου για ετήσιες καλλιέργειες τα ύλικά ασβεστώσεως προστίθενται στο έδαφος άρκετά πριν από τη σπορά (το καλοκαίρι ή έστω νωρίς το φθινόπωρο) ενώ για μόνιμες καλλιέργειες όπωσδήποτε πριν από τη σπορά.

Το όξειδιο του ασβεστίου και το υδροξείδιο του ασβεστίου επειδή αντιδρούν στο έδαφος σχετικά γρήγορα μπορούν να προστεθούν το αργότερο 1 μήνα πριν από τη σπορά. Το ανθρακικό ασβέστιο σαν λιγότερο διαλυτό από τα προηγούμενα χρειάζεται άρκετο χρονικό διάστημα για να αντιδράσει στο έδαφος και επομένως θα πρέπει να προστεθεί πολύ πιο μπροστά, τουλάχιστο 3 μήνες πριν από τη σπορά.

Επειδή η επίδραση της ασβεστώσεως διαρκεί όρισμένα χρόνια (7—8 περίπου) θα πρέπει μετά τον πέμπτο χρόνο να εξετάζεται ξανά το pH του εδάφους, ώστε σε περίπτωση που αυτό πέσει πάρα χαμηλά να γίνει επαναασβέστωση.

4) Όποιοδήποτε ύλικό ασβεστώσεως και αν χρησιμοποιηθεί θα πρέπει να είναι καλά λειοτριβημένο, δηλ. σε κατάσταση ξηρής σκόνης για να γίνεται καλύτερα ή διασπορά του.

Η διασπορά γίνεται με ειδικούς διανομείς ή με κοπροδιανομείς ή ελλείψει αυτών, με όποιονδήποτε άλλο τρόπο π.χ. διασκορπίζοντάς το μέσα από μια πλατφόρμα με ένα ρητάρι. Εκείνο που έχει σημασία είναι να γίνει όσο το δυνατό πιο καλή διασπορά του ύλικού ώστε με την δράση ή το φρεζάρισμα που θα ακολουθήσει να ενσωματωθεί αυτό ομοιόμορφα στο έδαφος.

5) Στα όξινα έδαφη, ακόμα και μετά την ασβέστωσή τους, δεν θα

πρέπει όπωσδήποτε να χρησιμοποιούνται λιπάσματα που αυξάνουν την όξύτητα του εδάφους όπως π.χ. ήθεική άμμωνία, ή φωσφορική άμμωνία (16—20—0 και 20—10—0) ή νιτρική άμμωνία, ή άνδρη άμμωνία και ή ούρία που κατά την νιτροποίησή τους αυξάνουν την όξύτητα του εδάφους. Αντί αυτών θα πρέπει να χρησιμοποιείται ή ασβεστούχος νιτρική άμμωνία (σαν βασιικό και σαν επιφανειακό λίπασμα) ή

πως επίσης και το άραιό υπερφωσφορικό (0—21—0).

6) Τέλος, θα πρέπει να τονισθεί ακόμα ότι ή προσθήκη στο έδαφος της ασβεστούχου νιτρικής άμμωνίας δεν αντικαθιστά στην ασβέστωση του εδάφους, αλλά άπλως παρεμποδίζει τη χειροτέρευση της όξύτητάς του ή βοηθάει στη διατήρηση του pH που έχει διορθωθεί με την ασβέστωση επί μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

Οι έπικονιαστές της κερασιās

Του Οδυσσέα Ντινόπουλου

Η έπιλογή των καταλλήλων έπικονιαστών είναι βασική προϋπόθεση για την καρπόδεση και παραγωγικότητα των κερασιών (Δες Γιαν. Χατζηχαρίση Νιάουστα

Τεύχος 14 σελ. 37).

Παρακάτω δημοσιεύουμε τους συνδυασμούς μερικών αξιόλογων ποικιλιών κερασιās.

ΒΑΣΙΚΗ ΠΟΙΚΙΛΙΑ

- 1) Τραγανά Έδέσεσης.
- 2) Μπιγκαρό Μπουρλά.
(Ώριμάζει ένα μήνα νωρίτερα από την Τραγανά Έδέσεσης).
- 3) Μπιγκαρό Στάρκ Άρντυ Τζιάν.
(Ώριμάζει 15 μέρες νωρίτερα από την Τραγανά Έδέσεσης).
- 4) Βάν.
(Ώριμάζει μαζί με την προηγούμενη).
- 5) Λάμπερτ.
(Ώριμάζει μαζί με την Τραγανά Έδέσεσης περίπου έως πέντε μέρες το αργότερο).
- 6) Ρέβερσον.
(Ώριμάζει μαζί με την Τραγανά Έδέσεσης).
- 7) Χεντελφίγκεν.
(Ώριμάζει μαζί με την Τραγανά Έδέσεσης).
- 8) Μπίνγκ.
(Ώριμάζει μαζί με την Τραγανά Έδέσεσης).

ΕΠΙΚΟΝΙΑΣΤΕΣ

- α) Ναπολέον, β) Λάμπερτ, γ) Ρέβερσον, δ) Μαρμότ.
- α) Μαρμότ, β) Λάμπερτ, γ) Βάν, δ) Μπιγκαρό Στάρκ Άρντυ Τζιάν.
- α) Βάν, β) Λάμπερτ, γ) Ρέβερσον, δ) Μπιγκαρό Μπουρλά.
- α) Μπίνγκ, β) Ρέβερσον, γ) Μπιγκαρό Μπουρλά, δ) Λάμπερτ.
- α) Ναπολέον, β) Βάν, γ) Τραγανά Έδέσεσης, δ) Μπιγκαρό Στάρκ Άρντυ Τζιάν.
- α) Λάμπερτ, β) Μπιγκαρό Άρντυ Τζιάν.
- α) Ναπολέον, β) Ρέβερσον, γ) Μπιγκαρό Μπουρλά.
- α) Βάν, β) Μπιγκαρό Μπουρλά, γ) Μπιγκαρό Στάρκ Άρντυ Τζιάν.

ΜΟΥΤΣΟΥ και ΤΖΟΝΑΓΚΟΛΝΤ

Δύο αξιόλογες ποικιλίες μηλιάς

Οι Μουτσοῦ και Τζόναγκολντ είναι δύο καινούργιες ποικιλίες Μηλιάς. Στή χώρα μας είναι σχεδόν άγνωστες. Οι ποικιλίες αυτές παρουσιάζουν ένα ξεχωριστό ενδιαφέρον από δονδροκομικής πλευράς. Αξίζει ο κόπος να γραφτούν λίγα λόγια, μερικές χρήσιμες πληροφορίες για την παραγωγικότητά τους, την συμπεριφορά τους, στην συντήρηση, τις γευστικές ιδιότητες του καρπού κλπ. "Ας πάρουμε τα πράγματα με την σειρά τους.

Η Μουτσοῦ (MUTSU) είναι Ιαπωνική ποικιλία. Προήλθε από διασταύρωση των ποικιλιών GOLDEN DELICIOUS X INDO (Γκόλντεν Ντελίτσιους X "Ιντο).

Η Τζόναγκολντ (JONAGOLD) είναι Αμερικανική ποικιλία. Προήλθε από διασταύρωση των ποικιλιών GOLDEN DELICIOUS X JONATHAN (Γκόλντεν Ντελίτσιους X Τζόναθαν).

— Καί οι δύο ποικιλίες είναι τριπλοειδείς (51 χρωμοσώματα στα σωματικά κύτταρα.) Καί οι δύο ποικιλίες είναι ακατάλληλες για «έπικονιαστές». Γι' αυτό σ' ένα μηλέωνά που θα φυτευθεί μία από τις παραπάνω τριπλοειδείς ποικιλίες απαιτούνται ακόμα άλλες δύο διπλοειδείς ποικιλίες (34 χρωμοσώματα στα σωματικά κύτταρα). "Ενα παράδειγμα: Φυτεύουμε έστω τις εξής ποικιλίες, Στάρκριμσον, Γκράννη Σμίθ και Μουτσοῦ. Τι θα συμβεί:

α) Η Στάρκριμσον θα γονιμο-

ποιήσει την Γκράννη Σμίθ.

β) Η Γκράννη Σμίθ θα γονιμοποιήσει την Στάρκριμσον και

γ) Οι παραπάνω δύο ποικιλίες θα γονιμοποιήσουν επίσης και την Μουτσοῦ.

— Η Μουτσοῦ και η Τζόναγκολντ άνθίζουν περίπου με τις άλλες γνωστές ποικιλίες, ομάδα Ντελίτσιους, Γκράννη Σμίθ, Τζόναθαν

των Ήλ. Σαζακλίδη και Όδ. Ντινόπουλου

κλπ. Καί κάτι ακόμα. Η Γκόλντεν Ντελίτσιους δέν πρέπει να χρησιμοποιηθεί ως έπικονιαστής για τις ποικιλίες Μουτσοῦ και Τζόναγκολντ, έπειδή είναι «κακός έπικονιαστής» στις δύο αναφερόμενες ποικιλίες. Αυτό εξηγείται γιατί έχουν «στενή γεννητική συγγένεια» με την Γκόλντεν. Κοι οι δύο ποικιλίες έχουν «άίμα» της Γκόλντεν Ντελίτσιους είναι «παιδιά της».

— Η Μουτσοῦ είναι μία ζωνρή ποικιλία. Μπολιασμένη επί σποροφύτου άργει να μπει στην καρποφορία. Αντίθετα μπαίνει ένωρίς στην καρποφορία όταν μπολιαστεί επί νάνων ύποκειμένων (M9, M26) ή επί ήμινάνων (M7 και MM106). Είναι δέντρο παραγωγικό.

— Ο καρπός της Μουτσοῦ είναι πολύ μεγάλος, όγκώδης, Μέσο θά-

ρος καρπού 300—350 γραμ. Όμοιάζει στο σχήμα με την Γκόλντεν Ντελίτσιους. Διαφέρει όμως στο μέγεθος. Ο καρπός έχει ωραία εμφάνιση. Η έπιδερμίδα είναι σιλήπην ύποπράσινη χωρίς έπίχρωμα. Η σάρκα είναι τραγανή ύπόξινη πολύ χυμώδης και όλίγο άρωματική. Συγκομίζεται μία έβδομάδα μετά την Γκόλντεν Ντελίτσιους. Διατηρείται στα ψυγεία ως τον Μάη.

Συγκριτικά με την Γκόλντεν Ντελίτσιους υπέρχει στα εξής χαρακτηριστικά γνωρίσματα:

α) Δέν παρουσιάζει εύαισθησία στις σκουριές.

β) Είναι πιο παραγωγική από την Γκόλντεν Ντελίτσιους και

γ) Συντηρείται περισσότερο καιρό στα ψυγεία.

— Η Τζόναγκολντ είναι μία παραγωγική ποικιλία. Ο καρπός της είναι αρκετά μεγάλος με πολύ ωραία εμφάνιση. Μέσο θάρος καρπού 250—280 γραμ. Η έπιδερμίδα καλύπτεται από ένα έλκυστικό κόκκινο έπίχρωμα. Το έπίχρωμα στις πεδινές περιοχές μπορεί να φθάσει τα 2)3 της έφάνειας του καρπού (Μακροχώρι Βέροιας). Όκαρπός έχει εξαιρετικές γευστικές ιδιότητες. Πολύ χυμώδης άρωματώδης τραγανός και λίγο ύπόξιμος. Τρώγεται με ιδιαίτερη εύχαρίστηση. Συγκομίζεται την ίδια περίοδο με την Γκόλντεν Ντελίτσιους. Διατηρείται στα κοινά ψυγεία ως τον Άπρίλη.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΚΟΝΙΑΣΤΩΝ ΣΤΗ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΔΕΝΔΡΩΝ

Μερικά πράγματα χρειάζεται να επαναλαμβάνονται.

Για πολλά είδη φυτών (όπωροφόρα και μή) ο ρόλος της μέλισσας στη γονιμοποίηση των ανθέων είναι πρωταρχικός. Έφέτος ιδιαίτερα που οι καιρικές συνθήκες στη περίοδο της άνθοφορίας σε πάρα πολλές περιοχές ήταν άσχημες (Κρύο, έροχες, χαμηλές θερμοκρασίες, συννεφιάς) οι μέλισσες δεν μπόρεσαν να πετάξουν όσο έπρεπε. Έτσι λοιπόν τα όπωροφόρα δέντρα που έχουν ανάγκη από σταυρογονιμοποίηση (μηλιές, αχλαδιές, κερασιές, αμυγδαλιές, δαμασκηνιές, ποικιλία Χάλ ροδακινιάς) πλήρωσαν τήν νύφη.

— Η μέλισσα πετώντας από άνθος σε άνθος για να μαζέψει γύρη ή νέκταρ, άθελα βοηθάει στη γονιμοποίηση των ανθέων των δέντρων μας. Έχουν υπολογίσει ότι από κάθε κυψέλη μεσαίας δυναμικότητας μπορούν να έξέλθουν μέλισσες για διάφορα ταξίδια βοσκής συνολικά 4.000—5.000 ήμερησίως. Κάθε μέλισσα μπορεί να κάνει 4 ή 5 ταξίδια βοσκής ήμερησίως και σε κάθε ταξίδι μπορεί να επισκεφθεί έκαστοντάδες άνθη. Κάθε μέλισσα μπορεί να κουβαλήσει στο σώμα της που είναι αρκετά τριχωτό μέχρι 100.000 γυρεοκόκκους μηλιάς. Όταν διαθέτει κανείς στο κτήμα του αρκετό αριθμό κυψελών (μία κυψέλη σε 4 στρέμματα) μπορεί να υπολογίζει σε μία καλή επικονίαση των ανθέων και έφόσον υπάρχουν καλοί και πολλοί επικονιαστές και σε κανονικές αποστάσεις και αναλογίες προς την βασική ποικιλία τότε θα περιμένει και μία καλή γονιμοποίηση των ανθέων.

— Το νέκταρ είναι φυτικός χυμός που περιέχει πολλά συστατικά και κυρίως σάκχαρα σε πυ-

κνότητα από 10 έως 78%. Το σάκχαρο που περιέχεται στα διάφορα άνθη των γνωστών όπωροφόρων ποικίλλει από είδος σε είδος. Είναι περισσότερο στα άνθη της μη-

Του Οδυσσέα Ντινόπουλου

λιάς και λιγότερο στα άνθη της αχλαδιάς. Συγκεκριμένα η πυκνότητα του νέκταρος σε σάκχαρα είναι η έξης:

Μηλιά	35—55%
Κερασιά	20—50%
Άμυγδαλιά	20—40%
Ροδακινιά	20—25%
Δαμασκηνιά	10—40%
Βερυκοκκιά	5—25%
Άχλαδιά	2—15%

— Γενικώς οι αχλαδιές δεν προσελκύουν τις μέλισσες λόγω της μικρής περιεκτικότητας των ανθέων σε σάκχαρα. Για τον λόγο αυτό συνιστάται η τοποθέτηση κυψελών στον αχλαδεώνα να πραγματοποιείται παραμονή της άνθοφορίας. Επίσης συνιστάται η κοπή των χόρτων που βρίσκονται στον αχλαδεώνα, για να έξασφαλισθεί μεγαλύτερος αριθμός επισκέψεων των μελισσών στα άνθη της αχλαδιάς.

— Διαπιστώθηκε ότι η απόδοση των φρούτων έξαρτάται από την απόσταση κυψέλης και φυτού. Η καρπόδεση είναι αντίστροφως ανάλογη με την απόσταση. Σε σχετικό πείραμα που πραγματοποιήθηκε από ειδικούς έρευνήτες διαπιστώθηκαν τα έξης:

Απόσταση σε χιλιόμετρα	Παραγωγή σε χιλιόγραμμα κυψέλης — φυτών
0,3	5.100
0,9—1,2	2.700
1,5—1,9	2.300

— Έφέτος που ήταν δύσκολη

“Ανοιξη φάνηκε καθαρά πόσο χρήσιμοι είναι οι επικονιαστές. Δεν χρειάζεται να είναι κανείς σοφός για να διαπιστώσει ότι οι μηλιές, οι αχλαδιές ή οι κερασιές, για να αναφέρουμε τρία τοπικά είδη δέντρων, που καρπόδεσαν, οφείλονται γιατί είχαν δίπλα τους άλλες ποικιλίες συνανθοούσες. Είναι να λυπάται κανείς και να άγανακτεί ακόμη για την άμέλεια και την άδιαφορία πολλών παραγωγών που ακόμα δεν φρόντισαν να φυτέυσουν ή να μπολιάσουν μία δεύτερη ποικιλία στον όπωρώνα τους. Μας δόθηκε η εύκαιρία να επισκεφθούμε αρκετούς όπωρώνες μηλιάς που ήταν στην ίδια περιοχή άλλοι με επικονιάστρια ποικιλία και άλλοι χωρίς επικονιάστρια ποικιλία. Περίπτωση όπωρώνα Ν. Σαμαρά στην περιοχή Έπισκοπή Ναούσης. Ο όπωρώνας του Ν. Σαμαρά καρπόδεσε ικανοποιητικά έπειδή είχε αρκετά άνθη της επικονιάστριας ποικιλίας, προερχόμενα από τα δέντρα επικονιαστές του όπωρώνα και συμπληρωματικά, από άνθη άνθισμένων κλάδων της επικονιάστριας ποικιλίας που τοποθετήθηκαν σε σακκούλες νάυλον με νερό.

— Δεν χρειάζεται να τονισθεί ότι στην περίοδο της άνθοφορίας των δέντρων δεν πρέπει να ψεκάσουμε πρό παντός με έντομοκτόνα. Δεν υπάρχουν άθωα έντομοκτόνα ή όλιγώτερο θλαθερά. Πολλοί μελισσοκόμοι έχουν χάσει τα μελίσσια τους εξ αίτίας ψεκασμού πάνω στην άνθοφορία των δέντρων. Από μία καλή συνεργασία μελισσοκόμων και δενδροκαλλιεργητού μπορούν να ώφεληθούν και οι δυο με τον καλύτερο τρόπο. Ο πρώτος θα έξασφαλίσει το μέλι και ο δεύτερος μία πλούσια καρπόδεση των δέντρων του.

Γεωργικές εϊδήσεις

ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΜΕΝΕΣ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ ΜΗΛΙΑΣ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ Ε. Ο. Κ.

Στις χώρες της Ε.Ο.Κ. ή GOLDEN DELICIOUS (Γκόλντεν Ντελίτσιους) είναι η πιο διαδομένη ποικιλία μηλιάς. Η G.D. άφ' ότου έκανε την πρώτη παρουσία της στην Εύρώπη έκτόπισε πολύ ένωρίς όλες τις ποικιλίες και κυριάρχησε απόλυτα στην Εύρωπαϊκή αγορά. Από την όρμητικότητά αυτή δέ γλύτωσε ούτε ή STARKING (Στάρκινγκ). Στόν πίνακα πού δημοσιεύουμε πιο κάτω φαίνεται συνοπτικά ή συνολική παραγωγή μήλων τών κυριοτέρων ποικιλιών στο χώρο της Ε.Ο.Κ. για τὰ έτη 1980 και 1981. Τό έτος 1980 θεωρείται έτος ύπερπαραγωγής. Αντίθετα τό 1981 είναι έτος έξαιρετικά μειωμένης παραγωγής. Η GOLDEN DELICIOUS καλλιεργείται κυρίως στή Γαλλία (50% και πλέον της συνολικής παραγωγής για έπιτραπέζια χρήση) και την 'Ιταλία. Δεύτερη σέ διάδοση ποικιλία έρχεται ή ομάδα DELICIOUS (Ντελίτσιους, Ρουαγιαλ, Στάρκινγκ, Στάρκριμσον κλπ). Οί παραπάν ωποικιλίες είναι 'Αμερικάνικες. Η Γκόλντεν άρχισε νά διαδίδεται τό 1916, ή δέ Ντελίτσιους τό 1895. Η ομάδα Ντελίτσιους καλλιεργείται στην 'Ιταλία και Γαλλία. Άλλες αξιόλογες ποικιλίες πού καλλιεργούνται σέ σημαντική έκταση είναι ή IMPERATORE ('Ιμπεράτορε). Είναι έντοπισμένη στην 'Ιταλία. Στή Μεγάλη Βρετανία κυριαρχεί ή COX'S ORANG (Κόξ 'Ορανζ). Στή χώρα αυτή όπως και σέ άλλες χώρες της Εύρώπης θρίσκει τις κατάλληλες κλιματικές συνθήκες. Η GRANNY SMITH (Γκράννυ Σμιθ) άρχισε νά διαδίδεται τώρα τελευταία με γοργό ρυθμό στή Γαλλία και 'Ιταλία. Όψιμη ποικιλία ταιριάζει σέ κλίματα πού έχουν ξηρό και ζεστό Καλοκαίρι και προπαντός Φθινόπωρο με ύψηλή θερμοκρασία και μεγάλη ήλιοφάνεια. Η JONATHAN (Τζόναθαν) καλλιεργείται στην 'Ιταλία και BOSKOOP (Μποσκόφ) κυρίως στην 'Ολλανδία. Στή Γερμανία καλλιεργούνται ντόπιες ποικιλίες. Οί ποικιλίες πού αναφέραμε άποτελούν τή βάση της μηλοπαραγωγής στο χώρο της Ε.Ο.Κ. και είναι όλες παλιές. Όλες θρέθηκαν τυχαία σέ διάφορες όπωρώνες πριν από πολλά χρόνια.

Παραγωγή μήλων σέ τόννους κατά ποικιλία

	1980	1981
GOLDEN DELICIOUS	2.644.000	2.169.000
Όμάδα DELICIOUS	667.000	507.000

IMPERATORE	280.000	310.000
COX'S ORANG	296.000	210.000
GRANNY SMITH	164.000	148.000
JONATHAN	93.000	120.000
BOSKOOP	301.000	88.000
REINETTES CANADA	84.000	70.000
Διάφορες ποικιλίες	2.609.000	1.590.000
Σύνολα	7.138.000	5.212.000

Η Δενδροκομική έρευνα έχει δημιουργήσει καινούργιες ποικιλίες, πολύ αξιόλογες. Οί νέες ποικιλίες παρουσιάζουν σημαντικό έδιαφέρον έπειδή έχουν όρισμένα βασικά πλεονεκτήματα. Λόγου χάρη: Άριστες γευστικές ιδιότητες, παραγωγικότητα, πρωϊμότητα, άντοχή στις ασθένειες, συντηρισιμότητα κ.ο.κ. Αναφέρουμε μερικές: την JONAGOLD (Τζόναγκόλντ), PRIMA (Πρίμα), MEL-ROZE (Μελρόζε) κ.λ.π.

ΤΟ ΚΙΝΗΤΟ ΣΥΝΕΡΓΕΙΟ ΑΠΕΝΤΟΜΩΣΕΩΣ ΔΕΝΔΡΥΛΛΙΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

του Κώστα Άντωνιάδη

Κατά την τρέχουσα περίοδο 1981—1982 (23-11-81 έως 31-3-82) τό κινητό συνεργείο άπεντομώσεως πού ήταν έγκατεστημένο στο άγρόκτημα του 'Ιστιτούτου Φυλλοδόλων δέντρων παρουσίασε αξιόλογη κίνηση. Σχεδόν όλα τὰ δενδρύλλια πού διακινήθηκαν προέρχονται από τούς φυτωριόχους της περιοχής μας (Μονόοπिता). Στόν παρακάτω πίνακα παραθέτουμε συγκριτικά στοιχεία τών δενδρυλλίων πού άπεντομώθηκαν κατά τις φυτευτικές περιόδους 1980—1981 και 1981—1982. Από τὰ στοιχεία αυτά φαίνεται καθαρά ή νέα τάση τών δενδροκαλλιεργητών πρὸς τὰ είδη εκείνα τών όπωροφόρων δείχνουν, τουλάχιστο πρὸς τόν παρόν, ότι είναι πιο κερδοφόρα.

Κατάσταση άπεντομοθέντων δενδρυλλίων

Είδος άπεντομοθέντων δενδρυλλίων	Άριθμός δενδρυλλίων Περίοδος	
	1980-1981	1981-1982
1. Ροδακινίες	196.265	109.051
2. Μηλιές	89.509	36.956
3. Άχλαδιές	61.783	53.321
4. Άμυγδαλιές	111.791	29.879
5. Κυδωνίες	15.340	8.300
6. Κερασιές	5.091	11.247
7. Βερυκκοκίες	1.300	1.515
8. Δαμασκηνίες	1.430	1.900
9. Καρυδιές	864	369
10. Άμυγδαλοροδακινίες	—	94
11. Φουντουκίες	—	280
12. Έμβόλια διάφορα	—	31

Ὁ Βορδιγάλλειος πολτός

Ὁ Βορδιγάλλειος πολτός ἂν καὶ παλαιό μυκητοκτόνο παραμένει πάντοτε στὰ χέρια τοῦ παραγωγοῦ ἓνα ἰσχυρὸ ὄπλο. Ὑπάρχουν ἔκτοτα ἀσθένειες πού μόνο τὰ χαλκοῦχα μυκητοκτόνα τίς καταπολεμοῦν καί κυρίως ὁ βορδιγάλλειος πολτός. Τέτοιες ἀσθένειες εἶναι οἱ βακτηριώσεις καί οἱ διάφοροι καρκίνοι πού προξενοῦν πολλές ζημιές στὰ ὀπωροφόρα δένδρα. Ἐχει ὁμως φασαρίες στήν παρασκευή του. Αὐτός ἦταν ὁ λόγος πού ἄρκετοί παραγωγοί ἐγκατέλειψαν τὸν βορδιγάλλειο πολτό μέ ἀποτέλεσμα σέ λίγα χρόνια οἱ βακτηριώσεις νά ἐξαπλωθοῦν ἐπικίνδυνα στοὺς ὀπωρώνες. Ἐπίσης ἡ αὔξησιν τῆς παθήσεως Μπίτερ Πίτ (πικρή κηλίδωση) ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος στήν ἐγκατάλειψιν τοῦ βορδιγάλλειου πολτοῦ ἀπὸ τὰ προγράμματα ψευκασμοῦ τῶν μηλοδένδρων.

Κρίνεται ἀπαραίτητο μία ἢ δύο φορές τὸν χρόνον (φθινόπωρον ὅταν πέφτουν τὰ φύλλα, καί ἔνωρίς τὴν Ἀνοιξὴ πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξιν τῆς βλάστησης ἀνάλογα μέ τὸ εἶδος καί τὴν ποικιλίαν τοῦ δένδρου) ἓνα λούσιμον τῶν δένδρων μέ βορδιγάλλειο πολτό γιὰ μιά πλεονάζουσα προστασία ἐναντίον πολλῶν ἀσθενειῶν (βακτηριώσεις, φουζικλάδιο, ἐξώασκο κορύνεο κλπ).

Ὁ Βορδιγάλλειος πολτός εἶναι ἄρκετά τοξικός γι' αὐτὸ δὲν χρησιμοποιεῖται κατὰ τὴν βλαστική περίοδο τῶν δένδρων (Ἀνοιξὴ ἕως φθινόπωρον). Ὁ βορδιγάλλειος πολτός ὅπως καί τὰ ἄλλα χαλκοῦχα μυκητοκτόνα δημιουργοῦν ἐπίσης ἐκφυριές στήν ποικιλία Γκόλντεν Ντελίτσιος ὅταν χρησιμοποιεῖται γιὰ ψεκασμὸ κοντὰ στήν ἀνθοφορία (βλαστικὸ στάδιο ὀφθαλμῶν, κόκκινη κορυφή).

Ὁ Βορδιγάλλειος παρασκευάζεται μέ τὴν χρησιμοποίησιν δύο ὑλικῶν α) τῆς γαλαζόπετρας (θεικός χαλκός) καί β) τῆς σβυσμένης ἀσβέστης (ὕδροξειδιον τῆς ἀσβέστου). Κατὰ τὸ φθινόπωρον χρησιμοποιοῦμε βορδιγάλλειο πολ-

τὸ πυκνότητος 2ο)ο (γαλαζόπετρα 2ο)ο) Κατὰ τὴν Ἀνοιξὴ χρησιμοποιοῦμε βορδιγάλλειο πολτὸ 1ο)ο.

Ἡ δραστηριότης τοῦ πολτοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀναλογία πού προστέθηκαν ἡ γαλαζόπετρα καί ὁ ἀσβέστης καί ἀπὸ τὸν τρόπον πού ἐγίνετο ἡ ἀνάμιξίς τους.

Οἱ βορδιγάλλειοι πολτοὶ διακρίνονται σὲ ὀξείνους, οὐδέτερους καί ἀλκαλικούς. Οἱ ὀξείνοι ἔχουν λιγώτερη ἀσβέστη ἀπὸ τὴν καθοριζομένη ἀναλογία, οἱ οὐδέτεροι κανονική, καί οἱ ἀλκαλικοὶ περισσότερη. Οἱ οὐδέτεροι καί ὀξείνοι πολτοὶ δὲν ἔχουν μεγάλη διάρκεια ζωῆς, ἔχουν ὁμως δραστηριότητα ἄμεση. Χρησιμοποιοῦνται, ὅσες φορές ἡ ἐπέμβασις πραγματοποιεῖται ἐναντίον πιθήμιων πού βρίσκονται σὲ ἐξέλιξιν. Οἱ ἀλκαλικοὶ πολτοὶ ἔχουν βραδεία δραστηριότητα, ἀλλὰ μεγάλη διάρκεια ζωῆς (δὲν ἐκπλύνονται). Τέτοιους πολτοὺς χρησιμοποιοῦνται κατὰ τοὺς φθινοπωρινούς καί χειμερινούς ψεκασμούς τῶν ὀπωροφόρων.

Γιὰ νὰ προσδιορίσουμε ἐπακριβῶς ἂν ἔνας πολτός πού παρασκευάζεται εἶναι ὀξείνος (λίγη ἀσβέστη) οὐδέτερος (κανονικὴ ἀναλογία ἀσβέστη) ἢ ἀλκαλικός (περίσσεια ἀσβέστη) χρησιμοποιοῦμε τὸ εἰδικὸ χαρτί (χαρτί τοῦ ἡλιοτροπίου) τὸ ὁποῖο βαπτίζουμε στὸ διάλυμα τοῦ πολτοῦ καί ἀνάλογα μέ τὸ χρῶμα πού παίρνει τὸ χαρτί ἀποδεικνύεται τί εἶδος πολτοῦ παρασκευάσαμε. Ἐτοὶ προσθέτομε ἂν θέλομε καί ἄλλη ἀσβέστη (ἀσβεστόνερο) γιὰ νὰ μετατρέψουμε ἓνα πολτὸ ὀξείνον πρὸς οὐδέτερον καί ἓνα οὐδέτερον πολτὸ σὲ ἀλκαλικόν.

Σημείωσις. Ὅταν λέμε βορδιγάλλειο πολτὸ πυκνότητος 1ο)ο ἐννοοῦμε ὅτι στὰ 100 κιλά βορδιγάλλειου πολτοῦ ὑπάρχει ἓνα κιλό γαλαζόπετρα (θεικός χαλκός). Δὲν υπολογίζεται ἡ ἀσβέστη πού χρησιμοποιήθηκε γιὰ τὴν παρασκευὴν του.

“Τότερα από πολύ καιρό συναντι-
ώνται δύο φίλοι και τὰ κουβεντιά-
ζουν.

Γιώργος: “Εμαθες τὰ νέα μου.
Παντρεύθηκα.

Δημήτρης: Αυτό είναι ευχάριστο.

Γιώργος: Δεν είναι και τόσο ευ-
χάριστο γιατί παντρεύτηκα μία πολύ
άσχημη γυναίκα.

Δημήτρης: Αυτό είναι δυσάρεστο.

Γιώργος: Δεν είναι και τόσο δυ-
σάρεστο γιατί πήρα προίκα μία με-
γάλη πολυκατοικία 10 ορόφων των
5 διαμερισμάτων.

Δημήτρης: Αυτό είναι ευχάριστο.

Γιώργος: Δεν είναι και τόσο ευ-
χάριστο γιατί κάηξε ή πολυκατοι-
κία.

Ανέκδοτα

Δημήτρης: Αυτό είναι δυσάρεστο.

Γιώργος: Δεν είναι και τόσο δυ-
σάρεστο γιατί κάηξε και ή γυναι-
κα μου.

Δημήτρης: Αυτό είναι ευχάριστο.

Με την λήξη του Β' παγκοσμίου
πολέμου, ένας Ευρωπαίος κάνει θε-
ωρία στον συμπολεμιστή του 'Αφρι-
κανό, και του αναπτύσσει με επιχει-
ρήματα την αξία της Χριστιανικής
θρησκείας και του ανθρωπισμού.

Ευρωπαίος (Λευκός): «Άκουσε
φίλε μου. Τώρα που θά πᾶς στην
'Αφρική νά ἐξηγήσεις και νά πεί-
σεις τούς σημεταριώτες σου, ότι
δεν είναι σωστό νά σκοτώνετε τούς

ανθρώπους και νά τούς τρώτε. Αυ-
τό είναι απάνθρωπο».

'Αφρικανός (Μαύρος): “Έχω κι
ἐγώ μία άπορία φίλε μου. Έσείς οί
'Άσπροι άφου δεν τούς τρώτε τούς
ανθρώπους γιατί τούς σκοτώνετε;

“Ο Μπάμπας Δημητρός διηγείται
σέ μία παρέα από νέους και λιτσι-
κάδες τὰ διάφορα στάδια τής παν-
τρειάς που πέρασε αρχίζοντας από
τον άρραβώνα.

«Όταν είμαστε άρραβωνιασμέ-
νοι μιλούσα ἐγώ και άκουγε ή γυ-
ναίκα μου».

«Στα πρώτα χρόνια του γάμου μι-
λούτε ή γυναίκα μου και άκουγα ἐ-
γώ».

«Τώρα τελευταία μιλούμε και οί
δυό και άκούει ή γειτονιά».

Η ΨΕΙΡΑ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΗΣ

αναφέρουν ότι σε όρισμένες χώρες
όπου τὸ λάδι των μαλλιών απο-
τελεί παράδοση ή θεωρείται ώραϊο,
χρησιμοποιούν κατά τής ψείρας τής
κεφαλῆς λάδι κοκκοποιήσα με 0,2%
λιντείν. Τὸ αποτέλεσμα είναι πολὺ
καλό. Καί ἄλλα λάδια είναι κατάλ-
ληλα γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό.

Σε χώρους που υπάρχουν πολλά
ψειριασμένα άτομα, ὠρελεῖ νά ψε-
κάσουμε ή νά σκονίσουμε και τὰ κα-
θίσματα, ἐπιπλα, κρεβάτια και ἄλ-
λα αντικείμενα στα ὁποία μπορεί νά
πέσουν ψείρες ή μαλλιά με ψείρες
ή κόνινες. Αὐτὸ θά μειώσει τήν πι-
θανότητα μεταδόσεως τής ψείρας.

“Άλλα κατάλληλα ὕλικά γιὰ ἐπά-
λειψη και ἐντριβή τής κεφαλῆς εἶ-
ναι ή βαζελίνη, τὸ βαζιλαέλαιο, δι-
άλυμα βόρακα με σαποῦνι κ.ἄ. (βλέ-
πε ψειροκτόνα φάρμακα).

“Εάν ἔχουμε σχετικά λίγες ψείρες
στό κεφάλι, μπορούμε νά τις ἀραι-
ρέσουμε με εἰδικὸ πηχτὸ χτένι (ψει-

ροχτένο ή κοινδόχτενο), χωρίς νά
καταρύνουμε σέ ψειροκτόνο φάρμα-
κο. Τὸ ψειροχτένο, όταν είναι ὅσο
πηχτὸ πρέπει, ἀραιρεῖ και τις κό-
νινες. “Αφου λούσουμε τὸ κεφάλι,
χτενίζουμε προσεχτικά τὰ μαλλιά ἀρ-
χίζοντας από τὸ δέγμα τής κεφα-
λῆς, χωρίς νά ἀρήσουμε μέρος ἀ-

Τὸ μονοτονικὸ σύστημα

γραφίας ἔδειξε ότι δεν υπάρχουν
έρευνες που νά αξιολογούν τὸ ρόλο
του διακριτικοῦ σημαδιού, τὸ οποίο
χρησιμοποιεῖται στις περισσότερες ι-
σπανικές λέξεις. Ερευνητές ὁμως
που μελέτησαν τις δυσκολίες ἀνάγνω-
σης των ισπανόγλωσσων παιδιών
(TESCHNER 1971) δέχονται τὸ
λειτουργικὸ ρόλο που διαδραματίζει
ή ὑπαρξη του σημείου τονισμοῦ
στην ἀπόκτηση τής ἀναγνωστικῆς
δεξιότητας και στη διαφοροποίηση
του νοήματος των λέξεων.

Συνεχίζεται

χτένιστο. “Ενα καλὸ χτένισμα ἀπαι-
τεῖ 20 τουλάχιστον λεπτὰ. Ἐξίπα-
κούεται ότι τις ψείρες και Κόνινες
που ἀραιρουνται τις τοποθετοῦμε ἀ-
μέσως σέ κατάλληλο μέρος και στο
τέλος τις σκοτώνουμε ή τις καίμε.

Τὸ χτένισμα πρέπει νά ἐπαναληφθεῖ
μετά 2-3 μέρες γιὰ νά εἴμαστε βέ-
βαιοι ότι ἀραιρέσαμε ὅλες τις ψεί-
ρες και κόνινες. “Όσο πιὸ κοντά τὰ
μαλλιά, τόσο πιὸ εὔκολο και ἀποτε-
λεσματικὸ είναι τὸ ξεψείριασμα με
χτένισμα. Τὰ παλιά χρόνια, όταν οί
ψείρες ήταν πολλές, χρειάζόταν νά
ξυριστεῖ τὸ κεφάλι ή νά κοποῦν τὰ
μαλλιά πολὺ κοντά, πρὶν γίνει τὸ
χτένισμα ή χρησιμοποιηθεῖ ψειρο-
κτόνο φάρμακο. Πάντως, τὸ χτένι-
σμα είναι ἀναγκαῖο και ἀφου χρη-
σιμοποιήσουμε δραστικά ψειροκτό-
να φάρμακα, γιὰ νά ἀραιρέσουμε
τις ἄδειες ή νεκρὲς κόνινες από τὰ
μαλλιά. Διαφορετικά, πρέπει νά τις
ἀραιρέσουμε με τὸ χέρι.

Ο «Πυρσός» στά Εύρωπάλια

Ανάμεσα στις πολλές και διάφορες εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στις Βρυξέλλες στα πλαίσια των Ευρωπαϊκών ήταν και μια φολκλορική εκδήλωση στην οποία πήρε μέρος ο ΠΥΡΣΟΣ Ναούσης.

Η εκδήλωση αυτή ήταν από τις πετυχημένες των Ευρωπαϊκών γιατί θα πρέπει να λεχθεί ότι κάποιες εκδηλώσεις δεν μπορούσαν να πιάσουν και κάποιες άλλες που αναμένονταν να πιάσουν υστέρησαν σε επιτυχία από δευτερότερες εκδηλώσεις.

Πάρα πολύ έπιασε η έκθεση που οργάνωσε η κ. Νανά Παπαντωνίου γύρω από τη ζωή του Έλληνα. Εξαιρετική επιτυχία επίσης είχε η Βυζαντινή χορωδία του κ. Λυγερόπουλου για την οποία ενδιαφέρθηκε η Βελγική και Γερμανική τηλεόραση και η μουσική του κ. Ξενάκη.

Λάθος ήταν η παρουσίαση του 'Αξιον εστί από τον Θεοδωράκη με χορωδία Σουηδική. Σφάλμα ασυγχώρητο για τα Ευρωπαϊκά δεδομένα ήταν ακόμη η ασυνέπεια στην ώρα και η κακοποίηση του προγράμματος από κάποια κομπανία ρεμπέτικου τραγουδιού.

Παρ' ότι γενικά ο σχεδιασμός από Ελληνικής πλευράς ήταν νομίζω σωστός, η οργάνωση που θάρυνε τους Βέλγους υστέρησε σε πολλούς τομείς. Δεν είχαν χωνέψει οι Βέλγοι οργανωτές τις εκδηλώσεις και ιδιαίτερα δεν μπόρεσαν να μπουν στο μεδούλι της ιδιαιτερότητας του Ελληνικού πολιτιστικού δυναμικού. Ίσως δεν είχαν τον καιρό.

Βασικά σφάλματα ήταν η απουσία ενός οδηγού των Ευρωπαϊκών. Μιάς εκδόσεως δηλαδή που θα περιείχε όλες τις εκδηλώ-

Σημείωμα του κ. Μανώλη Βαλασμίδη

σεις, τα προγράμματα και τα κείμενα σε κάποιες περιπτώσεις, όπως στον Καραγκιώζη και το σύγχρονο Ελληνικό θέατρο.

Αφίσες υπήρχαν πολλές. Οι Βρυξέλλες ήταν γεμάτες. Όχι όμως από όλες τις εκδηλώσεις. Για τη δική μας εκδήλωση π.χ. δεν είδαμε καμία αφίσα.

Παρά ταύτα η Φολκλορική ομάδα έκανε το «μπουμ». Κέρδησε για τρεις βραδιές στις Βρυξέλλες το Βελγικό κοινό τραγουδώντας και χορεύοντας στο Παλάι ντε Μποζάρτ στην αίθουσα «Μ» δυο φορές και στο Γκράντ Τεάτρ μία.

Ανάλογες ήταν οι παραστάσεις και έξω από τις Βρυξέλλες με ξεχωριστή την παράσταση στο υπερσύγχρονο θέατρο της Αμβέρσας ντε Σίγκελ. Η παράστασή μας μεταφέρθηκε από το μικρό ντε Σίγκελ (1000 θέσεις) στο μεγάλο (2500 θέσεις) και έμειναν και 500 τουλάχιστον άτομα χωρίς θέση.

Ο Πρόξενος της Αμβέρσας κ. Κωστούλας, ένας φοβερά δραστήριος άνθρωπος, ένωθε και πριν και μετά την παράσταση πανευτυχής.

Το Φολκλορικό γκρουπ αποτελούσαν 39 άτομα. Η κ. Δόμνα Σαμίου με τους μουσικούς της και οι χορευτικές ομάδες Καρπάθου, Πόντου και Ναούσης. Γράφονται

με τη σειρά που παρουσιάζονταν κάθε βράδυ.

Την ευθύνη είχε η κ. Δόμνα Σαμίου και ο Λευτέρης Δρανδάκης, γνώστης όσο λίγοι του Ελληνικού Φολκλόρ.

Με τον Λευτέρη Δρανδάκη ο «ΠΥΡΣΟΣ» συνεργάστηκε και στο Λονδίνο. Όταν παρουσιάσαμε Δημοτικούς χορούς και μουσικά όργανα από την Ελλάδα με καταπληκτική επιτυχία στα πλαίσια του Ίγκλις Μπαχ Φεστιβάλ στο Ρυοαγιάλ Χωλ του Λονδίνου με Διευθυντή την κ. Λίνα Λαλάντη.

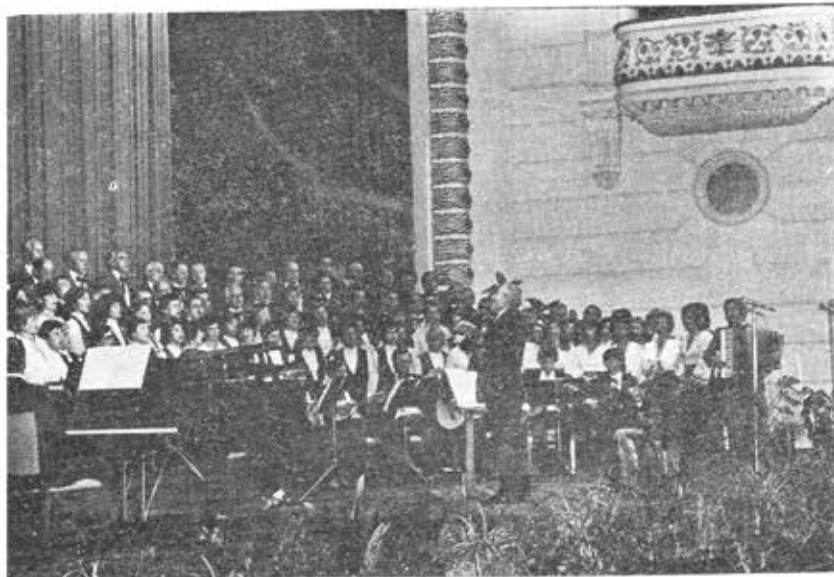
Με την κ. Δόμνα Σαμίου συνεργαστήκαμε πρώτη φορά. Μπράβο της. Μπράβο, για την υπευθυνότητά της, την υπευθυνότητα της δουλειάς της.

Κλείνοντας το σημείωμά μου αυτό θα ήθελα να ξανθυμηθώ τα λόγια του Λευτέρη Δρανδάκη με το κλείσιμο των υποχρεώσεών μας στο Βέλγιο: «Παιδιά ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όλους. Κάτι προσφέραμε και πάλι στην Ελλάδα-τά μας».

Εγώ θα ήθελα να ευχαριστήσω γι' άλλη μία φορά τα παιδιά του ΠΥΡΣΟΥ που πήραν μέρος στην εκδήλωση και να τα συγχαρώ γιατί και πάλι έβγαλαν τη Νάουσα ασπροπρόσωπη.

Σημ. «Νιάουστα».

Οι φωτογραφίες είναι από το πρόγραμμα των Ευρωπαϊκών και της Εφημερίδας «LE SOIR» του Βελγίου. Σημειώνεται η πληροφορία ότι στο πρόγραμμα των Φολκλορικών εκδηλώσεων δημοσιεύονται μόνον φωτογραφίες του Πυρσού, και της Δόμνας Σαμίου. Η φωτογραφία της «LE SOIR» είναι πρωτοσέλιδη και τρίστηλη.

Κοινή εμφάνιση της Χορωδίας Ναούσης και της Πλανινάσκα Πέσεν στην Σόφια

ΙΔΡΥΣΗ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΝΑΟΥΣΗΣ

Το Πολιτιστικό Κέντρο Ναούσης στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του, για την πολιτιστική ανάπτυξη της πόλης μας, αποφάσισε την ίδρυση και

σών επίσης, θά επαναλειτουργήσει ή Παιδική Χορωδία του Πολιτιστικού Κέντρου Ναούσης.

Τέλος στο ίδιο κτίριο το Πολιτιστικό Κέντρο, θά λειτουργήσει και σχολή ρυθμικής γυμναστικής και Κλασσικού Χορού.

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Πολιτιστικού Κέντρου Ναούσης, με απόφαση του, ώρισε 3μελή Διοικούσα Έπιτροπή της Μουσικής Σχολής, απαρτιζόμενη από τους 1) Δημήτριο Κατσαρό Όφθαλμίατρο, 2) Άλέξανδρο Οικονόμου Αρχιτέκτονα, και 3) Νοκόλαο Τσούλα Υπάλληλο Δ.Ε.Η..

Όλοι όσοι ενδιαφέρονται να εγγραφούν στην Μουσική Σχολή, για να παρακολουθήσουν μαθήματα μουσικής πιάνου, βιολιού και κιθάρας, ή επιθυμούν να παρακολουθήσουν μαθήματα ρυθμικής και Μπαλλέτου, ή να εγγραφούν στην Παιδική Χορωδία, να το δηλώσουν στην Δημοτική Βιβλιοθήκη Ναούσης τηλέφωνο 24-102 (υπεύθυνος κ. Θωμάς Άλδάκος).

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΘΩΜΑ ΑΛΔΑΚΟΥ

την λειτουργία Μουσικής Σχολής στο νέο Δημοτικό κτίριο της Έστίας Μουσών.

Η Μουσική Σχολή θά είναι αναγνωρισμένη από το Κράτος, με δικαίωμα χορήγησης πτυχίου για πιάνο, βιολί και κιθάρα.

Η Μουσική Σχολή θά λειτουργήσει από 1ης Νοεμβρίου 1982 και θά έχει τρία τμήματα μουσικής.

1. Τμήμα Μουσικής πιάνου
2. Τμήμα Μουσικής βιολιού
3. Τμήμα Μουσικής κιθάρας.

Στο κτίριο της Έστίας Μου-

Κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο
"Ένα βιβλίο κατατοπιστικό έπιστημονικό με χρωματιστές εικόνες
Τι είναι τα κοκκοειδή (ψώρες) και πώς καταπολεμούνται
Δέν πρέπει να λείπει από κανένα αγροτικό σπίτι

ΣΤΕΛΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

Μπορείτε να το προμηθευθείτε από τα γραφεία
του 'Αγροτικού Συλλόγου Ναούσης

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΕΩΣ 400 ΔΡΑΧΜΕΣ

ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΟΥ ΤΑΚΗ ΜΠΑΪΤΣΗ

Έκδοση συλλόγου «Μποῦλες — Γενίτσαροι»

ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΤΟ

Βασιλέως Κωνσταντίνου (Νέα διεύθυνση)
